

NUORISOKIRJALLISUUTTA 8

OSKAR HÖCKER

MAA-ORJA

KERTOMUS ALEKSAN-
TERI I HALLITUSKAU-
DELTA WENÄJÄLLÄ ❖

KUOPIOSSA,
U. V. TELEN & C:o KUSTANNUKSELLA

UNIV. BIBLIOTH.
* 1905 *
HELSING. ÖRS

MAA-ORJA.

KERTOMUS

ALEKSANTERI I:SEN HALLITUSKAUDELTA
WENÄJÄLLÄ.

NUORISOLLE JA HEIDÄN YSTÄVILLEEN

OMISTANUT

OSKAR HÖCKER.

SUOMENNOS.

KUOPIOSSA,
U. W. TELÉN & C:o KUSTANNUKSELLA.

KUOPIO,
OSAKEYHTIÖ KUOPION UUSI KIRJAPAINO 1901.

I

Pyhän Elisabethin päivä.

Talvi Venäjällä tuntuu meistä peloittavalta. Ajattelemme silloin ehdottomasti hirmuista pakkasta, kauheita lumikinoksia, jäävuoria ja kuoliaaksi paleltumista. Pakkasta, lunta ja jäätä on venäläisillä tosin yllin kyllin, mutta onhan heillä myöskin laitoksia, jotka tyydyttävästi suojelevat heitä luonnon kovuutta vastaan. Köyhimmälläkin miehellä on lammasnahkaturkkinsa, ja parempi osaitten asunnot ovat varustetut ei ainoastaan vahvoilla sisäikkunoilla ja korkeilla kaakeliuuneilla, vaan myöskin porstuoilla ja etehisillä, joitten rakennustapa estää pakkasta tunkemasta sisään.

Neljäntenätoista päivänä marraskuuta heitteli harmaa talvitaivas alas runsaasti lunta ja räntää. Tästä huolimatta tungeskelivat Pietarin asukkaat kaduilla ja toreilla, sillä nyt vietettiin keisarinnan nimipäivää, jolloin hovi näytti kaiken komeutensa

ja loistonsa. 300,000 ruplaa maksoikin vuosittain nämät nimipäivät tsaarille. Aamupäivällä oli juhallinen vahtiparaadi, iltapäivällä suuri »gulanie» (hitainen huvikulkue) ja illemmalla tanssiaiset keisarillisessa palatsissa, juhla-valaistus kaupungilla ja loistava ilotulitus.

Juhlan ensimmäinen osa, vahtiparaadi oli ohitse ja *nadsirateli Markowna*, vihreässä, kullalla reunustetussa univormussaan, oli palannut kotiinsa. Tämä ankara herra kuului Pietarin poliisivirastoon ja edusti poliisipäällikkönä yhden kaupunginosan piirimiehiä. Hänen kansliansa — konttooriksi nimetty — oli tänä juhlapäivänä suljettu ja hänen palveluksessaan olevilla kirjureilla oli vapaa päivä. Tämä vapaa päivä tuotti heille luultavasti kauniin rahasumman, koska nämä hänen alamaisensa samalla myös harjoittivat salapoliisin tointa, vakoi-livat töllistelevässä ihmisjoukossa ja antoivat ilmi jokaisen hallitusta moittivan lauseen.

Markowna ei ollut — huolimatta päivän juhlasta — niinkään hyvällä tuulella, sillä »Matti» oli jälleen pujahtanut hänen kukkaroonsa. Tämä tapahtuikin aika usein vuoden kuluessa huolimatta hänen hyvistä tuloistaan. Oikeudenkäynnit poliisiasioista eivät ainoastaan tuottaneet hänelle melkoisia rahasummia, vaan olipa hänellä vielä lisäksi koko joukko muitakin sivutuloja, joista mainitsemme

ainoastaan ne, jotka talonomistajat hänen allensa kuuluvassa kaupungin osassa maksoivat hänelle. Jokaiselta näistä hän sai näet vuosittain 25 ruplaa ainoastaan sentähden, ettei hän dvornikkaa (talonmiestä) ahdistaisi, jos tämä nimittäin sattuisi liian myöhään katua puhdistamaan eli jos muutoin joku mitätön asia unhottuisi.

Meidän nadsiratelimme kuului kumminkin niitten joukkoon, jotka söivät hyvin ja elivät hyvin ja rakastivat niinkuin suurin osa kansalaisistaan väkijuomia ja korttipeliä. Mutta tällaisiin menoihin hänen tulonsa eivät riittäneet, ja sentähden sattui usein, että Markowna oli suuressa rahapulassa.

Keisarillisena virkamiehenä täytyi hänen ottaa osaa tämänpäiväiseen juhlakulkueeseen. Kun hän oli nauttinut niukan puolisensa, kutsui hän kuskinsa Petruschan, joka myös toimitti palvelijan virkaa luokseen ja ärjäsi hänelle: »Kuules, mitä tarvitset tänään juhlakulkueeseen?»

Likainen maaorja väänsi irvistellen kasvojaan, kohotti ylös jalkansa ja vastasi: »Barin (herra), ensiksi tarvitsen saappaat, sillä toinen on ilmau pohjaa ja toisesta kurkistaa jo suuri varvas.»

Barin näytti entistä vielä äreämmältä ja murisi: »Noh, mene nyt sitten puotiin ja valitse it-

sellesi uudet saappaat. Kauhtanasi lienee toki vielä hyvä, mitä?»

Petruscha kuin siihen myönsi, jatkoi hän: »Pue päällesi sekä se, että se uusi punainen paitasi, ymmärrätkö?»

»Ymmärrän!» kuului kuskin vastaus.

»Mutta Aleksanteri Markownavitsch, räätäli uhkaa häpäistä minua julkisesti, kun istun kuskipukilla uusissa vaatteissa, ellen pian tuo hänelle rahaa.»

»Sitä parempi, anna vaan hänen herjata», pauhasi barin, »silloin hän ei saa mitään. Sano hänelle kumminkin», lisäsi hän hetken mietittyä, »että huomenna maksan kaikki. Tarvitsetko vielä jotakin? Lakkihan sinulla lienee, vai kuinka?»

»Kyllä on, mutta se on huono?»

»Noh, ota sitten puodista uusi, ymmärrätkös?»

»Ymmärrän».

»Barina (rouva) antaa sinulle vielä siihen nauharuusun vanhasta olkihatustaan, ymmärrätkö!»

»Ymmärrän!» vastasi palvelija ja aikoi poistua

»Seis, vielä jotakin, huusi Markowna, oletko kuulustellut puodista uusia ajopeliämme?»

»Kyllä», vastasi Petruscha irvistellen, »ne ovat kyllä valmiit ja sangen kauniit, mutta ensin täytyy minun tuoda rahaa.»

»Aasi» ärjäsi barin, »etkö ole sanonut hänelle, että huomenna aijon maksaa?»

»Olen sen kyllä sanonut, mutta eivät ota sitä uskoakseen.»

»Sinä olet koko pöllöpää. Mene sitten toiseen puotiin ja pidä huolta siitä, että vaunut ja hevoset ovat valmiit, kello kolme lähemme. Noh, mitä siinä seisot ja töllötät suu auki?»

»Tahtoisin rahaa, barin, voidakseni maksaa tavarat puotiin.»

»Enkö jo ole sanonut, että huomenna saat», pauhasi Markowna ja polki jalkaansa.

»Mutta kun puotimies ei sitä usko.»

»Suu kiini! Sano hänelle, että huomenna hän saa rahat ja sillä hyvä. Tänään on juhla-kul-kue, siis en jouda ajattelemaan tuollaisia vähäpätöisiä asioita.»

Petruscha alkoi taas poistua, mutta barin huusi hänelle vielä: »keisari ja keisarinna ottavat myös osaa juhla-kul-kueeseen, katso että ajat lähellä heitä, silloin tuo kurja räätäli ei uskalla tulla minua häpäisemään. Ymmärrätkös?»

»Kyllä ymmärrän!» murisi kuski ja poistui.

Näytti siltä kuin itse taivaskin suosisi tätä pietarilaisten juhlaa, sillä tuo talvinen raju-ilma oli lakannut, harmaat pilvet olivat kadonneet ja aurinko paistoi kirkkaasti siniseltä taivaalta. Kaik-

kiin pääkaupungin taloihin ilmestyi poliiseja, jotka asukkaille ilmoittivat, että heidän keisarilliset majesteettinsä tulisivat olemaan läsnä tämän päiväisessä juhlakulkuueessa, jonka tähden kehoitettiin yleisöä lukuisasti saapumaan.

Tämä tiedonanto sai kaikki jalkeille — vieläpä senkin rajoitetun joukon, joille tämmöiset näytelmät eivät tuottaneet minkäänlaista huvitusta ja jolle uteliaisuus oli tuntematon. Hekin menivät — vaikka vastenmielisesti — ottamaan osaa tuohon suureen juhlakulkuueeseen, sillä tavalla torjuakseen kaiken epäilyksen etteivät he olisi kylliksi keisarillismielisiä, poliisit kun tuomitsivat ankarasti kaikkia niitä, jotka tänä iltana uskalsivat jäädä kotiin.

Kulkuueelle määrättyllä paikalla tunkeili lukemattomia ihmisjoukkoja, ja kaikki oli juhlallisesti koristettu.

Jäykkä talvinen luonto hurmaantui tästä kei-notekoisesta keväästä, joka loisti naisten hatuissa ruusujen, ruiskukkien, tulililjojen ja syreniterttujen muodossa.

Poliisit olivat täydessä virkainnossa, hiki otsalla. Santarmiupseerit kiitivät pitkin tietä, ja santarit ratsastivat edes takaisin kansanjoukkorivien edessä valvoakseen järjestystä joka paikassa.

Yht'äkkiä syntyi ihmisjoukossa syvä hiljaisuus.

Komea kaksivaljakko englantilaiseen livréen puettuine palvelijoineen ilmestyi. Ne olivat keisarilliset vaunut. Tsaari Aleksanteri ohjasi itse hevosiaan ja hänen korkea puolisonsa, jonka nimi-päivää tänään vietettiin, nojautui vaunujen selkänojaa vastaan.

»Huutakaa . . . huutakaa!» ärjivät poliisit ja santarmit ihmisjoukolle, ja raikkaasti kaikui vastaan kaikkialla: »Eläköön! Eläköön—kö—öön!»

Keisarillisen valjakon perässä seurasi loistava joukko kirjavissa höyhentöyhdyissä ja kullatuissa virkapuvuissa, näitten jälkeen taas laaja rivi sekä komeita että yksinkertaisia, maksetuita ja maksamattomia ajopeliä.

Markownan kuskille oli todellakin onnistunut päästä lähelle keisarillisia vaunuja. Ainoastaan yhdet vaunut oli edellä, nämät vaunut omisti ruhtinas *Platon Shestokow*, joka puolisonsa, kahdeksantoista vuotiaan poikansa ja erään toisen samanikäisen nuorukaisen kanssa otti osaa juhlakulkueeseen.

Ruhtinasta, joka oli rikkaimpia bojaareja*), pidettiin suuressa arvossa, etenkin kun tiedettiin hänen nauttivan keisarin suosiota. Jokainen piti sitä

*) Näin kutsutaan Venäjällä korkeimmista aate-lissuvuista nimitetyt ylhäisimmän luokan jäsenet.

kunniana, kun ruhtinas heitä tervehti, ja kun ruhtinaan vaunut ajoivat sivuitse, kumarsivat katsojat hänelle yhtä syvään, kuin äsken tsaarille itselleen. Eivätpä edes talonpojatkaan, jotka nelipyöräisissä kärryissään olivat vaimoineen ja lapsineen tulleet kaupunkiin, laiminlyöneet kunnioittavasti häntä tervehtiä. Eiväthän nuo kurjat voineet tietää, josko heidän nykyinen omistajansa vielä tulevaisuudessa tulisi myömään heidät juuri tälle samalle Platon Shestokowille. Kun ruhtinas kerran kääntyi taaksepäin, nousi nadsirateli Markowna heti ylös vaunujen istuimelta ja tervehti korkeata herraa alamaisesti kunnioittavalla kumarruksella. Shestokow viittasi silloin kädellään ystävällisesti hänelle, ja silloin tunsu tämä pieni virkamies itsensä niin ylpeäksi että alkoi heti rohkeasti silmäillä ympärilleen. Hänestä tuntui ikäänkuin väkijoukko olisi pitänyt häntä tuon ruhtinaallisen auringon henkivartijana. Monet katsojista kumarsivat näet nyt hänellekin, ja tätä ne tuskin olisivat tehneet ilman tuota ruhtinaallista tervehdystä.

Kun tuo pitkä vaunurivi oli ajellut pitkin kaupungin katuja, kaartin rykmentin soittokunnan soit-taessa, oli juhlakulkue päättynyt, ja ihmisjoukot virtasivat kotiansa kohti, palatakseen yön tullen uudelleen, katsomaan komealla ilotulituksella koristettua pääkaupunkia.

Markowna teki myös samoin, mutta ei viipynyt kotonaan pitemmältä, kuin että ennätti vaihtaa virkapukunsa siviilipukuun. Kun hän tämän oli tehnyt, läksi hän undelleen ulos, mutta tällä kertaa jalkaisin. Käveltyään melkoisen matkan, seisattui hän komean palatsin eteen. Tämän omisti ruhtinas Shestokow, ja hänen luonaan hän antoi ilmoittaa itseään.

»Tuskin luulen että hänen armonsä ottaa teitä tänään vastaan», vastasi palvelija olkapäitään kohottaen, »hän kun näet tänään odottaa vieraaksi eräitä tilus-naapureitaan ja myös sisarensa poikaa, joka eilen on palannut takaisin ulkomailta.

»Ah, Janosch — kulta» jatkoi viekas nadsirateli, antaen kokonaisen ruplan livahtaa alas palvelijan kouraan, »minä en viivytä herraasi tuskin kymmentä minuuttia, sano se hänelle, ja minä olen varma, ettei hän lähetä minua pois».

Annettu juomaraha auttoi, ja palvelija vei Markownan ruhtinaan luo.

Tämä virui pitkällään leposohvalla tupakkasalissaan ja poltteli kallisarvoista merenvahapiippuaan, josta hän puhalteli savua sinisissä renkaissa ylös ilmaan. Platon Shestokow oli vahva, keski-kokoinen mies noin viidenkymmenen vuoden vaiheilla. Hän oli jotenkin lihava, ja hänen täyte-
läisistä, punertavista kasvoistaan huomasi kyllä että

hän rakasti herkullista ruokapöytää. Hänen pienet läpätunkevat silmänsä, vahvat viiksensä ja pystynensä antoivat hänelle uljaan ulkonäön, joka taas silloin katosi, kun hän käytti lonjettia, joka usein tapahtuikin, koska hän oli hyvin likinäköinen. Hänen paljas päälakensa ei suinkaan kaudistanut häntä, vaan antoi hänelle jotakin viinaan menevän näköistä. Hänen äänensä sointu soveltui hyvin hänen ulkonäköönsä, se tahtoo sanoa se oli myöskin karkea ja vastenmielinen. Suurena vastakohtana tähän oli sitä vastoin hänen käytöksensä, joka osoitti hienoa seuraelämän miestä.

Nadsiratelin sisään astuessa jäi hän tosin leposohvalleen virumaan, mutta viittasi ystävällisesti tulijalle ja pyysi häntä istumaan.

Ruhtinas oli noiden molempien nuorukaisten seurassa, jotka olivat olleet hänen mukanaan juh-lakulkuueessa. Toinen heistä, laiha ja kalpea, oli hänen poikansa Michael, ja tuo toinen, joka oli voimakas ja komea nuorukainen, kutsuttiin nimellä Iivana. Tämä viime mainittu oli erään hänen toimimiehensä poika maatiluksilta ja oli maa-orjana ruhtinaan omaisuutta. Koska ruhtinaallinen perhe oli mieltynyt tuohon silloin nelivuotiseen Iivanaan, päätti Shestokow ottaa hänet jonkunlaiseksi leikitoveriksi pojalleen, jonka kanssa häntä yhdessä

sitten kasvatettiin, ja sai hän siis saman sivistyksen kuin ruhtinaan oma poika.

Ruhtinas oli juuri keskustellut poikien kanssa hauskalla tavallaan ja nauroi vielä sydämmensä pohjasta niille hullunkurisille kuvauksille, joita Iivana hänelle kertoi juhlakulkueesta.

»Tämä tässä on koko velikulta», rakas Markowna, sanoi hän nadsiratelille. »Voitteko arvata mihin hän yhä vaan vertailee kumartelevia kansanjoukkoja? Ruispeltoon, jonka pitkiä korsia tuuli heiluttelee, mutta jonka tähkät — nuo arvokkaat päät — ovat työpö tyhjiä. Keisarin läsnä-olo on pannut kansan joka paikassa liikkeelle ha! ha! ha! Noh, pojat, nyt saatte mennä! Antakaa käsky että varustavat teetä odotetuille vieraillemme.»

Michael kumarsi ja astui sivuovea kohti, mutta Iivana jäi sitä vastoin seisomaan ja katsoi ruhtinaaseen, viekkaasti hymyillen.

»Ohoi, poikaseni, mitä sinulla on mielessäsi?» huudahti herra, joka nyt oli parhaalla tuulellaan. »Onko sinulla jotakin sydämmelläsi? Kerro vaan.»

»On kyllä», kuului Iivanan vastaus», olen näet tänään menettänyt vetoni herra Gladkoille siitä, että keisarillisella vaunulla olisi tänään venäläinen valjakko; tällä kertaa kumminkin suosittiin enemmän englantilaista.»

Ruhtinas naurahti. »Vai niin, ja tietysti minun nyt täytyy olla syntipukkina ja suorittaa velkasi?»

Iivana räpytteli silmiään ja pani kätensä veikkamaisesti ristiin.

»Noh», jatkoi Shestokow, »kuvauksesi juhlakulkueesta ansaitsevat kyllä että avaan kultakukkaroni. Paljonko tuo sinun pikku asiasi tekee.»

»Ainoastaan 150 ruplaa.»

»*Ainoastaan?* Totisesti, poikaseni, on sinulla taipumusta tulla oikein jalomieliseksi pohataksi. Noh, otapas vastaan», lisäsi ruhtinas nauraen ja viskasi rahakukkaronsa pojalle, »siinä on tosin joku kulta hepo enemmänkin, mutta sen saat pitää itselläsi --»

»Ratsastaakseni niillä tänä iltana juhlakulkueen perästä» — täydensi Iivana ja suuteli hyväntahtoisen antajan kättä.

»Aika velikulta, niinkuin äsken sanoin», huudahti ruhtinas nuorukaisten poistuttua.

»Kaikesta hän saa kiittää teidän armonne hyvää sydäntä», jatkoi tuo viekas Markowna alamaisella käden liikkeellä, sillä hän oli sangen tyytyväinen tavata korkeaa herraa näin hyvällä tuulella.

»Noh niin», myönsi Shestokow, »huumorinsa hän ei kumminkaan ole saanut kasvatuksen kautta, sen kyllä selvästi huomaa omasta pojastani, joka

on niin hidaslautoinen aivan kuin mikähän tie-
teellinen esitys. Mutta olkoon nämä asiat jo —
mitä tuotte minulle? Luultavasti jonkun tärkeän
ilmoituksen tuosta —?»

»Tuossa tunnetussa asiassa ei ole mitään uutta
tapahtunutta,» vastasi Markowna hämillään. Tänä-
än en tuo mitään. Käyntini tarkoitus on päinvas-
toin —»

»Pyytää jotakin,» lisäsi ruhtinas iloisesti.
»Voin jo arvata että herra nadsirateli on jälleen
suuressa puutteessa — hän tarvitsee rahaa.»

»Olisin tosin teidän armollenne suuresti kii-
tollinen —»

»Mitäpä vielä, jättäkää tuollaiset puheet.
Toinen käsi pesee toisen.» Näin sanoen nousi
ruhtinas ylös ja astui perlemolla koristetun kirjojoi-
tuspöytänsä luo, jonka laatikon hän avasi. »Kuinka
paljon tarvitsemme tänään?» kysyi hän hymyillen.

Markowna alkoi vitkastella, eikä nähtävästi
tahtonut uskaltaa mainita summaa. Sillä aikaa
kuin hän vielä änkytteli kaikenlaista puolustuk-
sekseen, astui palvelija sisään saliin ja ilmoitti,
että vieraat olivat saapuneet, ja että herra Jerup-
kow, ruhtinaan sisarenpoika, jo oli arvoisan tätinsä
huoneessa.

»Saata herrat vastaanottohuoneeseen», käski
hänen armonsä, »minä tulen sinne heti».

Palvelija poistui ja ruhtinas kääntyi jotenkin kärsimättömänä tämän hänelle nyt niin kiusallisen vieraan puoleen, pyytäen häntä vihdoin puhumaan suunsa puhtaaksi.

Nadsirateli mainitsi nyt summan, joka ei suinkaan ollut niinkään vähäpätöinen. Shestokow rypisti tosin otsaansa, mutta antoi hänelle kumminkin toivotun rahamäärän ja lopetti keskustelunsa hänen kanssaan seuraavilla sanoilla:

»Toivon varmuudella, että te nyt kaksinkertaisella innolla pidätte silmällä minun etujani, ja teidän viekkauksenne tämä ei kovin vaikeata mahtane olla. Niinpian kuin teillä on jotakin tärkeätä ilmoitettavaa, niin täytyy teidän heti tulla luokseni!»

Markowna ei voinut kyllin kiittää ja läksi pois yhtämittaa kumarrellen.

Herrat, jotka ruhtinas oli kutsunut luokseen, olivat tilanomistajia lähitienoilta. Näistä asuivat eräät talvikauden Pietarissa, toiset taas olivat nyt juhlaksi saapuneet. Vaikka heidän tiluksensa olivatkin laajoja, ei niitä sittenkään voinut verrata niihin, joita Shestokow omisti; bojaarit osoittivatkin hänelle sentähden jonkunlaista alamaisuutta, osaksi tämän takia ja osaksi sentähden, että ruhtinas aina oli ollut heille hyvä ja auttanut heitä silloin kuin kato- ja vastoinkäymiset olivat heitä

kohdanneet. Useat näistä tilanomistajista olivat vielä nytkin hänelle velassa, mutta Shestokow — ritarillinen kuin oli — ei antanut heidän sitä tuntea. Siitä seurasi, ett'eivät nämä herrat ainoastaan suuresti häntä kunnioittaneet, vaan pitivätkin hänestä paljon; sitäpaitsi oli heillä ruhtinaan kanssa yhteisiä etuja valvottavana, joista myöhemmin tulemme kertomaan.

Shestokow oli kutsunut heidät tänään luokseen, viettäkseen yhdessä heidän kanssaan aikaa, siksi, kun tanssiaiset alkaisivat keisarillisessa palatsissa ja saadaksensa esittää heille sisarensa pojan, joka oli — niinkuin tiedämme — edellisenä iltana palannut ulkomailta. Kun talon herra oli tervehtinyt vieraitaan, tuli ruhtinatar herra Jerupkow'in, ruhtinaan sisaren pojan, kanssa huoneeseen. Muutaman hetken kuluttua poistui ruhtinatar pukeutuakseen tanssiaisiin; tiesipä hän kyllä entuudesta, että herrat bojaarit mieluummin seurustelivat keskenään, he kun näet vihasivat kaikkea etikettä.

Keskusteltiin nyt Jerupkow'in vaiheista ulkomailla. Tämä nuori — tuskin kolmenkymmenen vanha mies — oli ihastunut Saksaan, Ranskaan ja Englantiin, joissa maissa hän oli viettänyt useampia vuosia, eikä voinut kyllin kiittää sitä

jaloa vapautta, jota siellä halvinkin talonpoika saapi nauttia.

»Me olemme sen sijaan vuosisatoja jälellä», lopetti hän innostuneena puheensa, »emmekä voi muuta kuin kaikella voimalla antaa tukeamme tsaarin ihmisystävälliselle tarkoitukselle lakkauttaa maa-orjuus.»

Jos puhujan innostus jo aikaisemmin oli herättänyt bojaarinen harmia, niin sai tämä hänen loppupontensa aikaan oikean myrskyn.

Pöyhkeiliväthän nämä herrat juuri maaorjiensa lukumäärällä, joita kuvaavasti kyllä kutsuttiin »peru-ihmisiksi», pitiväthän he noita olentoja orjinaan, jotka tavaraluettelossa pantiin yhteen luokkaan heidän rakkaan karjansa kanssa. Tähän aikaan sai joka päivä lukea Pietarin sanomalehdissä ilmoituksia sellaisia kuin seuraava, jonka olemme ottaneet esimerkiksi: »Talossa N:o 60 Hernekadun varrella myydään eli vuokrataan yksitellen perhe, johon kuuluu nuori leski, kaksi poikaa ja yksi tyttö. Lähempiä tietoja antaa talon kuski Iivana. Samassa paikassa on nähtävänä kaksi nuorta hevosta Orlowin varsoituslaitoksesta ja yksi kolmogoorilainen lehmä.»

Tästä voi lukija helposti ymmärtää, että ruhtinaan vieraat eivät voineet käsittää Jerupkowin

jaloa ajatusta, mutta tuntui tämä heistä melkein niinkuin rikos.

Herra Gladkoi, sama juuri, jolle Iivana oli kadottanut vetonsa — tarttui nyt puheeseen: »minä en kehoittaisi teitä ilmi tuomaan ajatuksianne laajemmissa piireissä, koska te silloin ja täydellä syyllä tulette saamaan paljon vihamiehiä.»

»Eivätkö ajatukseni sitten ole samat kuin tsaarinkin», kuului Jerupkowin hämmästynyt vastaus. »Eikö Venäjällä tiedetä, että hän jo on poistanut piinatutkinnon ja että hänellä tätä nykyä on tarkoitus murtaa noitten ihmisraukkojen kahleet? Noh, onko siis keisari Aleksanterilla vihollisia omassa maassaan?»

Säälivä hymy ilmeni bojaarierien huulille, samalla kuin he salaperäisesti iskivät toisilleen silmää.

»Eikö teillä, ruhtinas, ole sisarenpojallenne mitään vastattavaa?» sanoi eräs talonomistajista, kääntyen Shestokowin puoleen, joka istui mukavasti akkunan syvennyksessä vasemman käden sormilla ruutua rumputtaen.

»Minulla ei ole minkäänlaista halua käännättää haaveilijaa», vastasi hän hymyillen. »Enemmistö kansalaisistamme, jotka ovat pitemmän aikaa eläneet ulkomailla joutuvat tämän heikkouden uhriksi, mutta parantuvat siitä jälleen, niinpian kuin ovat taas tottuneet koti oloihin.»

»Pitäkää minua poikkeuksena, rakas eno», vastasi Jerupkow kiivastuen, »ja ajatelkaa että nuoruuden aika — tuo haaveilun aika — jo on takanani.»

Ruhtinas vaan kohotti olkapäitään, mutta herra Gladkoi huusi:

»Miksi ette sitten jääneet tuonne ulkomaille, siellähän teillä tässä tapauksessa olisi ollut paras vaikutusala?»

Jerupkow koetteli kaikin voimin pysytellä levollisena ja vastasi:

»Tosin kyllä en tarvitseisi vastata tuollaiseen kysymykseen, joka osoittaa uteliaisuutta, mikä ei ole oikeutettua; tahdon kumminkin tehdä teille mieliksi, hyvä herra. Tällaisesta kohteliaisuudesta tulee minun myöskin kiittää ulkomaalla oloani», lisäsi hän pisteliäästi, mutta jatkoi sitten rauhallisella äänellä. »Niinkuin ehken tiedätte, perin isältäni, joka kuoli noin vuosi sitten, suuren maatilan, joka rajoittuu enoni tiluksiin. Pian havaitsin että oli välttämätöntä ottaa hoito omiin käsiini, koska huomasin että pehtori, jolla oli ollut ylijohdo, olikin suuri roisto. Ulkomaatahan en millään tavalla voisi hyödyttää, sillä siellähän ne jo omistavat noita etu-oikeuksia, jotka minua niin suuresti ovat innostuttaneet; vaikutusalaa voin siis löytää ainoastaan täällä isänmaassani.»

»Ah! te kait aiotte pyrkiä tsaarin neuvonantajaksi?» kysäsi herra Gladkoi pilkallisesti, kiihoittaen siten hengenheimolaistensa naurunhalua.

»Minun suunnitelmani ovat kohtuullisia», vastasi Jerupkow vaivalla hilliten mielenkuohuaan. »Tahdon antaa naapureilleni hyvän esimerkin siten, että lahjoitan maa-orjilleni vapauden ja teen heidät *vapaiksi* talonpojiksi.»

Bojaarit purskahtivat raikuvaan nauruun, ainoastaan Gladkoi vastasi kiukkuisasti:

»Luuletteko todellakin, että me tilanomistajat sallisimme sellaista hulluutta? Minä puolestani en ainakaan saisi rauhaa, ennenkuin teitä vastaan nostettaisiin kanne talonpoikien kiihoittamisesta. Siperia olisi silloin varmaankin osanne.»

Syvä puna levisi Jerupkow'in kasvoille, ja vaikka hän ponnisteli kaikkia voimiaan pysyä rauhallisena, vapisi hänen äänensä sittenkin sisällisestä liikutuksesta, kun hän vastasi:

»Ryhtykää vaan oikeuden käyntiin, hyvä herra. Se tulee teille ainoastaan maksamaan suuria rahsummia ilman että te sillä mitään voitatte, sillä olen ensiksikin yksivaltainen isäntä omalla maatilallani, toiseksi kuuluvat talonpojat *minulle*, ja tämän maan lakien mukaan on minulla täysi hallinto niitten yli, ja vielä kolmanneksi ei kukaan

mahtane löytää mitään epäoikeutettua siinä, että seuraan jalon keisarini esimerkkiä.»

Nämä perusteet olivat niin päivän selviä ja kiihoittivat sentähden sitä enemmän bojaareja; mutta Jerupkow ei välittänyt näiden herrain suutumuksesta, vaan jatkoi hämmentymättä:

»Minusta tuntuu hyvin tuhumalta, että nostatte riitaa tästä sen miehen kodissa, jonka jalo luonne on antanut teille loistavan esimerkin kristillisestä ihmisrakkaudesta, ottamalla perheeseensä, maaorjan pojan ja antamalla hänelle saman kasvatuksen kuin omalle lapselleen.»

»Älkäämme puhuko siitä», sanoi ruhtinas tähän, nousten tyytymättömänä istuimeltaan ja alkaen kävellä salissa edes takaisin kädet selän takana.

»Päinvastoin, rakas ruhtinas», huusi herra Gladkoi puhukaamme vaan tästä asiasta — »minä pyydän — tätä juuri olen monta kertaa aikonut ottaa puheeksi. Meidän kunnioitettu ystävämme,» hän kääntyi nyt vieraitten puoleen, »on antanut kauniin esimerkin jalomielisyydestään ottamalla tämän saman Iivanan kasvatikseen, mutta minä olen täysin vakuutettu siitä, että hän ennemmin, tai myöhemmin tulee sitä katumaan. Raakuus pistää esiin jokaisessa noissa perityissä ihmisissä ja ainoastaan solmupiiskan avulla on mahdollista

pitää heitä kurissa ja nöyryydessä. Varmaan tulee tämä sama Iivanakin suurella kiittämättömyydellä palkitsemaan arvoisaa ystäväämme, sillä poika ei ole rahtuakaan vertaisiaan parempi. Suvaitkaa, rakas ruhtinas, sopivassa tilaisuudessa muistella näitä minun sanojani».

Nyt oli Shestokowin hyvä tuuli kokonaan hävinnyt; Gladkoin sanat olivat tehneet häneen syvän vaikutuksen, myös myönsi hän itselleen, että hän oli ottanut taloonsa tuon Iivanan vähemmin jalomielisyydestä, kuin oikusta, joka perustui poikansa Michaelin mieltymykseen tuohon leikki-toveriin.

Ruhtinaan painostava mieliala tarttui vähitellen koko seurueeseen, ja kaikki erosivat aikasemmin kuin aiottu oli. Jerupkow sai osakseen ainoastaan kylmät jäähyväistervehdykset bojaareilta, ja kun hän samaten kohta jätti hyvästinsä enolleen, sanoi tämä hänelle:

»Sinä olet varomaton haaveilija ja tekisit viisaasti, jos koettaisit tehdä mitä vaan voit poistaaksesi tuota epäedullista vaikutusta, minkä olet jättänyt ensimmäisellä esiintymiselläsi meidän piirissämme tuon erkanevan ajatussuuntasi tähden. Me elämme Venäjällä, emmekä Saksassa, Ranskassa tai Englannissa, me olemme täällä tekemisessä sellaisten ihmisten kanssa, joita ainoastaan

nuora ja piiska voipi kasvattaa. Joka toisin ajattelee, se on narri! Hyvästi!»

Jerupkow oli kuin pilvestä pudonnut ja erosi täynnä hämmästystä enonsa talosta, jonka luonteesta hänellä oli ollut aivan toisellaisia ajatuksia.

II

Valkeita orjia.

Kesä oli loppumaisillaan.

Nuo laajat pelto ja niittyalat, jotka kuuluivat ruhtinaan suureen maatilaan, olivat aivan sileät, niiltä kun oli riistetty kaikki heidän kaunistuksensa, sillä elon-korjuun aika oli ohitse. Talonpoikien kasvoista ei loistanut tuo iloinen tyytyväisyys, jota aina huomataan maamiehessä, kun peltojen sadot ovat onnellisesti korjatut. Vuoden tulo oli tällä kertaa huono ja tuo niukka sato ei voinut suojella heitä nälkää ja hätää vastaan. Sentähden odottivat nuo raukat pelvolla talven tuloa.

Ylellistä elämää venäläinen talonpoika ei koskaan vietä, kantoipa pellot vaikka kuinka runsaita satoja, niin täytyy hänen luovuttaa suurimman osan siitä isännälleen, sillä mitä vähemmän hän jääpi itse pitämään, sitä kuuliaisempana häntä pidetään

venäläisen käsityksen mukaan. Mutta jos sattuu tällaisia katovuosia kuin tämä, josta nyt tässä luvussa puhumme, muodostuu talonpoika-raukkojen surkea kohtalo vielä kurjemmaksi. Tilusherra ja pehtori eivät välitä siitä mitään, vaan vaativat talonpojista veroa (obrok), ja onneton se raukka, jolta vielä on jäänyt maksamatta! Silloin raatelee solmupiiska hänen selkänsä ja tekee hänestä usein raajarikon eli tappaa hänet — yksi sielu enemmän tai vähemmän, se ei paljon tunnu rikkaalle tilanomistajalle.

Ruhtinas Shestokow oli poikansa ja Iivanan kanssa saapunut tiluksilleen. Tämä korkea herra oli muutenkin huonolla tuulella, eikä se suinkaan siitä parantunut, kun pehtori ilmoitti, että vuoden tulo oli huonompi kuin mitä oli voitu odottaa.

Otsaansa rypistäen hän sanoi pehtorilleen:

»Mitä veroon tulee, niin täytyy meidän kaikella ankaruudella sitä vaatia. Tähän on minulla erityiset syyt, ja tarkoitus matkallani tänne tiluksilleni on kaksinkertainen.»

Hän sytytti piippunsa ja heittäytyi nojatuoliin, joita tässä komeasti sisustetussa huoneessa oli pitkin seiniä ja ikkunoita.

Vouti pysytteli niin etäällä kuin kunnioitus vaati ja odotti kärsivällisesti, siksi kun ruhtinas suvaitsi jatkaa:

»Pääkaupungissa kiertelee kaikellaisia huhuja sisareni pojasta Jerupkow'ista, joka on luopunut seuraelämästä ja vetäytynyt tiluksilleen. Hänen maatilansa rajoittuu minun tiluksiini. Hän on siis aina silmiesi edessä. Mitä tiedät minulle hänestä kertoa?»

Tämä kysymys saattoi nähtävästi voudin hämilleen. Näkyi selvään, että hänellä oli paljonkin kerrottavaa Jerupkow'ista, mutta ett'ei hän uskaltanut puhua totuutta.

»Kursailematta», huusi ruhtinas kärsimättömästi. »Sano vaan kaikki mitä tiedät sisareni pojasta, ja ett'ei tämä kävisi sinulle vaikeaksi, tahdon sanoa, etten minä, huolimatta läheisestä sukulaisuudesta, ole niinkään hyvissä välissä Jerupkow'in kanssa. Hän on mieletön haaveilija, jonka kanssa en tahdo olla minkäänlaisissa tekemisissä.

»Siinä on teidän armonne aivan oikeassa», jatkoi vouti hengittäen helpommin. »Sillä ainoastaan se, joka on järkensä kadottanut, voi menetellä niinkuin herra Jerupkow.»

»Vai niin», keskeytti ruhtinas toivehikkaasti, »nuo Pietarissa kiertelevät huhut perustuvat siis tosiseikkoihin! Puhu siis mitä tiedät!»

»Heti kun herra Jerupkow oli saapunut tänne», alkoi vouti tiedonantojaan, »oli hänen ensimmäinen tehtävänsä ajaa pois kaikki päällysmiehensä, mikä

teko herätti yleistä hämmästystä ja oikeutettua suutumusta, sillä olivathan ne kunnan miehet tehneet kaikkea, mitä vaan olivat voineet, pitääkseen talonpoikia kurissa ja kuuliaisuudessa».

»Jättäkäämme näitten herrojen kunnollisuus ja rehellisyys omaan arvoonsa», keskeytti ruhtinas ivallisella hymyllä. »Mitä sitten! — jatka.»

»Herra Jerupkow muutti komeat pukunsa talonpoikaiseen vaatetukseen, ja hoiti itse siitä lähtien tilansa hallintoa. Kaikki on nyt muuttunut. Tallit ja ulkokuonerakennukset rakennettiin uudelleen, ja uusi kartano pystytettiin, jonne sijoitettiin maanviljelyskoneita, joita vähitellen hankittiin. Olipa oikein naurettavaa nähdä, miten hänen talonpoikansa töllistelivät noita kummituksia, joiden tarkoitusta hän koetteli heille selittää. Siellä oli öljykaakkujen pusertaja, nauriin ja perunain huuhdomakone, nauriin leikkuu- ynnä puserrinkone, silpukone, kylvykone ja — —

»Lopeta jo», huusi ruhtinas pitäen korviaan. »Tuollaisista uutuuksista en tahdo mitään tietää. Mihinkä tarvitsemme koneita täällä Venäjällä?» Meillähän on talonpoikamme. Se vielä puuttuisi, että annettaisiin kaikki maatyöt koneitten tehtäväksi! Tuollaista kutsuisin laiskuuden saarnamiseksi! Vai mitä, — jatka!»

»Kohta tämän jälkeen luovutti herra Jerupkow jokaiselle maa-orjistaan kappaleen maata, jonka hän vapautti kaikesta verosta.»

Shestokow polki jalkaa ja vihan liekki leimusi hänen pienistä silmistään.

»Tietysti kerskailivat tämän herran alustalaiset noista suurista suosion osoituksista, ja herättivät luonnollisesti meikäläisten kateutta, jotka rupesivat töissään laiskottelemaan.»

»Kyllä hän vielä saa sen tietää», huusi ruhtinas.

»Laiskurit ovat saaneet jo palkkansa», vastasi vouti hymyillen. »Selkänsä saivat kyllin tuntea solmupiiskaa.

»Aivan oikein», nyökäytti Shestokow myöntäväisesti.

Vouti jatkoi: »Kuitenkin täytyy minun myöntää, että olen ollut vaikeassa asemassa. Herra Jerupkowiin periaatteet eivät sovellu meidän oloihimme, ne kiihoittavat vaan talonpoikia kapinaan. Voitteko ajatella, teidän armonne, että hän on ottanut opettajan, joka talonpojille opettaa sisälukua, kirjoitusta ja laskentaa! . . . Sitä paitse on hän vielä kehoittanut naapuritiluksien maa-orjia tulemaan hekin tähän kouluun!»

»Hän lie tullut aivan hulluksi», pauhasi Shestokow rientäen aivan kuin mielipuoli edestakaisin huoneessa. »Minun maa-orjistani ei yksi-

kään saa tätä kehoitusta seurata, tai pieksetään häntä siinä paikassa kuoliaaksi.»

Lyhyen vaiti-olon jälkeen, alkoi vouti uudelleen: »Tuntuu minusta hyvin ikävältä, että minun täytyy lisäämällä tiedonantojani enentää Teidän armonne oikeutettua suuttumusta». Ruhtinas katsoi odottavasti häneen ja tiuskasi lyhyesti: »Noh — mitä vielä?»

»Jerupkow on nyt näinä päivinä antanut julistuksen, jossa hän lupaa maa-orjilleen vapauden, jos vaan käyttäytyvät moitteettomasti ja osoittavat kiitettävää ahkeruutta!»

»Siis totta kuitenkin», kaikui Shestokow'in huulilta. »Ja minä kun en tahtonut uskoa tätä huhua!»

»Kuinka vaarallisia seurauksia tällaisista ajattele mattomista toimista tulee olemaan kaikille naapuri-tilan omistajille, sen ymmärtää Teidän armonne kyllä. Meidän maa-orjien tyytymättömyys kasvaa kasvamistaan, uskaltavatpa jo äänekäästi napista ja minun täytyy sanoa suoraan, että olen todellakin iloinen nähdessäni teidän armonne täällä tiluksillanne!»

»Tyytymättömät saavat pian tehdä tuttavuutta herransa kanssa», huusi Shestokow ja viskasi hollantilaisen piippunsa niin, että se meni pirstaleiksi.

»Ilmoita minulle tyytymättömien nimet ja tahdon sitten määrätä rangaistuksen.»

»Aivan oikein, teidän Armonne!»

»Veroa tulee tällä kertaa vaatia erityisellä kovuudella», jatkoi ruhtinas, »ei ketään armahdeta — ei armoa, ei anteeksi antoa!»

»Paitse useammilla talonpojilla, on talouden hoitajalla Andreaksella kokonainen säkki jyviä räs-tinä, näitä hän sai viime keväänä kylvöä varten.»

»Hän on maa-orja hänkin samoin kuin muutkin talonpojat», kuului Shestokowin vihainen vastaus, »siis tulee häntä kohdella samoin kuin näitäkin. Ei mitään armoa, heidän tulee kaikkien saada tuntea herransa ankaruutta.»

»Anteeksi, teidän armonne», sopersi vouti hämillään, »luulin näet Andreaksen olevan jonkun poikkeuksen, koska — koska —

»Tiedän kyllä, mitä aijot sanoa», lisäsi ruhtinas kiivaasti, »luulit että hän oli poikkeus siitä syystä, että hän on tuon pojan isä, jonka olen ottanut perheeseeni, — mutta tämäkin jääpi niinkuin jo olen sanonut, sama oikeus, sama rangaistus kaikille!»

Sillä aikaa kuin tämä tapahtui herraskartanossa, eli linnassa, niinkuin sitä myös kutsuttiin, istui Iivana vanhan isänsä mökissä. Monta pitkää vuotta oli kulunut siitä, kun hän viimeksi

oli nähnyt tämän vanhan kunnan miehen, sillä ruhtinaallinen perhe ei ollut, sen perästä kuin se kesän alussa oli jäänyt Pietariin, käynyt tiluksillaan, vaan oli tehnyt huvimatkoja muuanne. Sitä iloisemmin sykki Iivanan sydän, kun hän Michaelilta kuuli, että ruhtinas aikoi tänä vuonna tehdä tarkastusmatkan maahoviinsa, ja että hänen poikansa ja Iivana saisivat seurata häntä sinne. Kova kaipaus vanhaa isäänsä heräsi yhä valtavammin nuorukaisen rinnassa, samalla kuin Shestokowin tunteet häntä kohtaan silminnähtävästi kylmenivät. Hyvin harvoin sai Iivana enää ottaa osaa perheen juhlallisuuksiin, joista hän ennen ei koskaan ollut poissa. Samoin sai hän nyt ani harvoin tulla perheen huoneisiin, niin että hän useinkin viikkokausiin ei nähnyt ruhtinasta. Tuo nuorukaisen entinen hilpeä luonto, samoin kuin hänen hullunkuriset sukkeluutensa tuntuivat Shestokowista kiusallisilta, ja kun hän ennen oli sydämmellisesti nauranut Iivanan hauskoille havainnoille, rypisti hän nyt sen sijaan vihaisesti otsaansa ja käänsi nuorukaiselle selkensä, eli moitti hän häntä sopimattomasta käytöksestä.

Seuraus tästä oli, että tuo ennen niin iloinen Iivana muuttui nyt hiljaiseksi eikä voinut torjua mielestään pelkoa ruhtinasta kohtaan. Hän ikävöitsi olentoa, joka häntä rakastaisi, ja kun hän

ainoastaan omalta isältään voi toivoa tällaista rak-
kautta, niin iloitsi hän ajatellessaan sitä aikaa,
jolloin heidän piti matkustaa maatilalle.

Iivana ei ollutkaan erehtynyt, hänen vanha
isänsä oli ylen onnellinen nähdessään jälleen poi-
kansa. Hän käytti joka joutohetkensä, puhellak-
seen nuorukaisen kanssa, kertoen hänelle äiti-vai-
najasta, jonka näköiseksi Iivana nyt oli tullut.
Kaksi asiaa suretti tätä hienotunteista nuorukaista
enin; ensiksi tuo suuri riippuvaisuus, jossa hänen
isänsä oli, ja sitten tuo kurja asunto, jossa hänen
täytyi elää. Tuossa pienessä tuvassa ei löytynyt
muuta kuin yksi horjuva pöytä, kaksi jakkaraa,
penkki seinää pitkin, oven vieressä riippuva pata,
nurkassa vanha pyhimyksen kuva ja lähellä uunia
kurjan kurja lavitsa, jolla tuo vanha mies raukka
nukkui.

Kun Iivana tänään istui penkillä isänsä vie-
ressä, ei hän voinut olla tunteitaan ilmaisematta,
vaan sanoi:

»Kun vertaan omaa huonettani, joka minulla
on ruhtinaan palatsissa, tähän sinun kurjaan asun-
toosi, niin tuntuu sydämeni kovin raskaalta. Mi-
nulla on kaikki mukavuudet, sen sijaan kuin si-
nun täytyy tulla toimeen tässä kurjuudessa, vaikka
sinun ikäsi jo vaatisi jonkunlaista mukavuutta.»

»Älä siitä huolehdi, rakas Iivanani», vastasi

hänelle vanhus iloisesti hymyillen. »En ole koko elinaikanani muuhun tottunut. Onhan minun kohtaloni monta vertaa parempi kuin noiden talonpoikas-raukkojen, ja onhan minun mökkini oikea palatsi verrattuna noihin luoliin, joissa näiden maa-orjien täytyy asua.»

»Maa-orja!» huudahti Iivana, ja hänen miettivä katseensa kohtasi maata. »Hirmuinen sana — sydämeni seisattuu sykkimästä, kun ajattelen, että oman isäni täytyy kantaa noita orjuuden kahleita.»

Vanha Andreas ei voinut käsittää tätä tuskallista tunnetta. Hän oli lapsuudestaan saakka tottunut maa-orjuuteen eikä koskaan tullut ajatelleeksiakaan tarkemmin kohtaloaan.

Hän tuskin itse tunsi ja tiesi oman kurjuutensa, sillä hän — niinkuin kaikki hänen onnettomat toverinsa — oli vaipunut siihen tylsämielisyteen, joka kärsivällisesti kestää kaikki ja lohdutti itseään sillä ajatuksella, että tuo onneton kohtalo ei millään tavalla ollut muutettavissa.

Iivana jatkoi vielä surullisia mietteitään, kun mökin ovi äkkiä temmattiin auki, ja ruhtinas Shes-tokow voudin seuraamana astui sisään. Pelko ja hämmästys kuvastuivat nuorukaisen kasvoissa, kun hän huomasi herran vihaisen katseen ja samalla näki miten isänsä heittäytyi polvilleen ruhtinaan

eteen ja suuteli hänen nuttunsa liepeitä. Ennen aavistamaton ylpeys heräsi Iivanan rinnassa, ja kaikin voimin hän koetti voittaa sitä halveksimisen tunnetta, joka heräsi hänessä isää kohtaan.

»Miten voipi langeta polvilleen ihmisen edessä ja orjallisesti suudella hänen vaatteitaan!» ajatteli nuorukainen itsekseen, tuntien samalla kovaa halua kohottaa isää pystyyn.

»Jumala teitä siunatkoon, Isä», huusi Andreas nöyrästi. »Minkä suuren kunnian te minulle osoitatte, kun suvaitsette astua mökkiini — siitä kiitän Jumalaa ja tahdon rukoilla edestänne, Isäseni.»

Mutta tämä Isä, tottuneena näihin hyväily-sanoihin, ei välittänyt vähääkään maa-orjansa ilosta, vastasi vaan suuttuneena:

»Mitä kuulen, Andreas? Sinä et ole vielä tuonut takaisin sen säkillisen jyviä, joka sinulle annettiin kylvöä varten?»

»Oi rakas Isäni», vaikeroi vanhus yhä vaan polvistuneena, »älkää olkoo minulle vihainen siitä, vuosi on ollut huono, rakeet ovat turmelleet peltoni ja jyvien asemasta sain leikata paljasta rikkaruohoa. Jumala ja kaikki pyhimykset armahtavat kyllä meitä vielä, ja siunaavat tulevan vuoden. Silloin annan teille Isäni, jyvänne kaksinkertaisella mitalla takaisin.»

»Eihän sinun peltosi ole ainoa, joka on tur-

meltunut», vastasi Shestokow äreästi, »ja kuitenkin maksavat veljesi sen veron, minkä heidän tulee maksaa. Sinua kohtaan on osoitettu erityistä armoa, kun on annettu sinulle siemen-jyviä, ja nyt olet niin hävytön, ett'et tahdo täyttää velvollisuuttasi, onko tämä kiitollisuutta?»

»Ole armollinen, Isäni, ja osoita armeliaisuutta samoin kuin tuo hyvä herra Jerupkow tuolla naapurilalla, hän joka katovuosina vapauttaa maanorjansa veroista.»

»Ahaa, sillä äänelläkö se lintu nyt laulaa?» huusi Shestokow raivostuneena. »Joko tuo vapauden pyörre on saanut sinutkin valtaansa? Sinä kirottu kansa! Selkäänne teidän pitää saada. Teitä täytyy piestä raajarikkoiseksi. Sitä te tarvitsette . . . mutta ei minkäänlaista vapautta . . . vapautta teille muka . . . ! Odottakaa, kyllä minä teille näytän.» Näin sanoen kohotti ruhtinas nyrkkinsä ja antoi sen niin voimakkaasti pudota polvistuneen vanhuksen paljaalle päälle, että tämä pyörtyneenä kaatui maahan.

Hetken aikaa seiso iivana jäykkänä kauhistuksesta, sitten hyökkäsi hän tuon julmurin päälle, joka oli uskaltanut lyödä hänen vanhaa isäänsä. Hän oli vähällä menettää tajuntansa, eikä tiennyt millä tavalla hän saisi tuon häväistyksen kostetuksi. Silloin sai ruhtinaan vihastunut katse hä-

net lumotuksi, hänen kohotetut nyrkkinsä painuivat voimattomina alas, hän hoiperteli seinää kohden, ja taisteli turhaan tuota tuskaa vastaan, joka oli vähällä särkeä hänen sydämmensä. Iivana olisi tahtonut raivota, mutta hänen äänensä ei ottanut totellakseen, ja nyt kuuli hän ruhtinaan tylyn kysymyksen, jonka hän hänelle huusi:

»Noh, poika, mitä merkitsee tämä kummallinen käytös, häh?»

Silloin hän jälleen tointui ja koetti rohkaista itseään; ja kun tämä hänelle kovan taistelun jälkeen onnistui, alkoi hän alussa hiljaa, mutta sitten yhä enemmän kiihtyneellä äänellä:

»Teidän armonne on osoittanut minulle paljon hyvää. Teitä yksin saan kiittää siitä sivistyksestä, joka oikeuttaa minua opiskelemaan yliopistossa. Te, te se olitte, joka kohotitte minut alhaisesta asemastani, ja voin kyllä sanoa, että isällisesti olette minusta huolta pitänyt. Näitä hyviä tekojanne en koskaan tule unohtamaan. Yhtä vähän unohdan sitä, mitä nyt teitte vanhalle isälteni. Tämä teko eroittaa meidät ainaaksi, sillä olisinhan keho poika, jos hetkeäkään viipyisin sen miehen kodissa, joka näin raa'alla tavalla on häpäissyt isääni. Sentähden jääkää hyvästi, ruhtinas Shestokow, ja vielä kerran, kiitos teille kaikesta hyvyydestänne minua kohtaan! . . . Nyt läh-

den ulos avaraan maailmaan, luottaen siihen ettei hyvä Jumala minua raukkaa hylkää, vaan soisi minulle vielä sellaisen aseman, että olisin tilaisuudessa lunastaa teiltä isäni ja ottaa hänet luokseni . . . jääkää hyvästi!» Näillä kyynelten tukahduttamilla sanoilla syöksyi Iivana ulos ovesta, mutta ruhtinas huusi hänen jälkeensä mahtavalla äänellä: »Seis!» Jos Shestokow'ia vähänkään tunsi ja nyt nuorukaisen puhuessa häntä tarkasti, huomasi heti, ett'ei hänen pienten silmiensä räpytys ja hänen kasvojensa hermostunut värähdys ennustanut mitään hyvää. Iivanakin hämmästyi, ja Shestokow'in käheä ääni tuntui hänestä aivan vieraalta.

»Sinä tahdot lähteä ulos maailmaan, poika». Näin alkoi ruhtinas rauhallisella äänellä, joka ennusti myrskyn tuloa. »Oletko saanut minun myöntykseni siihen?»

Iivana näytti hämmästyneeltä ja vastasi: »Minkätähden pitäisi minulla olla siihen teidän armonne lupa, kun minä erkanen teidän talostanne ettekä ole minun holhojani?»

»No, no», jatkoi ruhtinas ja hänen äänensä rauhallsuuteen sekoittui jotain pilkallista, »sellaisesta holhoja toimesta kiittäisinkin: Ei tarvittane aina vaan isän tai holhojan lupaa, kun nuori mies tahtoo mennä ulos avaraan maailmaan, tarvittanee myös välistä hänen *Herransakin*.»

Tähän ivaan liittyi nyt vielä pilkkakin ja raaka ilkkuminen, joka tuntee uhrinsa voimattomuuden ja iloitsee sen hämmästyksestä.

Iivana pyyhkäsi kädellä silmiänsä, ikäänkuin hän olisi tahtonut karkoittaa hirveätä unikuvaa; suuresti epävarmana hän kysyi:

»Teidän armonne puhuu eräästä *herrasta*, — minä puolestani en tunne muuta Herraa kuin Jumalan; sillä en ole vielä antautunut kenenkään palvelukseen.»

Nyt laukesi rajuilma; salamat säihkyivät Shes-tokow'in pienistä silmistä, hänen karkea äänensä jymisi kuin ukkonen:

»Maa-orja ei voi antautua kenenkään palvelukseen, sinähän kuulut perintönä kulkevien ihmisten luokkaan ja sinun herrasi olen minä, ruhtinas Platon Shestokow!»

Iivana parka! Hän tuijotteli tuskaa täynnä puhujaan, ikäänkuin karitsa jalopeuraan, kun hänen kypälien alla väänteleksen. Suonenvedon taipaisesta kohoili ja laski hänen rintansa, kunnes hillitön epätoivon huudahdus puhkesi ilmi ja hän virkkoi:

»Kaikkien pyhimysten kautta, ruhtinas Shes-tokow, älkää valheella koettako pettää minua nuorukaisparkaa, — varmaankin te laskitte leikkiä minun kanssani, minua peloittaaksenne, tuottaak-

senne minulle tuskaa, sentähden että katseleisin teidän isälleni tekemänne häväistyksen lievemässä valossa, — maa-orja, oi minun Jumalani, ei, — ei, sitä en ole, sitä en voi olla, sillä juuri se että olette ottanut minut taloonne, oman perheenne piiriin, todistaa jo että olette minut vapaaksi julistanut!»

Iivana kiinnitti katseensa sen miehen huuliin, josta yksin hänen kohtalonsa ratkaisu riippui. Kuumeesta palavana odotti hän vastausta ja hänen mielensä jännitys lisääntyi lisääntymistään, kun ruhtinas viivytteli vastaustaan, ikäänkuin ilkkuen nuorukaisen odottamattomalle hämmästykselle.

Vihdoin avasi Shestokow huulensa, mutta ainoastaan julistaaksensa odottavalle Iivanalle hänen kuoleman tuomionsa, sillä niin kuului loppupäätös, että hän oli ruhtinaan maa-orja.

»Olen tosin tehnyt tyhmyyden», jatkoi barin, »kun kohotin sinut säätysi loasta, osoitin sinulle ylin määrin hyvyttä ja annoin sinulle sellaisen kasvatuksen, joka ei sovellu perintönä kulkevalle ihmiselle, sillä silloin kohoavat hänen karvansa ja hän pöyhisteleikse, niinkuin sinä nyt teet. Mutta toisin se tulee vast'edes olemaan ja solmupiiska tulee opettamaan, että sinulla on herra, jolla on rajaton valta sinun ylitsesi. Sinä olet minun or-

jani, minun *Kreposnoi* (perintöihmiseni), jonka ruumis ja sielu ovat minun omaisuuttani!»

Iivanalle kävi hengitys ahtaaksi, hänen käntensä hapuילוivat ilmassa, ja hänestä tuntui ikäänkuin hän olisi nähnyt vapauden enkelin, joka itkien poistui, — ja niinkuin äsken hänen vanha isänsä oli tehnyt, samalla tavalla kumartuivat Iivanankin polvet sen miehen edessä, joka oli hänen sielunsa herra, ja hän tarttui hänen vaatteensa liepeihin, itseänsä halveksimatta, ja hartaudella, joka olisi voinut kiveäkin liikuttaa, huusi hän nöyrästi rukoellen:

»Olkaa armollinen, ruhtinas Shestokow, älkää olko julma minua kohtaan! Pappi on minulle uskontotunnilla opettanut, että ihmisen korkein pyrintö olkoon pyrkiä Jumalan kaltaiseksi, kilvoitella hänen kanssaan äärettömissä hyvissä töissä ja laupeudessa. Myöskin teille, ruhtinas Shestokow, on tämä kehoitus lausuttu, sillä tekin olette ainoastaan ihminen, jos kohta aatelismies ja äärettömän rikas. Oi, pyrkikää tekin tätä korkeinta tarkoituspäätä kohti ja osoittakaa laupeutta; lausukaa se suloinen sana, joka minut vapaaksi tekee, joka minut itselleni antaa takaisin! Te nimitätte monta sataa sielua omiksenne, mitä merkitsee teille, jos te omistatte jonkun enemmän tai vähemmän, ja ajatelkaa vielä, että minä sen sivistyksen kautta, jonka olette minulle antanut, kaksinker-

taisesti tulisin onnettomaksi, jos te pysytte päätöksessänne, että minä tunnen koko laajuudessaan vapaussanan korkean merkityksen, kun se muille maa-orjillenne on aivan vieras, he kun ovat tottuneet kahleisiinsa, joita he elämänsä alusta asti ovat kantaneet. Sentähden vielä kerran: osoittakaa laupeutta ja lahjoittakaa minulle armonne!»

Sillä aikaa kuin Iivana puhui nämät sanat mitä hartaimmin rukoilevalla äänellä, oli Shestokow ottanut esille taskukirjansa, johon hän rypistynein otsin näkyi merkitsevän jotain vähäpätöistä. Nyt sulki hän sen jälleen, astui muutamia askeleita taaksepäin ja lausui voudille:

»Tuolle pojalle annettakoon peltomiehen puku ja pantakoon tähän työosastoon. Minä käsken sinua pitämään häntä kovalla, että hän pian nöyrytyisi. Neljäntoista päivän kuluttua jätät aina minulle tietoja hänen käytöksestensä ja ahkeruudesta, jonka perästä sinä minulta saat käskyn joko häntä rangaista tai sillä palkita, että hän saa jotain vähemmän halpaa työtä toimitettavakseen. Mitä Andreakseen tulee, niin jättäköön hän neljänkolmatta tunnin kuluessa ohrasäkin takaisin, muuten saakoon hän maistaa solmupiiskaa, ja otetakaan hänen pelto-osansa takavarikkoon.»

Luoden ilkeän katseen isään ja poikaan, kääntyi Shestokow ovelle ansaiten täten täydellisesti

nimityksen »hirmuinen». Hän kuuli Iivanan kiemeän kiljahduksen ja vanhan miehen kirouksen, mutta sitä hän ei ottanut huomionsa, vaan palasi linnaan lähteäkseen vielä samana päivänä poikansa Michaelin kanssa takaisin pääkaupunkiin.

Tämä hänen urhotyönsä tuli pian tunnetuksi ja saapui myöskin Jerupkowin korviin, ja vaikka eno ja sisarenpoika eivät eläneet hyvässä sovussa, läksi Jerupkow kumminkin ruhtinaan asunnolle, sillä hänestä oli rakkaus lähimmäistä kohtaan asetettava korkeammalle, kuin oma inhimillinen ylpeytensä. Hän otti Iivanan asian innolla omakseen, johdatti hirmuvaltaisen enonsa mieleen mitä liikuttavimmalla tavalla, että hän kaksinkertaisesti oli rikkonut nuorta ihmistä vastaan siten, että hän ensiksi oli antanut hänelle sivistyneen kasvatuksen, ja sitte sysännyt hänet takaisin maa-orjuuden kurjuuteen ja siis murtanut neron, joka epäilemättä tieteen palveluksessa olisi jotain arvokasta saanut aikaan.

Ruhtinaalla oli ainoastaan pilkallinen nauru vastauksena, ja antoi hän vielä sisarensa pojan tietää, että hän piti häntä intoilijana, joka ennemmin tai myöhemmin oli hourulaitokseen vietävä. Vihdoin sanoi hän myöskin Jerupkow'ille kuivasti, ettei hän uudistaisi käyntejensä, sillä hän ei tah-

tonut olla hänen kanssansa minkäänlaisissa teke-
misissä.

»Gladkoin ennustus», hän lisäsi tähän, »on käynyt toteen, ja tämän Iivanan raakuus on puhjennut ilmi, niinkuin kaikissa perintönä kulkevissa ihmisissä, joskohta hän kuinka kauan tahansa on elänyt paremmissa seuroissa. Gladkoi on osoittautunut tarkka-älyiseksi ajattelijaksi, ja minä pidän viisasten ihmisten seuraa parempana kuin narrien.»

Jerupkow kärsi tämän loukkauksen, kun hänellä ei muuta tarkoitusta ollutkaan kuin pelastaa yksi ihmissielu perikadosta. Hän tarjosi ruhtinaalle Iivanan lunnaaksi melkoisen summan, mutta sekin keino petti, ja karvaalla mielellä jätti jalo mies julman sukulaisensa. Ainoa, jonka hän voi tehdä huojentaaksensa isän ja pojan asemaa, oli antaa vanhalle Andreakselle ne varat, jolla hän voi tyydyttää armottoman herransa vaatimuksia.

Saman päivän iltana ajoi ruhtinaan komeat matkavaunut maantietä myöten pois maahovilta, ja nuori ihmisraukka, peltomiehen likaisessa puvussa, seurasi kauan silmillään kiiltäviä ajopeliä, tarttuaksensa sitte uudelleen kuokkaansa, jolla hän jatkoi työtänsä hajoittamalla kovia maakokkareita vainioilla.

III

Talvipalatsissa.

Toisella rannalla Nevajokea, joka jakaa Pietarin kahteen osaan, kohoaa jättiläisrakennus, jonka pinta-ala käsittää noin 8000 neliometriä. Se on keisarillinen palatsi, niin kutsuttu talvipalatsi. Rakennuksen ulkonainen komeus jatkuu sen sisäpuolellakin. Suuremmoiset marmoriporaat johtavat moniin juhlasaleihin, joitten joukossa tuo valkeasta marmorista rakennettu Pyhän Yrjön sali sekä vuoden 1812 sodan kenraalien ja sotamarskien kalteri ovat ensi sijaan asetettavat, jota vastoin tavallisen suuressa huoneessa ylimmäisessä kerroksessa säilytetään kruunun kalleudet, joitten joukossa valtikka varustettu 195 karaattia painavalla timantilla, jonka keisarinna Katharina kerran osti 500,000 ruplalla. Talvipalatsin koko rakennustyyliä vastaa täysin sen sisustus, niinkuin myöskin tuo ylellisesti koristettu kabinetti, johon me nyt lukijaa

johdatamme, kyllin osoittaa. Seinien koristustapa, huonekalut ja sadottain pientä rihkamaa, kallisarvoisista vaaseista alkaen pienempään pikku esineesen asti, osoittavat Ludvig XIV aikakauden taidesuuntaa, ja tuo omituinen näkinkengän muoto, joka tälle rakennussuunnalle on antanut nimensä, astuu joka paikassa silmiin.

Tuo uhkea ja upea huone näytti melkein kantavan liian raskaan taakan ja tuo ääretön joukko pehmoisia pieluksia, koruompeluksia ja muotitavaroita antoivat sille naisen asuinhuoneen luonteen. Näitten seinien sisällä ei kumminkaan vallinnut mikään naisellinen olento, päinvastoin oli se aiottu mitä vakavinta työtä varten, sillä meillä on nyt edessämme keisari Aleksanterin luku- ja työkabinetti.

Oli aikainen aamuhetki, mutta jo istui tsaari upean kirjoituspöytänsä ääressä edessään lukematon kasa kirjeitä ja anomuskirjoja, jotka kaikki odottivat vuoroansa. Keisari Aleksanteri ei kumminkaan kääntänyt silmiänsä näihin papereihin, vaan kiinnitti ne vakavasti eräisen suureen, avattuun kirjaan, — kirjojen kirjaan —, jota kiellesämme yksin sanoin Bibliaksi nimitetään. Jo monta ajaistaikaa sitte oli keisari ottanut tavakseen joka päivä lukea pyhää raamattua, hän kuljetti sitä mukanaan kaikilla matkoillansa aina ahkeroiden nou-

dattaa sen osoituksia, ja ne sanat, jotka hän tästä esimerkkiä ansaitsevasta tavastansa lausui eräälle likeiselle ystävälle, kuvaavat niin sattuvasti hänen sisällistä ihmistensä, ettemme voi niitä jättää lukijalle kertomatta.

»Kauan aikaa sitte», — kuului keisarin sanat — »on Jumala sydämmessäni herättänyt halun lukea raamattua ja rukoilla. Joka päivä, vaikka minulla olisi kuinka paljon työtä tahansa, luen kolme lukua pyhästä kirjasta, yhden profeetoista, toisen evankeleista ja kolmannen epistoloista. Erittäinkin mielyttää minua psaltari. Sodassakin, kun kanuunat paukkuvat telttani ympäri, en anna minkään hartauttani häiritä. Kaiken harrastukseni paneminen asettaakseni elämäni, niinkuin pyhä raamattu säättää, ja kaikkea tahdon välttää, mitä se kieltää.»

Elämänsä alkupuolella oli keisari Aleksanteri ollut maailmaan mieltynyt mies, joka jo äidin maidossa oli imenyt halun huvituksiin ja nautintoihin, kumminkaan hän ei oman tunnustuksensa mukaan niissä löytänyt mitään tyydytystä. Valtaistuimen komeudessa ja loistossa hän näki alusta pitäen vaan rasituksen ja kaikki nautinnot, jotka hän etuoikeutetussa asemassaan niin helposti voi hankkia, eivät antaneet hänelle mitään oikeata iloa. Turhaan hän koetti itseänsä huumata, hänen omatuntonsa puhui mahtavammin kuin maailma ja

riisti häneltä kaiken rauhan. Taukoamatta hän ajatteli sitä hetkeä, jolloin hänen täytyisi kuningasten kuninkaalle tehdä tili elämästään ja toimitaan, sentähden hän päättikin muuttaa elämänsä.

Eräs hovinainen, kreivitär Tolstoi, joka tuns Aleksanterin sisällisen tilan, ojensi hänelle iltana ennen hänen lähtöänsä Pietarista 1812 paperin, jonka hän luullen anomuskirjaksi pisti taskuunsa. Kun hän matkusti lakkaamatta ja kolme päivää perätysten oli vaatteissaan, hän unhotti sen kokonaan. Valtakuntansa rajalla hän kuunteli erään piispan saarnaa, joka tekstikseen oli ottanut Ps. 91: 13: »Sinä käyt jalopeuran ja kyykäärmeen päällä, ja tallaat nuoren jalopeuran ja lohikäärmeen.»

Tämä saarna, jossa oli jotain profeetallista, herätti keisarin huomion. Mutta kuinka suuri olikaan hänen hämmästyksensä, kun hän iltasilla tarkasteli paperiansa ja löysi kreivittären jättämän, joka sisälsi kopion samasta 91 psalmista. Hän luki sen syvällä liikutuksella ja uskoi tässä ihmeellisessä sattumuksessa huomaavansa Jumalan osoituksen, että hän edelleenkin vakavammin ajattelisi totista pelastustansa. Hän sovitteli luetun itseensä ja huomasi jok'ainoan sanan sopivan häneen. Siitä hetkestä aina viimeiseen hengenvetoon asti kantoi hän kopion tästä psalmista luonansa, oppi sen ul-

koa ja luki sitä aamuin illoin rukouksissansa, sillä valon säde oli hänen sieluunsa sattunut ja hän havaitsi Jumalassa pelastajansa ja suojelijansa.

Hänen sydämensä hyvyyteen ja oikeudentuntoon katsoen oli tästä luonnollinen seuraus, että hän Jumalassa näki ei ainoastaan oman turvansa ja linnansa, johon hän uskalsi, mutta myös kaikkien muittenkin kanssaihminen. Tämän psalmin kolmannen värssyn syvä ymmärrys, jossa puhutaan, että Jumala pelastaa ne lapsensa, jotka häneen uskaltavat, väijyvän paulasta ja vahingollisista rutto-taudeista, johdatti jalomielisen hallitsijan henkisten silmien eteen maa-orjien surkean kuvan, joitten orjuuden kahleet olivat häväistyksenä kaikelle ihmisarvolle. Hänen halunsa ja pyrintönsä päättämiseksi oli siitä lähtien toivo murtaa nämä kahleet ja lakkauttaa maa-orjuus. Valtakuntaansa kuuluvissa Itämeren maakunnissa oli se jo onnistunut, mutta varsinaisen Venäjän aateliossa kohtasi hän lujaa vastarintaa. Siitä huolimatta hän ei luopunut aatteestansa päästä täälläkin pyrintönsä perille ja sinä aamuna, jona meidän lukumme nyt alkaa, oli hän taas ajatellut tätä syvä-aatteista kysymystä ja miettinyt niitä keinoja ja välikappaleita, joihin oli ryhdyttävä, jotta hän lyhimässä ajassa pääsisi toivottuun tarkoitukseen.

Hän painoi nyt hiljaa raamattunsa kiinni ja nojautui miettivänä käsivarret ristissä tuoliinsa. Raskas huokaus vierähti hänen huuliltaan, ja hänen lempeät silmänsä loivat suruvoittoisen katseen.

»Kaikista Europan hallitsijoista on minulle loistavin, mutta myös vaikein tehtävä langennut osakseni», sanoi hän hiljaa itsekseen, »kun minun valtioni sisällisissä oloissa on suurempi, ehkäpä poistamaton epäkohta. Minun rakkahinta nuoruuden unelmaani, maa-orjuuden lakkauttamista ei voida saada toteutumaan ilman ankaria mullistuksia, joitten seurauksia on mahdoton edeltäpäin aavistaakaan. Mutta pahinta on minulle se tosiasia, etten minä uskalla toivoa tässä asiassa kansani sivistyneimmän osan kannatusta. Minun virkamieheni ovat esimiehiensä hännänkannattajia, heidän alhainen palkkansa on märeäntävä syöpähaava valtiolaitoksessamme. Minä tiedän liiankin hyvin, ettei heistä kukaan korkeimmasta alimpaan asti — ole sellaisessa asemassa, että hän rehellisenä miehenä voi elää palkastansa. Minä kuulun maailman suurien joukkoon, minä kutsun itseäni koko Venäjän keisariksi, ja sittenkään minä en voi mitään tässä asiassa auttaa. Armahda minua onnetonta, tämä olisi käydä käsin ampieispesään! Jokainen heistä on rikkaan aatelismiehen palkkaama, joka hänelle paremmin maksaa, kuin hänen keisarinsa,

ja sentähden suosivat nuo pettyneet ihmiset näennäisiä ystäviänsä ja jättävät minut pulaan».

Kun Aleksanteri nyt nousi istuimeltansa, oli lempeys kadonnut hänen kasvoiltaan. Jalo oikeutettu viha loisti hänen silmistään, ja katkeran epätoivon äänellä hän lausui: »minulta puuttuu kaikki kannatus aatteitteni toteuttamisessa! . . . Oi, joudun välistä aivan epätoivoon, kun näen ympärilläni ainoastaan viheliäisiä oman voiton pyytäjiä, jotka eivät valtion eduista huoli laisinkaan, vaan ainoastaan omaa etuansa valvovat ja omaa onneansa onkivat».

Hänen mielialansa katkeruus yltyi siihen määrään, että hän oli taipuvainen ylenkatsomaan ja halveksimaan ihmisiä ja ihmisen kutsumusta. Hän tunsu nyt itsensä sanomattoman onnettomaksi, mutta kumminkin palasi lempeys hänen kasvoihinsa, kun kamaripalvelija astui huoneeseen ja kysyi, josko hän sallisi päästää vanhan Ilian puheellensa.

»Yksi uskollinen tuhansien joukossà!» huusi keisari Aleksanteri, »hän on minulle joka hetki tervetullut. Päästä sisään vanha vaari».

Tämän nimityksen ansaitsi kyllä tsaarin vanha kuski, sillä Ilia oli muhkea vanha mies, jonka rehellisistä silmistä vielä loisti nuoruuden uljuus ja urhoollisuus. Hän oli kerran Austerlitsin luona,

ensimmäinen taistelu, jossa keisari Aleksanteri oli ollut mukana, pelastanut hänen vapautensa ja henkensä. Tsaari oli aivan lähellä vihollisia suis-
tunut hevosensa selästä ja ollut vähällä joutua vankeuteen. Ilian urhoollisuus, joka vanhana, venäläisenä sotamiehenä oli ollut sotaretkellä mukana, oli hänet pelastanut tästä suuresta vaarasta, ja vaikka keisari tahtoi hänelle osoittaa kiitollisuut-
tansa, hylkäsi kumminkin tämä kunnan mies kai-
ken ylennyksen ja palkinnon, pyysi vaan saada täytetyksi yhden ainoan elämänsä toivomuksen, se oli päästä hänen majesteettinsa ensimmäiseksi kus-
kiksi. Siinä asemassa oli hänellä tosin everstin arvo, mutta Ilia huoli vähemmän tuosta arvosta, kuin kunnia-
sta saada pysyä rakkaan herransa läheisyydessä. Hän oli harvinaisen uskollinen pal-
velija, ja Aleksanteri nimitti häntä täydellä syyllä jalokiveksensä.

»Mitä sinulla on minulle sanomista, isä Ilia», huusi hän iloisesti vanhalle miehelle, kun tämä nyt astui huoneeseen ja asettui jäykkänä asentoon.

»Sire», alkoi Ilia kiinnittäen rehelliset silmänsä keisariin, »minulla on sydämmelläni jotakin, jota en uskaltaisi lausuakaan, ellei rinnassani asuisi vakaumus, että minun keisarini ja herrani on aivan samaa mieltä.»

»Mikä se on, uskollinen Iiani?» vastasi hallitsija hyväntahtoisesti, »avaa vaan sydämesi minulle».

Kun vanha isä näki, että tsaari oli suosiollisella mielellä, jätti hän jäykän asentonsa, silitteli valkeata partaansa ja sanoi tuttavallisella äänellä:

»Minä olen pakoitettu puhumaan vähän laajaperäisesti, Sire, ja täytyy siis pyytää teidän anteeksi antamistanne. Muutamia vuosia sitte tutustuin sattumalta nuoreen ihmiseen, joka ijältään oli pojan ja nuorukaisen välillä. Tuo reipas poika tuli minulle rakkaaksi, koska minä hänessä havaitsin uskollisen ja avosydämmisen sielun; sellaiset — jos saan luvan sanoa, armollisin Keisarini ovat harvinaisia meidän maassamme.»

Aleksanteri nyökäyhti päätänsä surunvoittoisesti hymyillen ja vanha Ilia jatkoi:

»Myöhemmin kuulin, että minun nuori ystäväni kuului ruhtinas Shestokow'in perheeseen, että hän oli erään hänen maa-orjansa poika ja herransa perheeseen otettu kasvatettavaksi saman ikäisen Michailowitsin kanssa. Minun täytyy myöntää, että herra ruhtinaan teko ilahutti minua kaksinkertaisesti, koska en voinut uskoa — jos saan luvan sanoa armollisin keisarini — häneltä sellaista jalomielisyyttä».

»No, isä Ilia», sanoi Aleksanteri äkkiä kum-

meksuen, »Shestokow on ritari sanan kauneimmassa merkityksessä, hän nauttii yleistä suosiota, ja minä uskallan vakuuttaa, että hän myös sen ansaitsee, hän on minun täydessä suosiossani.»

Vanha taatto kohautti olkapäitensä, asetteli kauhtanatansa ja näkyi silminnähtävästi olevan epävarmana, josko hän jatkaisi tai olisi jatkamatta. Tsaari teki lopun hänen epäileväisyydestään siten, että hän mitä leppyisimmällä tavalla vaati häntä puhumaan suunsa puhtaaksi; sitäpaitsi Ilia tiesi, kuinka paljon tsaari rakasti hänen suorapuheisuuttansa.

»Sydämmellinen kiitos, Sire», sanoi valkoparta huokeammin hengittäen, »sitä suosiota tahdonkin käyttää. Ja miksi en sitä tekisi, seisonhan minä armollisen keisarini edessä ja paitsi häntä ja Jumalata ei ole mitään, joka on minun ylitseni. — Niinkuin sanottu, iloitsin ja ihmettelin ruhtinas Shestokowin jalomielisyyttä, kun minä tiesin, mikä kova, ankara herra hän on maa-orjiansa kohtaan. Niin, niin, armollisin Keisari», nyykäytti Ilia kiivaasti päätään, kun näki Aleksanterin hämmästyneet kasvot. »Hirmuinen herra, joka sydämen sijalla kantaa solmupiiskaa ja joka voipi yhtyä bojaarien vanhaan lauluun: Maa-orjani on kuni koira, ja patukka on häntä varten, minä voin häntä ruoskia mielin määrin, eikä hän voi sitä estää! . . . No,

minä ajattelin, maan päällä on kaikki mahdollista, miksi ei bojaarikin voisi itseänsä parantaa ja osoittaa jalomielisyyttä. Mutta mitä sen perästä tapahtui osoitti, etten kumminkaan ollut erehtynyt, ja että ruhtinaan jalomielisyydestä ei voinut olla puhettakaan.

»No?» kysyi keisari odottaen, kun Ilia kertomuksessaan teki pienen pysähdyksen.

»No niin, Sire», lisäsi vanha taatto äänellä, josta ei tiennyt, josko hän iloitsi tai itki, »Iivana poikaa, — niin on nuoren ystäväni nimi, — on ruhtinas hyvin pahoin kohdellut.

Ilia kertoi nyt tsaarille, joka tarkkaan kuunteli hänen sanojaan, vaihteen Iivanan elämässä ja lopetti seuraavilla sanoilla:

»Hyvä herra Jerupkow ei ole jättänyt mitään koettelematta, jolla hän voisi lieventää nuorukaisraukan kohtaloa, mutta enon hirmuvalta ei tunne rajoja, ja hän pysyy päätöksessään, varsinkin kun hän tietää, että hän siten kovimmin pahoittaa lempeätä sisarensa poikaa, joka tahtoo lakkauttaa talonpoikiensa maa-orjuuden. Jos siis kukaan maan päällä voi auttaa tuota hyvää Iivanaa, niin on se ainoastaan minun armollisin keisarini. Suositelakseni tuota poikaparkaa Teidän korkeaan armonne, olen ollut pakoitettu talemaan tänne ja

ottamaan rohkeuden pyytää päästä teidän puheel-
 lenne.»

Tsaari oli taas istahtanut nojatuoliin ja luonut katseensa miettiväisenä lattiaan.

»Kuinka voipi ihmisten suhteen erehtyä!» sanoi hän puoliääneen. »Tämä ruhtinas Shestokow näytti minusta jalomieliseltä ritarilta, joka rikkauksiansa käytti huoventaaksensa kurjuutta maailmassa. Minä tiedän että hän jalomielisellä tavalla on auttanut köyhiä aatelismiehiä vaatimattakaan heiltä lainojansa takaisin.»

»Köyhiä *aatelismiehiä*, Sire», vastasi Ilia vilpittömällä, avonaisella tavallaan, »sen minä kyllä uskon. Ensiksi hän sen tekee aatelisen veren takia, joka virtaa näittenkin köyhien aatelismiesten suonissa, ja toiseksi koska hän tietää että hänen jalomielisyytensä tulee tunnetuksi ylhäisemmissä piireissä. Maa-orjan sitä vastoin, viheliäisen kurjan talonpoikaisen sieluparan hän voisi nähdä nälkään kuolevan jalkojensa juureen, eikä kumminkaan pitäisi itseänsä velvoitettuna tuolle raukalle ojentamaan edes leipäpalaakaan. Luonnollista», lausui vanha taatto purskahtaen pilkalliseen nauruun, »sellainenhan teko ei pääse meidän keisarillisen herramme korviin, — hahaha, — ja perintönä kulkevan ihmisen kanssa ei tarvitse paljon kursastella».

»Se kovuus, jolla ruhtinas vaati sinun nuoren ystäväsi isältä hänelle lainatun säkin ohria takaisin, todistaa kyllä sinun väitteesi oikeuden», lausui tsaari vitkaan ja matalalla äänellä. »Luottamuksestasi, hyvä vanha Iliani, kiitän, mutta» — lisäsi hän siihen huokaellen, — »sinä luulet keisariasi mahtavammaksi kuin hän onkaan. Minä en saisi tämän Iivanan hyväksi paljontakaan aikaan, vaikka kutsuisinkin ruhtinaan luokseni ja puhuisin hänen omalle tunnolleen, sillä hän pysyisi lujana oman oikeutensa perustalla ja luultavasti hän siirtyisi minun vihollisteni puolueeseen, jolle ei mikään juoni ole liian halpa, niin pian kun tulee kysymykseen vastustaa minun mieli-aatettani, maaorjuuden lakkauttamista».

Ilia oli kovin hämmästynyt; tuollainen voimattomuuden tunnustus hänen keisarinsa suusta kohtasi häntä ikäänkuin salama kirkaalta taivaalta. Mutta äkkiä muuttui tuo surun ilme hänen rypyisissä kasvoissaan, veitikkamainen viekkaus loisti nyt hänen silmistään ja kummallinen hymyily ilmaantui hänen kuihtuneille huulilleen:

»Olkoon kaukana minusta tuottaa rakkaalle, keisarilliselle herralleni mieliharmia muutaman nuorukaisraukan tähden», sanoi hän levollisena, »sallikaa minulle vaan yksi ainoa kysymys, Sire. Ettekö usko, että tuo ylpeä herra ruhtinas pikkuisen

antaisi perään, jos hänestä näytettäisiin toteen asia, joka olisi suorassa ristiriidassa sen näennäisesti uskollisen ja nöyrän mielialan kanssa, jonka hän joka päivä tuo keisarillensa näkyviin?»

»Minä en ymmärrä puheesi tarkoitusta», vastasi Aleksanteri, »selitä ajatuksesi selvemmin.»

»Sitä en voi, sitä en uskalla, armollisin Keisari», väitti vanha halliparta, »ensin täytyy minun olla varma asiastani. Olenhan minä ainoastaan ihminen, joka voipi erehtyä, jonka epäluulot ehkä osottautuvat kokonansa vääriksi, sentähden pyydän että toistaiseksi saan pitää salaisuuteni omanani.»

Ilian salaperäiset puheet olivat sen luontoisia, että ne lisäsivät tsaarin hämmästystä ja kummeksumista; mutta kun hän tunsi vanhan miehen itsepäisyyden ja jo edeltäkäsini tiesi, ettei tällä hetkellä voinut hänen suustaan saada sen enempää lähtemään, jätti hän kyselyt sikseen ja mukautuen vanhuksen ajatuksen juoksuun antoi hän seuraavan vastauksen:

»Jos voit saada minua vakuutetuksi jostakin ruhtinaan syyllisyydestä, niin jätät minulle tietysti keinon käsiini, jonka voin käyttää suosikkisi hyväksi, mutta minä olen vakuutettu, että minun muuten niin älykäs Ilia isäni tällä kertaa on eksynyt metsätielle. Ruhtinas Shestokow olkoon

hirmuvaltiat maa-orjiansa kohtaan, olkoon myös niin, ettei hänen sydämensä tunne *lähimmäisen rakkautta*, sen minä voin myöntää, — mutta keisarillensa on hän uskollinen ja pitää hänen puoltansa, sen minä tiedän ja siitä on minulla paraimmat todistukset.»

»Niinkuin sanottu», vastasi vanha isä hymyillen, »voin kyllä erehtyä. Minun korkea keisarillinen herrani on aina osoittautunut armolliseksi minua kohtaan, saanen tässäkin tapauksessa luottaa hänen hyvyteensä.»

Aleksanteri katsoi kysyvänä puhujaan ja antoi hänelle merkin jatkaa.

»Raha on se taikakalu, joka on niin monta kielenkahletta irroittanut ja niin monelta salaisuudelta peitteen paljastanut. Vanha Ilia tarvitsee tämän välikappaleen, jos hän tahtoo saavuttaa tarkoituksensa. Mutta minun keisarillinen herrani, hänellä ei ole mitään, hän on niin köyhä kuin kirkkorotta, hän ei ole elämänsä päivinä säästänyt, kun hän toivoi voivansa tulla toimeen ilman kullatta. Mutta nyt hän tarvitsee tuota mammonaa. Mistä päästä hän nyt alkaisi, saavuttaaksensa tätä taikakalua?»

Vanhan taaton kasvot loistivat niin viekkaina ja hänen silmänsä olivat niin vilpittöminä luodut tsaariin, ettei tämä voinut nauruansa hillitä.

»Oi sinä köyhä raukka», huusi Aleksanteri iloisesti, »sinä et tiedä mitään keinoa ja sentähden et voikaan pistää ahjoon oikeata rautaa. Oi, oi, sinun pitää yöt päivät arvella, ajatella, mistä löytäisit sen rikkaan miehen, joka sinua voisi auttaa tästä ahdinkotilasta.»

»Se onkin vaikeata, Sire», nyökäytti veitikka vastaukseksi kääntäen harmaata päätänsä kallelleen. »Minä olen kuitenkin iloinen, että minulla on niin hyvä neuvonantaja kuin minun keisarillinen herrani.»

»Oikein», keskeytti Aleksanteri nauraen, »ja että tämä neuvonantaja samalla myös omistaa sen taikakalun ja sinä ainoastaan tarvitset mainita sen määrän suuruuden, jonka tarpeessa olet.»

»Meidän onkin tässä tekeminen vaikeasti sairastuneen kanssa», arveli koiranhammas silittäen pitkää, valkeata partaansa, »hän sietää oikein suuren rohtopullon kultavettä, ennenkuin hän jaksaa avata suunsa.»

»Mitä sinä sanotkaan! Me tahdomme ensiksi alkaa pienellä rohtopullolla, ja kun sairas on tyhjentänyt sen saamatta takaisin puhelajjaansa, niin tule taas noutamaan uusia lääkkeitä.»

Tätä sanoessaan avasi hyväntahtoinen hallitsija kirjoituspöydällensä olevan rahalippaan ja antoi ilosta loistavan Ilian käsiin melkoisen rahakäärn.

»Tuhannet kiitokset, armollisin Keisari», huusi ukko riemusta säihkyvänä. »Onpa kumminkin hyvä kun on apteekkari omassa talossa.»

»Nyt toivon minä», vastasi Aleksanteri, »että sinä tohtorina kirjoitatkin oikean lääkelipun.»

»Minä uskallan toivoa, että rakas Jumalani itse on sen kuiskannut korviini.»

»Hän olkoon aina sinun kanssasi», sanoi tsaari lempeällä äänellä ja ojensi vanhalle Ilialle kätensä suudeltavaksi.

Tuskin oli uskollinen palvelija poistunut, kun salapoliisin päällikkö antoi ilmoittaa itsensä tsaarille.

Hän oli noin viidenkymmenen vuotias pitkä, laiha mies. Hänen harmaitten silmiensä terävä katse kierteli yhä levottomana ympäri ja oli so-pusoinnussa hänen kokkanokkansa kanssa, joka alituisen luuli vainuavansa jotain rikoksellista. Hänen äänensä oli matala, melkein pä kuiskaava; täänpäiväisessä audienssissa *) käytti hän vielä heikompa ääntä, niin että tsaarin piti pyytää häntä puhumaan vähän kovemmin, kun hän parhaalla tahdollansakaan ei voinut häntä ymmärtää.

»Silloin, Sire», vastasi poliisipäällikkö, »olen pakoitettu omaksi eduksenne pyytämään, että käskisitte kamaripalvelijanne ja molemmat lakeijanne

*) Puheille pääsy.

minun täällä oloni ajaksi jättämään vierushuoneen. Nämä ihmiset», jatkoi hän kuiskaten, kun hän huomasi Aleksanterin hämmästyksen, »pitävät korvansa juuri nyt tuon oven takana ja kuuntelevat.»

»Minä voin sitä tuskin uskoa,» väitti tsaari vastaan. »Kamaripalvelijasta tiedän aivan varmaan, että hän on uskollisesti minuun kiintynyt.»

»Suvaitkaa, Sire, minun teille käytännöllisesti osoittaa väitteeni todenperäisyyden», jatkoi korkea virkamies säälivällä hymyilyllä ja sulki hiljaa oven, jonka hän kohta sen perästä rajusti sysäsi selälleen auki.

Tsaari kuuli puoleksi tukahutetuita tuskanhuutoja, kuuli ihmisen lankeevan maahan ja askelien kopinaa, jotka nopeasti poistuivat. Kun hän vihastuneena riensi vierushuoneeseen, pitelivät siellä olevat palvelijat jokikinen kädellään nenäänsä. Kun ovea oli niin rajusti aukaistu, olivat he saaneet aika sysäyksiä. Keisari antoi käskyn kuuntelijoille jättämään huoneen, jonka tehtyä hän omakätisesti sulki vierushuoneen oven.

Työhuoneesensa palattua lausui hänelle poliisipäällikkö:

»Teidän kamaripalvelijanne, Sire, on ruhtinas Shlebnikowin lahjoma, ja molemmat lakeijanne vakoilevat kreivi Trubetskoin ja herra Potuginin puolesta.»

»Siis vakoojien ympäröimänä!» huokaili Aleksanteri laskeutuen uudelleen istumaan nojatuoliin kirjoituspöytänsä ääreen. »Kun myöskin tämä kamaripalvelija minut pettää, jonka vilpittömyydestä olin vakuutettu, niin ei ole minulla enää uskallusta tiedustellakaan muitten palvelijoitteni uskollisuutta; — ehkä on vielä sekini helmi väärä, jonka minä . . .

»Teidän Majesteettinne tarkoittaa vanhaa Iliaa?» keskeytti nopeasti salapoliisin päällikkö. »Hänen sydämessänsä ei asu petosta, hänen uskollisuutensa on vankka kuin kallio.»

Aleksanteri pani kätensä rinnoillensa ja heloituksen huokaus pääsi hänen povestansa, sillä viimeinenkin luottamus olisi kadonnut, jos isä Ilia myöskin olisi petolliseksi havaittu.

Poliisipäällikkö alkoi nyt esityksensä, jossa hän tsaarille selvimmällä tavalla näytti toteen, että valtakunnan korkeimmissa aatelispiireissä löytyi häntä vastaan salainen liitto, jonka jäsenet olivat tehneet pyhän lupauksen vastustaa niitä keisarin parannuspuuhia, jotka koskivat maa-orjuuden lakauttamista, eivätkä aikoneet antaa peloitella itseänsä millään, vaan pyrkiä jäykästi tarkoitukseksiensa perille.

»Olen pahoillani», päätti poliisipäällikkö tiedonantonsa, »että olen pakoitettu kipeästi koskettelemaan Teidän Majesteettinne jaloa sydäntä

ilmoittamalla senkin tosiasian, että liittoutuneilla on mielessä sysätä Teidän Majesteettinne valtais-
tuimelta eikä edes säästää teidän henkeänne, jos
te vastustaisitte maa-orjien jättämistä nykyiseen
tilaansa.»

Aleksanteri vimmastui. Hän tosin tiesi, että hänen valtakuntansa bojaarit eivät tahtoneet tietää mitään maa-orjuuden lakkauttamisesta, mutta että he vastarinnassaan ja ylpeydessään niin pitkälle menisivät, että he tekisivät väkivaltaa keisarinsa henkeä vastaan, sitä hän ei ollut pitänyt mahdollisena.

»Rauhoittukaa Teidän Majesteettinne», lohdutti salapoliisin päällikkö, »minun asiamieheni ovat sillä tavalla kietoneet salaliittolaisten asiat, etteivät he voi yrittääkään mitään, josta emme aikansa voi tietoa saada; ennenkuin he siis ehtivät käydä toteuttamaan rikollisia aikeitansa, olemme jo ennättäneet saada teidän persoonanne hyviin turviin.»

»Oi, minä en pelkää ketään», huusi Aleksanteri, »ainoastaan tunto omata alamaisia, jotka teeskentelevät uskollisuutta ja taipuvaisuutta, mutta salaa vastustavat kaikkia hyviä aikeita, näyttää minusta hirveältä ja todellakin minä en voi kiittää taivasta siitä, että hän on tehnyt minut näitten viheliäisien herraksi.»

»Älkää puhuko niin Teidän Majesteettinne», vastasi poliisipäällikkö rauhoittaen. »Ajatelkaa kumminkin että teidän alamaisienne joukossa myöskin on sellaisia, jotka uskollisina pysyvät kiinni keisarissa ja valtakunnassa ja tuntevat itsensä onnellisiksi siinä ajatuksessa, että heillä on jalo ruhtinas, joka tarkoittaa kansan parasta.»

»Minä kiitän teitä näistä lohdullisista sanoista», vastasi Aleksanteri tarttuen uskollisen virkamiehensä käteen, »se on tänä hetkenä tehnyt minuun kaksinkertaisesti hyvän vaikutuksen. Onko teidän tiedossanne kaikkien salaliittolaisten nimet?»

»Vielä puuttuu minulta muutamia, etupäässä sen, joka mahtanee olla tämän salaliiton johtaja, kumminkin arvelen pian voivani esittää teille täydellisen luettelon.»

»Te ette ansaitse sillä ainoastaan keisarinne, mutta myöskin sorretun kansan kiitollisuuden. Tänä tahtoisin vielä pyytää teiltä jotakin. Tehkää hyvin, hankkikaa salaa tietoja muutamasta herra Jerupkowista, joka hiljakkoin on palannut ulkomailta; minulla olisi suuri mielihalu saada tietoja tästä miehestä.»

»Kyllä, Teidän Majesteettinne», vastasi poliisipäällikkö kumartaen, »ensi käynnilläni tahdon teille jättää nämät tiedot.»

»Ja sitte vielä jotakin», huusi keisari poliisipäällikön jälkeen, kun tämä jo oli saapunut vieruhuoneeseen.» Eikö olisi parempi tehdä pikainen loppu tuosta ilmisaamastanne salaliitosta ja vangita kaikki tähän asti tietyiksi tulleet salaliittolaiset?»

»Siihen puuttuu meiltä laillisia perusteita, Majesteetti», sanoi virkamies olkapäitänsä kohennellen, »salaliittolaiset eivät vielä ole tehneet itseään syyppääksi mihinkään rikokseen ja kieltäisivät kaikki jos me nyt asettaisimme heidät syytteen alaisiksi.»

»Siis täytyy minun odottaa kärsivällisesti siksi, kunnes kaikki on liian myöhäistä?»

»Oi, ei Teidän Majesteettinne, niin kauas se ei suinkaan tule menemään. Minun pyrintöni tulee olemaan saada käsiini joku heidän kirjoituksiaan, ja kun meillä kerran on tämä todistuskappale, voimme heti alkaa oikeudenkäynnin liittoutuneita vastaan. Siksi täytyy meidän kumminkin pysyä kärsivällisinä.»

Poliisipäällikkö kumartui ja avasi etuhuoneen oven, jonka jälkeen kamaripalvelija ja nuo kaksi lakeijaa nenät turvoksissa palasivat. Tämä kelpo kolmiliitto sai vielä samana päivänä eronsa salaiseksi kiukuksi bojaareille, joitten palkkalaisina he olivat olleet, ja jotka juuri kuuluivatkin siihen seurueeseen, joka oli liittynyt tsaaria vastaan.

Keisari Aleksanterin mieltä alkoi raskas synkämäielisyys painaa. Jalo, lämminsydäminen ja ylevämielinen hallitsija, joka aina rakkaudella oli kohdellut koko ihmiskuntaa, havaitsi nyt olevansa siinä tilassa ja tehneen sen kokemuksen, ettei hän kehenkään voinut luottaa, vaan oli pakoitettu pitämään kaikki äärettömät surunsa ja huolensa omassa sydämissään, ja alamaisiansa paimentansa vihaavana laumana, jota rautaisella valtikalla piti hallita, muuten oli mahdotonta suojella keisaria ja valtakuntaa heidän tikariansa vastaan ja turvata valtiolle levollisuus ja rauha.

IV

Kätkössä.

Taas sulii lumi kedoilta; luonto ja ihmiset katselivat toivoa täynnä parempaa vuoden aikaa kohti. Poikkeuksen tästä teki ainoastaan maa-orjien kurja ihmisluokka, joka oli asetettu ulkopuolelle elämää ja väliäpitämättä katseli miten vuodenajat vyöryivät heidän ohitsensa.

Kukapa tuntisi tuossa laiassa ihmisolennossa, jonka ruumista verhoaa karkeimmasta piikkokankaasta tehdyt housut ja paita, tuon ennen niin viireän ja vilkkaan Iivanan? Kukapa voisi muistellakaan tuota leikillistä nuorukaista, nähdessään edessään tuon jäykän, juron näköisen nuoren miehen, joka tuolla vainiolla astuu auran kurjessa ja jonka jalat ovat kääriytyt likaisiin rääsyihin ja pistetyt niinivirsuihin.

Auran yli ilmassa visersi leivo riemusäveleitänsä, mutta kyntäjän sydämmen kalmistossa ei kuulunut mitään säveleitä, sillä ainoastaan:

Korkeudessa asuu vapaus
 Vaan hauta musta
 Ei hengi puhtaan ilman tuulahdusta

Karhi vierii raastaen tantereen yli. Se on tehty toisiinsa liitetyistä kuusipuun lautasista, joitten toiselle puolelle oksat ovat jätetyt ikäänkuin karhin hampaiksi. Ettei se vaan hyppelehtäisi pelton ylitse, on Iivana pannut kiviä painoksi.

Näihin peltoihin rajoittuvilla vainioilla vallitsee riemu ja ilomielisyys. Siellä ovat Jerupkowin onnelliset talonpojat työssään, he käyttävät kylvö- ja kyntökoneita, jotka toimittavat raskaamman työn. Kateuden tunne herää Iivanan ja hänen kärsimyskumppaniensa rinnoissa, kumminkaan eivät he uskalla kuin salavihkaa luoda katseensa noihin onnellisiin, koska vouti ja solmupiiskalla varustettu kaitsija heitä silmällä pitävät.

Kun sitte raskas peltotyö on toimitettu, ja ruhtinaan maa-orjat palaavat kartanoon savusta mustuneisiin huoneisiin, joissa kussakin kaksitoista henkeä yhdessä asuu, niin ei heitä odota mikään makuisa, ravitseva ateria. Ruokana on kesäisin ainoastaan kylmää »kvassia», (jauhoista hapatettua vesiliuotusta) siihen annos leipää ja viheriätä sipulia, jota vastoin talvella annetaan lakkaamatta hapankaalia, joka on valmistettu hienoksi hakatusta kaalista rasvan kanssa. Rasvan asemesta

käytetään paastoaikana liinaöljyä. Yhteinen ateria syödään kumoon kaadettujen veneitten päällä ja muutamat näistä kurjista istuvat paljaalla tante-reella. Mitään maljaa ei aseteta pöytään, niin pitkälle ei ylellisyys ulotu, lusikkaruokaa syödään vaan puutikuilla sankoista, joista äskettäin karjaa juotettiin.

Voitiinko näitä ihmisraukkoja moittia, jos he paloviinan nauttimisella koettelivat hankkia itselensä unhotusta kärsimyksissään? Voitiinko Iivanelle lukea viaksi, että hän aina ikävällä odotti sitä hetkeä, jolloin hän saisi laskeutua nukkumaan?

Uni yksin voi hänet saada unhottamaan viheliäisen olemassa olonsa, ja unessakin se häntä ahdisti. Harvoin hän näki itsensä asetetuksi siihen onnelliseen aikaan, jolloin hän oleskeli ruhtinaan talossa, jolloin hän oli saanut oppia, jolloin hän oli ollut iloinen, onnellinen poika ja sittemmin nuorukainen. Hän oli täydellisesti käynyt läpi lukion, osasi lukea kreikkalaisia ja roomalaisia klasikoita, vaan huolimatta kaikista tiedoistaan ja taidoistaan, täytyi hänen nyt toimittaa tavallisen talonpojan halvat tehtävät ja kärsiä oikkuja kurittajiltansa, jotka eivät edes osanneet lukea lausettaakaan omalla äidinkielellänsä. Ainoastaan harvoin lankesi joku valonsäde hänen kurjaan oloonsa; kuitenkin sattui se kerran eräänä sunnuntai-iltana, kun

vouti oli matkustanut lähimpään kaupunkiin. Silloin uskalsi Iivana noudattaa herra Jerupkowin kutsumusta ja pujahtaa hänen linnaansa. Tämä jalomielinen mies tarjosi onnettomalle nuorukaiselle sekä aineellista että henkistä ravintoa, vei hänet kirjastohuoneesensa, tarkoittaen sillä muistuttaa ettei Iivana jälleen unhottaisi, mitä hän onnellisina päivinä oli oppinut, sillä hän ei vielääkään luopunut toivosta voida päästää nuorukainen kahleista.

Nuoren ystävämme yksitoikkoiseen elämään, tuli äkkiä odottamaton muutos, vaikka vähemmin toivottu. Ruhtinas Platon Shestokow tuli herra Gladkoin seuraamana kartanolle, salaiseksi harmiksi voudille, joka ei ollut tätä käyntiä odottanut. Hänen tilikirjansa eivät olleet toivotussa järjestyksessä ja hänen täytyi tyvenellä mielellä ottaa vastaan melkoisen ankarat nuhteet, ja olla iloinen, että hän pääsi tällä kertaa niinkin vähällä.

Ruhtinaalla oli vähemmin ollut tarkoituksena äkkiä hämmästyttää voutiansa, vaikka hän kyllä tunsi tämän epärehellisyden, — sellaiset toimitukset kun näet yleensä Venäjällä ovat joko enemmän tai vähemmän petollista joukkiota —; Shestokow'in käynti tilallansa tarkoitti paljon enemmän Iivanaa. Mutta jos joku nyt arvelee, että Shestokowin sydämessä lempeämmät tunteet oli-

vat päässeet valtaansa, jos joku nyt uskoo, että sääliiväisyys oli tuonut suuren herran nuorukaisen läheisyyteen, se erehtyy suuresti. Ruhtinasta oli ainoastaan uteliaisuus ajanut tiluksilleen; hän tahtoi persoonallisesti tulla vakuutetuksi, miten hänen entinen suosikkinsa kantoi nykyisen kohtalonsa. Vieläpä toivoi hän saada tietoja, mille asteelle Jerupkowin talonpoikien emansipation (maa-orjuudesta päästäminen) oli ehtinyt, ja mikä vaikutus hänen sisarensa pojan menestyksellä oli ollut hänen omiin maa-orjiinsa. Herra Gladkoin kautta oli hän saanut tietää, että Jerupkow oli kääntynyt hallituksen puoleen anomuksella, että se antaisi voimakasta apuansa hänen aikomukselleen vapauttaa tiluksensa maa-orjat, ja vaikka vastuu vielä viipyikin, voitiin suostumus tähän jo ennakoita arvata.

Ruhtinas Shestokow näki hyväksi jättää tiluksilleen odottamaan tämän asian toimeenpanoa voidaksensa läsnäolollansa tukahuttaa kenties tapahtuvan kapinan talonpoikiensa puolelta, sillä mahdollisuus oli kyllä lähellä, että Jerupkowin vapauden julistus täyttäisi ruhtinaan alamaisten mielet katteudella ja tyytymättömyydellä, sekä voisi antaa aiheita ilmi kapinaan. Ei voinut kieltää että jotain oli olemassa ikäänkuin ilmassa — jotain painostavan kuumuuden tapaista. Herra Jerupkowin

kautta olivat seudun kaikki talonpojat saaneet tietää, että tsaari Aleksanterilla oli jalo aikomus lakkauttaa maa-orjuus. Entisen nöyryyden sijaan ilmeni talonpojissa julkinen uhkamielisyys ja nyreä mieliala, joka ei enää niin paljon solmupiiskaakaan pelännyt kuin ennen. Muutamista kartanoista saapui tietoja, että maa-orjia oli karannut. Eräässä 21 virstan päässä olevassa metsässä asuskeli monta sataa sellaista karkulaista, jotka oikein hurjalla rohkeudella puolustivat vapauttansa ja öisin tekivät ryöstöretkiä läheisiin kartanoihin hankkiaksensa ravintoaineita. Tilusten omistajat olivat tosin kääntyneet Pietariin pyynnöllä saada sotamiehiä avuksi, mutta vielä tähän saakka ei ollut ainoatakaan sotamiestä saapunut.

Kaikki tämä vaikutti, että ruhtinaan muutenkin ei juuri kovin hyvä mieliala yhä paheni. Hän oli vakavasti päättänyt näyttää talonpojilleen, että heillä oli herra, ja rangaista jok'ainoa tottelemattomuus mitä kovimmalla ja ankarimmalla tavalla, huolimatta ispravnikan ja stanovoin *) vastaväitteistä ja varoituksista. Molemmat herrat olivat juuri nyt linnassa ja esittelivät ruhtinaalle asioiden nykyistä asemaa.

*) Näin kutsutaan paikallispoliisin molemmat toimimiehet piirikunnissa.

»Meille on eilen», lausui ispravnikka, »saapunut pääkaupungista virallinen kirjoitus, jonka sisällys on tehnyt meidät hyvin levottomiksi.»

»Hyvin levottomiksi», toisti stanovoi ikäänkuin korkeamman virkaveljensä kaikuna.

»Kun meidän herraamme ja keisariamme on bojaarien puolelta kohdannut vastustus maa-orjuuden lakkauttamisessa, niin on hän ukaassissa *) määrännyt että kaksisataatuhatta talonpoikaa on siirrettävä hänen yksityisomaisuudekseen. Teidän ylhäisyydellänne yksin on sataviisikymmentä kruunun käytettäväksi tarjottavana, ja meillä on käsky pyytää teitä määräämään ostohinta.»

»Niin määräämään», kuului kaiku stanovoin huuilta.

Shestokow polki jalkaa vihoissaan.

»Hienosti suunniteltu», huusi hän vaivaloisesti hilliten vihaansa, »jos tämä hanke vaan kestää kymmenen vuotta, niin ovat kaikki Venäjän talonpojat keisarin omaisuutta, ja hän tietysti päästää heidät vapaiksi.»

»Sillä tavalla», väitti herra Gladkoi harmistuneena vastaan, »ei suinkaan tarvitse edes bojaarien myönnytystä.»

*) Keisarillinen käskykirje Venäjällä.

»No niin», vastasi ruhtinas ja hänen silmänsä säihkyivät ilkkuen, »onneksi ei ole vielä tullut kaikkien päivien ilta. Onko teillä vielä jotain minulle sanottavaa, herra ispravnikka?»

»Mielet ovat kuohuksissa ja nousevat vielä enemmän kuohuksiin, niinpian kun ukaassi tulee heidän tietoonsa. Olisi sentähden suotavaa että herrat kartanonomistajat ensiksi vähemmän ankaraasti kohtelisivat maa-orjiansa; toinen tarkoitus käynnillämme onkin ollut pyytää teidän ylhäisyyttäni niin tekemään. Olkaa vaan varoillanne!»

»Niin varoillanne», toisti kaiku.

»Kuolema ja kirous! mitä minulla siis on pelättävää», huusi ruhtinas, »minun maa-orjani ovat aisoihinsa tottuneet. En neuvoisi ketään nousemaan kapinaan, sillä ensimmäinen, joka liikahtaa, saa maksaa muittenkin puolesta.»

»Ja kumminkin uskallan huomauttaa», alkoi ispravnikka nudelleen, »että päivä päivältä käypi yhä vaikeammaksi rangaista maa-orjia oman täysivaltaisuutensa perusteella; valtio koettaa tässä suhteessa yhä enemmän rajoittaa aateliston valtaa.»

»Niin rajoittaa», nyökäytti stanovoi nostaen etusormensa koholle.

»Mutta *minä* sanon», jyrisi Shestokow, »että valtio ei voi eikä tarvitse sitä tehdä. Me elätämme itse joukkomme, meidän täytyy myös itse saada

rangaista sitä silloin, kun se ei täytä velvollisuksiansa. Oikeus ohjata heitä on ainoastaan meidän!»

Puhelun keskeytti vouti, joka nyt astui huoneeseen, pani juhlallisesti käden rinnallensa ja jäi alamaisuuden merkiksi seisomaan ovelle.

»Mikä on asiana?» kysyi Shestokow, »onko jotain tapahtunut?»

»Väki on tunti sitte palannut työstään», ilmoitti vouti, »mutta Iivana on lähtenyt isänsä pelolle siellä työtä tehdäkseen, vaikka se on häneltä monta kertaa kielletty.»

»Vai niinkö», virkkoi ruhtinas Shestokow pannen käsivartensa ristiin, »alkavatko jo pojassa hänen mestarinsa Jerupkowin kapinalliset opit vaikuttaa? No hyvä, me tahdomme vähän oi'aista hänen tottelemattomuuttansa. Tuotakoon hän heti tänne ja annettakoon hänen maistaa solmupiiskaa meidän läsnäollessa.»

Vouti tahtoi lähteä ulos, mutta ispravnikka antoi hänelle merkin jäädä.

»Ajatelkaa, Teidän Ylhäisyytenne, minun vairoituksiani», muistutti virkamies Shestokowia, joka vihoissaan astui edes ja takaisin. »Hetki olisi pahasti valittu.»

»Eikö mitä», huusi Shestokow, uhkamielisenä, »minä tahdon teille näyttää, että meillä on

oikeus ruoskia sitä, joka on osoittanut tottelemattomuutta.»

»Sen minä kyllä myönnän», lausui ispravnikka, »Teidän Ylhäisyytenne on nähtävästi minua väärin käsittänyt; minä tahdoin vaan tällä hetkellä pyytää teitä käyttämään lempeyttä, ja minä pyydän teitä vielä kerran peruuttamaan käskynne.»

»Mies ja solmupiiska tänne!» huusi Shestokow niin jyrisevällä äänellä, että vouti pelästyneenä juoksi ulos.

Molemmat poliisivirkamiehet poistuivat olkapäitensä kohotellen, sillä välin kuin ruhtinas astui erään pihanpuolisen ikkunan ääreen ja sytytti merivahapiippunsa. Rajut värähdykset hänen kasvoissaan osoittivat, että hänen levollisuutensa oli näennäinen. Hän seurasi tarkkaan tapahtumia pihalla ja näki voudin muutamien kaitsijoiden kanssa rientävän mökille, jossa vanha Andreas asui, ja jonka vieressä se peltotilkku oli, jonka hän oli vuokrannut.

Muutaman ajan kuluttua palasi vouti takaisin. Oikeassa kädessä oli hänellä kyllä solmupiiska, mutta Iivana ei ollut hänen seurassaan, vieläpä ilmoitti hän raivosta värisevälle ruhtinaalle, että poika oli pötkinyt pakoon, mutta että kaitsijat ajoivat häntä takaa.

»Sen koiran tulee saada ruoskaa niin että hän sen muistaa kaikkina elinpäivinänsä», kirkui Shes-

tokow ja tahtoi vielä lisätä uhkauksia, kun linnan pihaan ajavien vaunujen rätinä herätti hänen huomionsa.

Muutamia hetkiä myöhemmin ilmoitti palvelija, että nadsirateli Markowna oli saapunut ja halusi puhutella baarinaa, eräästä tärkeästä asiasta.

»Silloin en tahdo häiritä», virkkoi herra Gladkoi ja astui läheiseen huoneeseen.

»Te saatte kyllä tietää, mitä sanomia tämä vieras minulle tuopi, rakas parooni», virkkoi Shes-tokow. »Kun minä en pyydä teitä jäämään tänne, niin tapahtuu se ainoastaan nadsiratelin vuoksi, joka teidän läsnäollessanne ei rohkenisi puhua suutansa puhtaaksi.»

»*A revoir*», nyökkäsi Gladkoi ja poistui ymmärtäväisen näköisenä huoneesta.

»Hetimiten perästä astui nadsirateli huoneeseen. Hänen pölyllä peitetystä puvustansa voitiin aavistaa, millä kiireellä hän oli matkustanut, ja hänen synkän vakavista kasvoista arvasi heti hänen tiedonantonsa tärkeyden.

Kun tavalliset tervehdyspuheet olivat vaihdetut, pyysi ruhtinas vierasta istumaan ja palvelijalle, jonka hän oli kutsunut sisään, antoi hän käskyn tuoda tarjolle virvokkeita, joita Markowna niin vaivaloisen matkan tehtyä kyllä tarvitsi. Ruokaa ja juomaa hän nauttikin mitä parhaimmalla halulla

ja merkiksi tyytyväisyydestänsä mauskutteli hän alituiseen kielellänsä.

»Että minä olen tänne matkustanut teidän ylhäisyytenne», alkoi hän vihdoin, »on tapahtunut Teidän oman käskynne johdosta bakea Teidät mistä paikasta hyvänsä, niinpian kuin minulla on tärkeitä tiedonantoja ilmoitettavana. Niin on nyt käynyt.»

»Tehkää hyvin ja jättäkää pois kaikki joutavat johdannot ja tulkaa itse asiaan», ärähti Shes-tokow jokseenkin malttamattomana. »Toivottavasti ette ole lähtenyt matkaan saattaaksenne tietooni uusinta ukaassia, jonka sisällyksen jo tunnen.»

»Oi ei», naurahti Markowna mahtavana, »minun tiedonantoni koskevat ainoastaan sen salaisen seuran onnea ja onnettomuutta, jonka johtajana teidän ylhäisyytenne on.»

»Asiaan siis», vaati ruhtinas kulmakarvojansa tuimasti rypistellen.

Nadsirateli näki kumminkin hyväksi sitä ennen vielä kerran täyttää lasinsa sillä väkevällä portviinillä, jonka hänen vieraanvarainen isäntänsä oli hänen eteensä asettanut, ja vasta kun hän oli ottanut aika siemauksen ja monta kertaa mauskuttanut kielellänsä, alkoi hän:

»Jo muutamia kuukausia on salapoliisin pääl-

likkö yhtämittaa ollut työssä päästä erään salaliiton perille. Minun virkaveljeni piti monta kertaa käydä hänen luonansa ottamassa vastaan joukon ohjeita. Me saimme tietää, että suurempi osa sen jäsenistä jo oli korkealle herralle tunnetuita.

»Perhana!» huusi Shestokow ja juoksi ylös, mutta nadsirateli pani rauhoittavan kätensä hänen olkapäilleen ja pakoitti istumaan.

»Mutta sen miehen nimi», jatkoi hän, »joka on tämän salaisen seuran päämies, oli hänelle vielä tuntematon, ja antoi hän meidän ymmärtää, että saisimme runsaan palkinnon, jos meille onnistuisi joko saada selville johtajan nimi, tai hankkia hänelle joku kirjoitus, joka olisi liittolaisia sitova ja jättäisi valtiolle todistuskappaleen heidän rikoksellisista aikomuksista — niinkuin hän suvaitsi lausua. Virkaveljeni alkoi täydellä innolla työnsä, ja minä voin tätä sitä vähemmin estää, kun siten olisin joutunut epäluulon alaiseksi sekä hänen että päällikkömme silmissä. Hänen vaivansa ovat valitettavasti onnistuneet.»

Ruhtinas karkasi toisen kerran ylös tuoliltansa ja hänen kasvonsa osoittivat hämmästystä ja säikähdystä.

Saadaksensa ansionsa tässä asiassa näyttämään suuremmilta, jätti Markowna ruhtinaan vähäksi ajaksi epäselvyyteen poiketen syrjäseikkoihin ja

vasta, kun Shestokowin tuskallinen levottomuus oli kohonnut korkeimmilleen, palasi hän jälleen pää-asiaan ja kertoi edelleen.

»Lahjomalla erään palvelijan, joka vähää ennen oli ollut lakeijana talvipalatsissa ja nyt on uskottuna miehenä kreivi Trubetskoin luona, onnistui ylen kiihkeälle virkaveljelleni siepata käsiinsä kirje, jonka kreivi oli kirjoittanut herra Gladkoille, ja jossa myös teidän ylhäisyytenne nimi oli mainittuna.»

Shestokow vaipui pelosta hervottomana tuolilleen. Hän sulki silmänsä ja hänen käsivartensa riippuivat raukeina alas. Mutta yhtä pian hän siitä toipui jälleen, vaatien kärsimättömänä nadsiratelialia päättämään kertomuksensa.

»Vaikka kirjeessä salaiset kokoukset ja niiden tarkoitukset olivatkin mainittuina, ei teidän nimeänne voitu asettaa mihinkään yhteyteen niitten kanssa; siitä huolimatta näytti minusta kirje vaaralliselta, kun sen sisältö voi olla turmiollinen molemmille mainituille herroille. Onneksi oli meidän päällikkömme poikessa Pietarista, ja kirje jäi siten virkaveljenni talteen, joka säilytti sitä konttorinsa pöytälaatikossa. Teidän ylhäisyytenne antamilla rahoilla ei minun ollut vaikeata lahjoa hänen kirjuriansa. Tämä toivorikas nuorukainen omistaa sala-avaimen, joka avaa kirjoituspöydän

laatikon. Kun meidän korkea-arvoinen päällikkömme palasi Pietariin, ja rakas virkaveljeni syösten tuli konttooriin noutamaan tuota sisältörikasta kirjoitusta, oli se jäljettömiin kadonnut, ja kaikki virkaveljeni tiedustelemiset, raivon ja kiukun purkaukset eivät saaneet sitä jälleen näkyviin — luonnollista, sehän makasi lompakossani.»

Näillä sanoilla, jotka tämä kunnan mies lausui riemunaurulla, ojensi hän ruhtinaalle anastetun, vaarallisen kirjeen.

»Te olette kettu», huusi Shestokow hengittäen helpommin, »ja teidän intonne on palkkansa saapa. Mutta jos meillä onneksi onkin kirje jälleen kässissämme, niin jääpi asian tila kumminkin entiselleen. Teidän virkaveljenne tuntee kirjoituksen sisällön ja nimet Trubetskoi ja Gladkoi ovat joutuneet pahaan pulaan. Minun ystäväilleni on vaikeata jäädä kotimaahan, elleivät tahdo panna vaiputtansa vaaranalaiseksi.»

»Sallikaaa minun vastustaa tätä, Teidän Ylhäisyytenne», keskeytti nadsirateli mahtavalla hymyilyllä, »te olisitte aivan oikeassa, jos yhden vieraanmiehen todistus tässä tapauksessa riittäisi. Kirje on kadonnut, siis ei hallituksella ole mitään suoranaista todistusta teidän ystäväinne syyllisyydestä. Minun virkaveljeni antaa siitä huolimatta ilmoituksen päällikölle ja mainit-

see myös nimet. Hän vetoo silloin minun todistukseeni, koska minäkin olen lukenut kadonneen kirjeen. Hyvä, minua kutsutaan päällikön luo, ja minä ilmoitan hänelle, etten suinkaan voi vanna, onko virkaveljeni kertomus oikea. Nimistä Trubetskoi ja Gladkoi en tiedä mitään, en voi parhaalla tahdollanikaan johdattaa niitä mieleeni, minusta tuntuu päinvastoin ikäänkuin toinen nimi olisi ollut» — tässä loi puhuja ruhtinaasen merkkillisen katseen — »ollut Jerupkow ja toinen jostain samaan ääneen kuin Gladkoi, mutta ei suinkaan se. Ja siitä seuraa, kiitos meidän venäläiselle lain säädännöllemme, että on mahdotonta alkaa oikeuden käynti teidän ylhäisyytenne molempia ystäviä vastaan, mutta — ja nyt, rakas ruhtinas, pankaa tämä tarkoin mieleenne — mutta nyt on minun päällikköni epäluulo kohdistunut teidän sisarenne poikaan, ja kun te vaan tarjotte minulle keinot voida menestyksellä vakuuttaa virkaveljeäni, niin myöntyy hänkin lopullisesti ja vannoo kivenkovaan, että nimi tuossa kirjeessä ei kuulunutkaan niinkuin Trubetskoi, vaan niinkuin Jerupkow. No niin, mitä nyt Teidän Ylhäisyytenne sanoo?»

»Että sinä olet piru itse!» nauroi ruhtinas.
 »Totisesti, sinun viekkauttasi pitää varoa, onneksi

omistan ne keinot, millä voin sinun ystävyystesi sitoa.»

»Saavuttaaksemme toivottua tarkoitusta», jatkoi Markowna mielissään, »tulee asia tällä kertaa vaatimaan suurempia uhrauksia, ja kun kiire on tarpeen, olisi syytä niinpian kuin mahdollista varustaa minua tarpeellisilla rahavaroilla, ja antaa minulle lupaa palausmatkallani saada vaihtaa hevosia jokaisella asemalla, niin että minä joutuun jälleen pääsen pääkaupunkiin.»

Itsestäänkin on selvä, että Shestokow selitti suostuvansa kaikkeen ja lausui peittelemättä ilonsa siitä, että tuo vihattu Jerupkow saisi sellaisen keiton syödäkseen, joka edeltäpäin arvattuna pitkäksi ajaksi häiritseisi hänen ruuansulatuksensa ja keskeyttäisi hänen vapauttamisaikeensa.

Vielä ei ollut puhelu nadsiratelin kanssa päätynyt, kun vouti tuli ilmoittamaan, että Iivana oli paennut herra Jerupkovin hoviin, ja että tämä kieltäytyi jättämästä poikaa heidän käsiinsä.

Tälläinen käänne asioissa oli ruhtinaalle toivottu, sillä hänellä oli nyt riittävä peruste käydä sisarensa pojan kimppuun, ja kun hänellä oli syytä otaksua, että salapoliisin päällikön puoleltakin oikeuden käynti häntä vastaan avattaisiin, niin aavisti jo Shestokow edeltäpäin, että hän kohta pääsisi irti tästä kiusallisesta naapurista.

Suurimmassa kiireessä päästi hän nadsiratelin luotaan ja käski voudin seuraamaan itseänsä herra Jerupkowin maahoville.

»Hän kieltäytyy täyttämästä teidän ylhäisyytenne pyyntöä», huomautti vouti, »ja pelkään vielä että hän kieltää teiltä pääsyn linnaansa.»

»Uskaltakoon vaan!» huusi Shestokow tuimalla katseella. »Kuolema ja kirous. Olisin valmis antamaan vaikka ryöstää työpö tyhjäksi koko hänen rosvolinnansa! . . . Eteenpäin!» komensi hän voutia tarttuen espanialaiseen ruokokeppiinsä ja pannen hatun päähänsä.

Hän astui niin nopeaan, että vouti tuskin jaksosi häntä seurata eikä hiljentänyt askeleitaan, ennenkuin hän saapui sisarensa pojan kartanolle.

»Missä on herrasi?» ärjäsi hän emännöitsijälle, joka istui penkillä talon edustalla ja leikkeli papuja.

»Täällä», kaikui ääni yläkerroksesta ja ruhtinas huomasi Jerupkowin, joka katseli alas avonaisesta ikkunasta.

»Minulla on kana teidän kanssanne kynimättä», huusi Shestokow vihaisena heittäen tuiman katseen vihattuun sisarensa poikaan.

»Siinä tapauksessa on parasta, jos arvoisa enoni tahtoisivat väivata itseänsä tulemalla tänne glös luokseni.»

»Kuolema ja kirous, sen kyllä teen!» huusi ruhtinas ja ryntäsi rappuja myöten ylös, kiskasten auki huoneen oven, sillä välin kuin Jerupkow levollisena ja arvokkaasti tuli häntä vastaan.

»Tuo roisto Iivana on paennut sinun luoksesi», alkoi Shestokow raivosta vapisevalla äänellä. »Sinun pitää heti paikalla jättää hänet minulle, tai lähetän poliisin niskoillesi!»

»Minä en poliissia pelkää», vastasi Jerupkow järkähtämättömällä levollisuudella. »Iivana parka on antautunut minun suojaani, kun hän pelkää teidän kauheata ankaruuttanne.»

»Ja täydellä syyllä — hän on ansainnut solmupiiskaa.»

»Ja sittekin hän ei tule sitä samaan.»

»Soo-oh?... Oikeinko totta?» kirisi Shestokow vimmoissaan puristaen nyrkkiään. »Minä olen aina pitänyt sinua puolihulluna, mutta että sinä mielettömydessäsi menisit niin pitkälle, että haaveksien järjettömiä vapausaatteitasi, vasten oikeutta ja perittyjä tapoja otat suojaasi karanneen maa-orjan, sitä en ole mahdollisena pitänyt.»

»Ja kumminkin on se niin», vastasi Jerupkow hymyilyllä, joka pani ruhtinaan oikeaan raivoon.

»Vielä kerran», ähkyi hän, »anna se koira ulos tai minä en lepää ennenkuin saat lähteä Si-periaan.»

»Minä olen ilman noita uhkauksiannekin va-
kuutettu teidän ystävällisestä mielialastanne», kuu-
lui Jerupkowin tyyni vastaus. »On kyllä totta,
Iivana parka on teidän maa-orjanne, mutta kai-
kella hirmuvallallakin on rajansa. Te olette tätä
nuorukaista kohdelleet niin kelvottomalla tavalla,
että on jokaisen kristityn velvollisuus antaa tur-
vaa tälle turvattomalle. Minulla on se luja va-
kaumus, että minun menettelyni, joskohta se on
vasten voimassa olevaa lakia, kumminkin saavut-
taa tsaarin hyväksymisen, kun hän minun suustani
saa kuulla nuorukaisen kärsimykset. Nostakaa
vaan rauhassa kanne minua vastaan, poikaa minä
en jätä teidän käsiinne.»

Shestokow nosti uhaten nyrkkinsä sisarensa
poikaa vasten ja rynnisti sitten viereisen huoneen
ovea vastaan siinä luulossa, että Iivana oli siellä
kätöksessä. Mutta Jerupkow ennätti ennen häntä
ja asettui hänen eteensä sanoen:

»Älkää unhottako että te olette väkivallalla
tunkeutunut minun asuntooni ja että minä tulen
käyttämään oikeuttani, jos te sokeassa raivossanne
vielä edistytte askeleenkaan.» Mutta Shestokow
ei väistynyt varoituksista, vaan koetteli sysätä si-
saren poikansa syrjään, ja kun tämä ei onnistunut,
antoi hän hänelle nyrkillänsä iskun. Mutta sa-
massa tuokiassa hän tunsi, miten Jerupkowin voi-

makkaat kädet tarttuivat häneen kiinni. Tämä kumminkin käytti suurempia voimiansa ainoastaan viedäkseen vihasta puhkuvan sukulaisen ulos ovesta, sulkien oven hänen jälkeensä. Shestokow alkoi ulkona raivota ja pauhata. Järkevä sisaren poika ei voinut muuta kuin sääliväisesti myhäellä näille voimattomille raivon purkauksille. Hän kiihuhti nyt viereiseen huoneeseen, jossa Iivana parka seisoi vavisten ja kuolonkalpeana. Hän heittäytyi Jerupkowin jalkoihin ja huusi sydäntä liikuttavilla sanoilla:

»Oi, herra Jerupkow, älkää jättäkö minua, ruhtinaan raivolla ei enää ole rajoja ja minä tulisin sen uhriksi.«

»Rauhoitu, rakas nuorukainen,» vastasi jalomielinen mies ystävällisellä hymyllä, »raivotkoon ja kirotkoon ylhäinen herra miten mahtavasti tabansa, sinulle ei hän saa mitään pahaa tehdä. Täällä et sinä kumminkaan kauemmin saa viipyä ja vielä ennenkuin yö saapuu, pitää sulla olla tämä seutu selkäsi takana.«

»Oi taivas, minne minun pitää lähteä?» vaikei Iivana. Ruhtinaan miehet tulevat minua takaa ajamaan, saavuttavat minut ja sitte — oi Jumalani -- sitte —.»

»Uskotko todellakin, että minä jätän tehtäväni puolitekoiseksi ja sinut vaaroille alttiiksi,

annan sinun langeta vainoojiesi käsiin? Vielä kerran rauhoitu ja kuule minua.»

Hän istahti sohvaan ja veti vielä värisevän Iivanan viereensä.

»Minä olen, niinkuin tiedät, hiljan muutamia päiviä sitte palannut matkoilta», alkoi Jerupkov ystävällisesti vakavalla äänellä. »Sen tarkoitus koski sinua, kun olin tullut vakuutetuksi, mitä runsaita hengen lahjoja taivas oli sinulle suonut, ja sittenkun olin tutkinut, josko sinun tietomääräsi olivat yliopistoon riittäviä, oli ajatukseni yksinänsä suunniteltu sinun vapauttamiseesi kahleistasi. Että minä sitä ensin koetin sovinnollisella tiellä enoni luona, sen tiedät, samoin myös että kaikki minun ponnistukseni olivat turhia. Minun piti sentähden turvautua viekkauteen ja odottaa sopivaa tilaisuutta pelastaa sinut ruhtinaan hirmuvallasta. Se ei voinut tapahtua, joll'ei minulla ollut oikeuden edessä päteviä syitä; onneksi käytit itse tarjoutuvaa tilaisuutta ja pakenit. Hyvä haltijasi johdatti sinut minun talooni. Minulla on Pietarissa hyvä ystävä, s. o. tuttava, joka rahan ja hyvien sanojen edestä tekee mitä hyvänsä. Hänen kauttansa onnistui minun saada sinulle passi ulkomaille, luonnollisesti ei maa-orja Iivanan nimelle, vaan vapaan Ivanovin. Tämä oli matkani tarkoitus ja tässä on passisi.»

Hän ojensi hämmästyneelle nuorukaiselle paperin ja jatkoi:

»Sinä matkustat täältä Preussin kaupunkiin Königsbergiin ja menet siellä erään parooni von Wildstedtin luo. Hän on kunnan mies, joka minulta jo on saanut ohjeensa. Hän ei ainoastaan pidä huolta sinun elintarpeistasi, mutta myös siitä että mahdollisimmin lyhyessä ajassa opit saksaa ja voit käydä siellä olevassa yliopistossa. Jätä kaikki muu luottamuksella minun käsiini. Ota tämä lompakko muistiksi minulta. Sen sisältö on sitä laatua, että voit mukavasti matkustaa ja uudessa kotipaikassasi alussa elää ilman huolia. Niinpian kuin alkaa hämärtää, lähtee matkavaununi sinua saattamaan ensimmäiselle postiasemalle. Mene nyt minun makuuhuoneeseen; siellä on sinulle uudet, siistit vaatteet, sillä maa-orjan puvun saat ijäksi päiväksi jättää.»

Kuumat kyyneleet valuivat Iivanan kasvoille; hän etsi turhaan kiitossanoja, sillä hän tunsikin heikkoutensa pukea sydämensä sisimmät tunteet sanoiksi, ja niin hän ei kyennyt tekemään muuta kuin suudella jalon hyväntekijänsä käsiä ja änkyttää tuon ainoan sanan »kiitos!» tuhansia kertoja.

»Anna olla, hyvä Iivana», sanoi Jerupkov liikutettuna, »tunnenhan minä itseni runsaasti palkituksi sillä ajatuksella, että olen täyttänyt kris-

tillisen velvollisuuden rakastaa lähimäistänsä. Mene nyt poikani ja muuta ulkoasusi, aika kii-rehtää.»

Tuo hyvä Iivana! Hän oli hurmauksissaan ilosta ja onnellisuudesta, kun hän ovelle astui, mutta äkkiä hän seisahtui; onnen ja ilon ilme hävisi hänen kasvoiltaan.

»Isäni!» huusi hän. »Mitä tulee hyvästä, vanhasta isäraukastani!»

»Hän on kahleisiinsa tottunut», vastasi Jerupkow, »kumminkin tahdon valvoa myös hänenkin parastaan ja tehdä kaikki suojellakseni häntä väkivaltaisuutta vastaan».

Jalomielinen mies tunnusti tosin itselleen, ettei hän tällä kertaa puhunut täyttä totta, ja ettei hänellä ollut voimaa suojella vanhaa Andreasta barinan raakuutta vastaan, mutta hän piti tämän lohdutuksen Iivanalle välttämättömänä, kun nuorukainen muuten, sen mukaan kuin hän hänet tunsii, rakkaudesta isäänsä helposti olisi voinut hyljätä hänelle tarjotun avun. Mutta siten hän rauhoittui, luottaen lujasti hyväntekijänsä sanoihin.

Hämärän tultua läksivät herra Jerupkowin matkavaunut kartanosta. Ruhtinaan asettamat vartijat olivat kyllä tunkeutuneet aina vaunuille saakka saadaksensa nähdä, kuka sen sisällä istui; kumminkaan eivät he havainneet muita kuin herra

Jerupkowin, tämä kun huolellisesti kyllä oli käsenyt seurassaan olevaa Iivanaa konttaamaan istuimen alle ja jäämään siihen epämurkavaan asemaan siksi, kunnes oli päästy seudun herraskartanoiden ohitse.

Takaa-ajajat olivat nyt siitä vakavasti vakuutettuna, että Iivana vielä oli nuoren linnan herran talossa, ja olivat kahta vertaa valppaampia, koska ruhtinas oli luvannut suuren palkinnon sille, joka toisi karkulaisen takaisin.

Mutta miten suuria ponnistuksia he tekivätkin nähdäkseen valppautensa palkittuna, oli Iivana kadonnut, ja turhaan odotettuaan matkusti Platon Shestokow vannonen kosta ja luvaten ei ennen heittävänsä asiaa, kuin tietäisi tuon roiston sisarensa pojan matkalla Siperiaan.

Herra Gladkoin paha omatunto seurasi häntä.

VI

Ainoastaan yksi sielu.

Oli kulunut monta vuotta.

Ajan vyöryvä ratas oli temmannut tuhansia ihmishenkiä mukanaan, asettaaksensa niiden sijaan uusia matkailijoita maailman näyttämölle; ihmishenki oli astunut esiin uusilla löydöillä ja keksinnöillä, sanalla sanottu, ei ollut mitään lepoa eikä rauhaa, kaikki pyöri ja kieppui ajan mahtavan rattaan ympäri.

Me sanoimme: ei mitään lepoa eikä rauhaa, ... emme kumminkaan lausuneet täyttä totuutta, sillä löytyi kulmakunta maailmassa, jossa ei minikäänlaista edistystä havaittu, ja niin voitiin luulla että ajan pyörä siellä seiso i liikkumatta.

Jalo keisari Aleksanteri oli harrastanut maaorjuuden lakkauttamista, mutta huolimatta kaikista ponnistuksistaan, ei hän vielä kukaan ollut päässyt päämääräänsä lähemmäksi; suurin osa hänen

bojaareistaan olivat tehneet salaliiton häntä vastaan, salapoliisin päällikkö käytti turhaan kaikkea viisauttaan ja älyään saadakseen ilmi sen johtajat, mutta niinkuin ennenkin seisoi hän neuvotonna tätä salaisuutta vasten, ja ne vähäiset tiedot, mitkä hän ajoittain oli saanut, kääntyivät äkkiä hänen alaisiensa virkamiesten uskottomuuden kautta päinvastaisiksi ja jättivät koko asian vielä sekavammaksi. Trubetskoi ja Gladkoi vedettiin edesvastaukseen, vaan heille onnistui täydellisesti puhdistaa itsensä. He antoivat asialle sellaisen ulkonäön, että olivat viattomasti saaneet kärsiä, olivatpa vielä olevinansa häväistyjä ja syvästi loukatuita. Hallitukselle ei siis jäänyt muuta kuin julkisen anteeksi anomuksen kautta antaa heille toivottu hyvitys. Myöskin herra Jerupkow oli kutsuttu tutkittavaksi, mutta hän oli siitä puhdistanut itsensä niin puhtaaksi kuin päivän valo. Se kanne ainoastaan, jonka ruhtinas Shestokow oli nostanut häntä vastaan, tuotti hänelle harmia, ja joskohta riita-asia venyikin pitkäksi ja kesti yhä vielä tässä luvussa kerrottujen tapahtumien aikana, niin tuo jalo mies ei kumminkaan voinut itseltänsä salata sitä vakaumusta, että hänen vastustajansa vihdoin pääsisi voittajaksi jutussa, ja hän itse maa-orjan vapauttajana lankeaisi rankaisevan oikeuden käsiin.

Venäjän valtakunnassa oli kaikki jäänyt entiselleen, yksin vanhan Ilian ponnistukset näyttää keisarilliselle herrallensa toteen ruhtinas Shestokowin syyllisyyden eivät olleet menestyneet, huolimatta niistä kalleista lääkkeistä, tuosta kallisarvoisesta kultavedestä, jota hän aika ajoin oli keisarilliselta apteekkarilta pyytänyt.

Ainoastaan tuo nuorukainen, joka eleli Venäjän ulkopuolella, tiesi kertoa edistyksestä. Saksan raitis ilmanala oli hänessä saanut ihmeitä aikaan. Entinen elämänrohkeus ja iloisuus sekä hilpeä mieliala olivat palanneet, ja kun näihin kahdehdittaviin ominaisuuksiin vielä yhtyi oikein luja ahkeruus, niin tuli tästä Königsbergin ylioppilaasta pian tieteissä vankka mies. Hänen ahkeruutensa ja intonsa tulivatkin kohta palkituiksi, sillä hänen nuoresta iästään huolimatta oli hän koonnut niin paljon tietoja, että hän jo oli valmis suorittamaan tohtoritutkintonsa. Herra Jerupkow, jonka kanssa hän joka viikko oli kirjenvaihdossa, oli häntä kehoittanut jäämään Saksaan ja luvannut laajan tuttavapiirinsä avulla hankkia hänelle paikan. Tulevaisuus loisti hänelle ruusunkarvaisessa valossa, erittäin kun hänen suosijansa oli viitannut siihen, ettei hän ennen rauhoittuisi, kuin vanha Andreas saisi yhtyä poikansa kanssa, jota hän niin paljon oli ikävöinyt. Mutta:

Aurinkokin armahainen
Yöhön yhtyy, vaipuu vainen.

Kunnon Iivanalle ei se tosin kauan ollut paistanut, ja nyt hänen onnensa katosikin niinkuin lyhyt, päivän paisteinen talvipäivä, jonka yö pian päättää.

Nuori ystävämme oli juuri saanut tohtorikirjansa, kun postinkuljettaja toi hänelle kirjeen, jossa hän tunsi herra Jerupkowin käsialan. Sen sisältö oli lyhyt, mutta Iivanalle hyvinkin tärkeä, hänen hyväntekijänsä näet kirjoitti näin:

Valitettavasti olen pakotettu ilmoittamaan sinulle, että hyvä isäsi on pahasti sairastunut. Lääkäri seisoo neuvotonna hänen tautivuoteensa ääressä ja kuume kiihtyy arveluttavassa määrässä, niin että voidaan pahinta odottaa. Ukko näkyy aavistavan, että hänen elämänsä loppu lähenee; ääretön ikävä saada tavata sinua on herännyt hänen mielessänsä, ja harras toivo vielä kerran nähdä kasvosi on ainoa, mitä hänen huulensa alinomaa sopertavat. Minä en suinkaan peittele tämän yrityksen vaarallisuutta, jos nyt riennät isäsi tautivuoteelle, mutta kun ruhtinas Shestokow ei nyt ole tiluksillaan, ja entinen vouti epäsuosioon joutuneena on toimestansa eroitettu, niin ehkä voisit uskaltaa tämän matkan. Minä jätän myötä- ja vastapuolien punnitsemisen koko-

naan mielivaltaasi. Tee niinkuin sydämmesi käskée. Se on ainakin varmaa, että läsnäolosi äärettömän paljon sulostuttaisi vanhan, väsyneen miehen viimeistä hetkeä, jolla eläessään on ollut raskas taakka kannettavana. Jos nyt tullet tai et, minä odotan vaunuineni kumminkin lähimmäisellä postiasemalla, kunnes se aika on kulunut, jolloin olisit voinut saapua, — vanha isäsi lähettää sinulle siunauksensa ja minä sydämmellisimmät tervehdykseni

Sinun parastasi valvova ystäväsi
Milan Jerupkow.

Olisiko mikä kunnan poika tahansa, jonka sydän vähänkään hehkui rakkautta isäänsä, voinut tämän kirjeen luettua vielä horjua? Tosin oli vaara, johon Iivana nyt heittäytyi, suuri, mutta tuo palava, harras toivo vielä kerran nähä vanhaa isäänsä, niinkuin myös tuo suloinen tunne, että oli täyttänyt kuolevan viimeisen toivomuksen, antoi kaikkien vaarojen, kuinka suuria ne mah-toivat ollakin, näyttää vähäpätöisiltä, ja niin Iivana vielä samana päivänä nousi postivaunuihin, jotka vievät hänet Venäjän rajalle.

Tämä pitkä matka tuntui hänestä ijankaikkisuudelta, ja mitä lähemmäksi hän tuli matkansa päämäärää, sitä valtavammin tykytti hänen sy-

dämmensä, ja kun hän epäillen ja peläten kysyi:
 »Vieläkö isäni elää, vai eikö?» nosti se hänessä
 kuumeen.

Vihdoin eräänä myrskyisenä, jääkylmänä joulukuun yönä saapui hän viimeiselle postiasemalle, ja tunsu sinne tultuaan itsensä suljetuksi hyvän tekijänsä käsivarsiin, joka hänet painoi rintaansa vasten.

»Tiesinhän että Iivanani tulisi», huusi Jerupkow lempeällä äänellä ja katseli iloisella ylpeydellä entistä maa-orjaa, joka nyt oli varttunut pulskaksi, komeaksi mieheksi. Iivanan arkaan kysymykseen, josko isä vielä eli, vastasi hän myöntäen, mutta lisäsi siihen, että vanhuksen voimat nopeasti vähenivät ja että hän jo oli tunnotonna.

»Isän ja äidin sydän voittaa ruumiinkin raih-
 naisuuden,» lohdutti Jerupkow, »ja huntu, joka
 sielun pimittää, repiää, kun rakkaitten lasten ääni
 kohtaa korvia. Niin tulee sinun kuoleva isäsikin
 vielä heräämään tuntoonsa, kun astut hänen vuo-
 teensa ääreen ja mainitset hänen nimensä. Mutta
 aika ja kuolema kiiruhtavat, älkäämme siis het-
 keäkään hukatko, — minun vaununi seisovat läh-
 töön valmiina.»

Myrsky se öinen
 Raivosi töineen,

Se ulvoen lensi, se riehui ja kiehui
 Ja pauhinallaan
 Se valtasi maan!

Mutta äärettömän aron ylitse riehui myrsky ja ajoi sinkoilevat lumihöytyvät vasten ajopeliä, jotka tavoittelivat saavuttaa tilusten asuttua piiriä. Usein säikkyivät hevoset ja ajajalla oli suuri vaiva pitää niitä ohjaksissa. Ainoastaan verkkaan voivat vaunut päästä eteenpäin, jota vastoin toisilla vaunuilla, jotka vastakkaiselta suunnalta näkyivät pyrkivän tiluksille, oli paljo helpompi, koska heillä oli myrsky selänpuolella. Ne olivat jo aikoja sitte saapuneet perille, kun Jerupkowin ajopelit vihdoinkin ajoivat kartanon pihaan ja seisattuivat talon rappusien eteen.

Yläkerroksessa paloi yksinäinen kynttilä. Vanha emännöitsijä oli odottanut herraansa ja oli varustanut häntä ja hänen kumppaniensa varten lämmittävän lasin groggia, joka tämän yön kovien rasiusten perästä oli virkistys kumpaisellekin matkustajalle. Ei unhotettu ajajaakaan, sillä hänen hyväntahtoinen herransa ei pitänyt häntä ainoastaan yhtenä hänen «sieluistaan», vaan kanssaihmisenä, jonka pakkasesta jähmettyneelle ruumiille tämä lämmittävä juoma myöskin teki hyvää.

Kun vilu, joka oli pannut tutisemaan luita ja

ytimiä myöten, oli voitettu, virkkoi Jerupkow suojatilleen: »Nyt tuonne ukkoraukan mökille».

Molemmat miehet pukeutuivat jälleen turkeihinsa ja astuivat ulos myrskyiseen yöhön. Vanha emännöitsijä oli tuonut tarjolle salalyhdyn. Jerupkow kumminkin kieltäytyi sitä ottamasta mukaan, ei riehuvan myrskyn vuoksi, joka pian olisi sen puhaltanut sammuksiin, vaan pikemmin varovaisuudesta huomaamatta saapua viholliselle alueelle.

Kun raivokas myrsky jääkylmässä talviyössä ympärillämme pauhaa, kun puitten oksat taittuivat, tuuliviirin huippu rätisten pyörii saranoillaan, kun myrsky raivossaan syöksyy talojen ullakko-seiniä vasten ja uunin piiseissä ulvoo hurjaa, yksinkertaista ulinaansa — silloin me onnelliset ihmislapset emme voi torjua päältämme kauhun tunnetta, kaikellaiset kuvitukset heräävät ikäänkuin kummittelevat aaveet kiihoitetussa mielikuvituksessamme ja tuskan täyttämänä odotamme lähestyvää aamun koittoa. Mutta kun tähän kamalaan tunteeseen vielä yhtyy tietoisuus siitä, että viikatteella ja tiimalasilla varustettu kuolema on raivoavan myrskyn kumppalina, että hän ulvovan tuulispään ulinassa vartioitsee sitä vuodetta, joka rakkaimpamme kätkee, ja että hän hilitsemättömällä himolla odottaa eron hetkeä —

silloin nousee kauhistus ihmissielussa huippuunsa, ja sellaisen yön hirmu kaivautuu ikuisesti pysyväksi muistoksi sydämmiimme.

Niin kävi Iivana parallekin, kun hän Jerupkowin rinnalla saapui siihen rappeutuneeseen majaan, jossa hänen kuoleva isänsä makasi, ja joka myrskylle oli otollinen esine, jota kohtaan se voi raivoansa mielin määrin purkaa. Satoja rakoja oli kaikkea läpi tunkeva vihuri löytänyt, ja näitten läpi hän huusi armahtamatta: »kuole! aika on tullut!» Sen jääkylmä suudelma kohtasi kurjalla vuoteellaan makaavan vanhuksen kuumeesta palavaa otsaa, sen talvinen henkäys pyörrytteli koholle hänen valkoisia hapsiaan, ikäänkuin ne olisivat olleet lumihintaleita, joita se tahtoi sirottaa kaikkiin ilman suuntiin.

Ei kukaan valvonut huonon sairaan luona. Yksin hän oli myrskyn seurassa, joka vaan lisäsi hänen houreilujansa. Tultuansa mökkiin riisui Jerupkow turkin päältänsä peittääkseen sillä pientä ikkuna-aukkoa, sillä hänestä oli varovaisinta, ettei se kynttilän valo, jonka Iivana oli sytyttänyt, näkyisi hoviin.

Isä Andreas hengitti raskaasti ja kuumeen houreissa hän pyysi vaikeroiden ottamaan pois rinnoiltansa kiven, joka uhkasi tukahuttaa hänet

kuoliaaksi. Kun Iivana alkoi puhua ja täynnä hellyyttä lausui hänen nimensä, alkoi hän kuullessella. Hänen raskaat silmäluomensa aukenivat ja hän katsoa tuijotti nuoreen mieheen. Hänen silmänsä luonnoton kiilto alkoi väistyä, kun poika uudestaan mainitsi hänen nimensä, hymyily kirkasti kuihtuneita huulia, hän ojensi laihtuneen kätensä ja hänen rinnastansa kohosi syvä huokaus.

»Tunnetko minua, isä?» kuiskasi Iivana, ja kyöneleet uhkasivat tukehuttaa hänen äänensä. Ukko nyökäytti päätään, ja se hymyily, joka nyt asui hänen huulillansa, tuli yhä lempeämmäksi.

»Kuka se sitte on, isä Andreas, joka tuossa vuoteenne ääressä seisoo?» virkkoi Jerupkow tarttuen puheeseen ja astuen samalla lähemmäksi.

»Iivana . . . rakas!» kuului vastaus.

Silloin lankesi poika alas kovan kuolinvuoteen ääreen, tarttui laihtuneisiin käsiin ja kostutti niitä kyöneleillään ja suudelmillaan.

»Iivana . . . siunaan!» kuului hiljaa vanhuksen huulilta uudelleen ja hän pani kätensä siunaten poikansa päälle, sillä aikaa kuin hänen huulensa sopersivat kuulumattomia sanoja. Kumminkin ymmärsivät poika ja Jerupkow, että ne olivat sydämmen toivomuksia, joita vanha mies edeltä-

päin lähetti sille hyvälle hengelle, jonka istuimen edessä hän pian oli seisova.

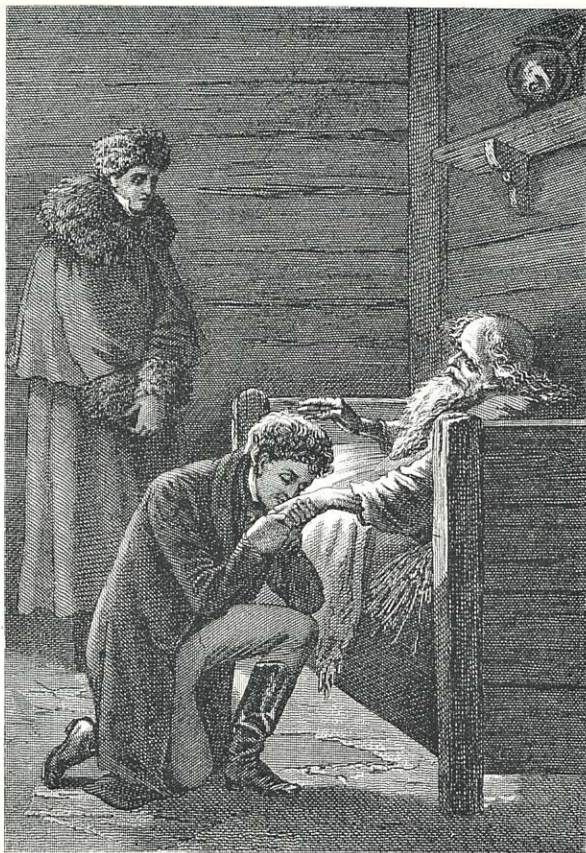
Vielä kerran loi isä Andreas lempeän, kirkastuneen katseensa pulskaan, nuoreen mieheen, vielä kerran hän hänelle hymyili ystävällisesti, sitte hän sulki silmänsä ja nukkui. Painajainen ei enää tuntunut taakkana hänen rinnallansa, hänen hengityksensä oli rauhallinen ja hiljainen. Huolimatta siitä suuresta surusta, joka oli kohdannut Iivanan sydäntä, tunsu hän itsensä äärettömästi rauhoitetuksi nähdessään tämän muutoksen, sillä hänen läheisyytensä oli tuottanut kuolevalle vanhukselle takaisin kauan kaivatun rauhan, hänen läsnäolonsa oli sulostuttanut hänen elämänsä viimeisiä hetkiä.

Iivana kumartui hänen ylitsensä. Yhä viehempä ja heikompi oli hengitys, mutta hymyily vanhuksen huulilla pysyi yhä, — vihdoin Iivana ei enää havainnutkaan mitään hengenvetoa, — vanhan miehen sydän seiso i liikkumatta, yksi sielu, jonka ruhtinas Shestokow oli omistanut, oli paennut siihen valtakuntaan, jossa ei mitään maa-ortjuutta ole, jossa henki on päässyt vapaaksi kuolevasta verhostaan, jossa herrat ja palvelijat ovat lakanneet olemasta herroja ja palvelijoita, mutta jossa ainoastaan kysytään sielun omaa arvoa.

Iivana tunsu että hänen isänsä oli lähtenyt ja hän vaipui itkien alas kurjalle leposijalle. Hänen

nyyhkytyksiinsä sekoittui pauhaavan myrskyn hurjat säveleet, jotka nyt äkkiä täydellä voimalla tunkeutuivat majaan, sillä ovi kiskaistiin äkkiä auki. Monen lyhdyn räikeä hohde valaisi puolipimeää huonetta, valaisi myös samalla Shestokowin ilosta ilkkuvia ja rumia kasvoja, hän kun nyt seisoి keskellä tuota pientä huonetta.

Toinen vuosikymmen yhdeksännettätoista vuosisataa, jota aikaa me lukijoille tässä kertomuksessa kuvailemme, tarjosi Venäjän ylimysluokalle monta etua. Raha se avasi kaikki lukot, murti kaikki teljeet, niin myös jokaisen salaisuuden, kun vaan oikein ymmärsi menetellä. Melkein kaikki kirjeet, jotka menivät ulkomaille tai jotka sieltä tulivat, avattiin postissa, ja kun ruhtinaalla tässäkin virastossa oli mahtava ystävä, niin ei hänelle ollut vaikeata päästä Jerupkowin kirjevaihdon perille. Iivanan olopaikka tuli kohta hänen tietoonsa, mutta se seikka, ettei Preussi jättänyt ulos ketään karannutta orjaa, esti häntä saamasta uudelleen nuoruksista käsiinsä. Tästä esteestä huolimatta ei tämä kostonhimoinen mies luopunut toiveestaan vihdoinkin päästä tarkoituksiensa perille, ja kun hän siis sai tiedon Jerupkowin viimeisestä kirjeestä, päätti hän yllättää Iivanan, joka riensi isänsä kuolinvuoteelle. Se olikin juuri hänen matkavaununsa, joka saapui tiluksille ennen Jerupkowin ja hänen suo-

jattinsa tuloa. Kaksi muutakin ajopeliä oli myös vähää sen jälkeen saapunut linnan portaille. Niissä olivat herrat Trubetskoi, Gladkoi ja muutamia muita salaliittoon kuuluvia jäseniä, jotka olivat valinneet ruhtinaan kaukaisen maahovin yhtymäpaikakseen, koska sellainen yhtyminen Pietarissa näytti heistä vaaralliselta. Heidän kavalat aikeensa olivat nyt niin pitkälle edistyneet, että he voivat ryhtyä niiden toimeenpanemiseen. Kysymys oli vaan määrätä ohjelma, jonka mukaan tuli toimia. Tämä oli heidän yhtymisensä tarkoituksena maahovilla. Kun Shestokowin uskottu palvelija ilmoitti Jerupkowin matkavaunujen tulon, teki ruhtinas yölliset vieraansa osallisiksi aikeistaan, ja kun vakoi-leva palvelija vielä ilmoitti hänelle, että herra Jerupkow Iivanan kanssa oli vanhan Andreaksen majassa, hiipi tämä »kaunis» seurue asianomaiseen paikkaan.

Kun Shestokow oli antanut merkin, sytytettiin mukana tuodut lyhdyt ja ovi avattiin.

Voimme ajatella Jerupkowin hämmästyttä, niinkuin myös Iivanan lamauttavaa kauhua. Molemmat tunsivat että heidän tuhonsa hetki oli tullut. Jerupkowista oli näytetty toteen, että hän oli pitänyt yhteyttä paenneen maa-orjan kanssa ja kaikella tavalla häntä auttanut; tämän tarkoituksen voittaminen oli ollut ruhtinaan hartain toivo-

mus, ja nyt hän riemuitsi pauhaten että oli saanut panna tämän yllätyksen toimeen näin monen vieraanmiehen läsnäollessa. Ennen lähtönsä Pietarista oli hän lähettänyt kutsumuksen isprawnikalle ja stanovoille odottaa hänen tuloansa linnassa. Palvelukseen valmiit virkamiehet olivatkin saapuneet, varsinkin kun he tiesivät että runsas palkkio oli heille siitä varmaan tuleva.

Shestokowin annettua merkin astui isprawnikka esiin, kosketteli yhä vielä hämmästyksissään olevaa Jerupkowia sauvallaan ja lausui arvokkaisuutta tavoittavalla virka-äänellä:

»Tsaarin nimessä vangitsen minä teidät täten ja käsken seuraamaan minua paikkakunnan vankilaan.»

Jerupkow koetti tointua, kumminkin vapisi hänen äänensä, kun hän vastasi:

»Ennenkuin minä sen teen, tulee teidän minulle näyttää todistus siitä, että teillä on oikeus minut vangita.»

Sanaakaan virkkamatta, pisti isprawnikka käntensä povitaskuun ja toi esiin kuvernementin poliisimestarin allekirjoittaman vangitsemiskäskyn, jonka hän ojensi Jerupkowille. Ruhtinas Shestokow oli ollut kyllin viekas edellyttämään tätä oikeutettua vastaväitettä vihatun sisarensa pojan puo-

lelta ja oli sentähden pitänyt huolta tästä tarpeellisesta asiapaperista.

Jerupkow vaaleni. Hän havaitsi että hän täydellisesti oli vihollisensa vallassa ja että vastarinta oli turha.

Ennenkuin hän seurasi näitä kahta poliisivirkamiestä, lähestyi hän isänsä kuolinvuoteen ääressä polvillaan makaavaa Iivanaa, kumartui alas ja kuisasi hänelle korvaan:

»Älä uskallustasi kadota, poika parka, Jumala on armollinen, ja huolimatta vastustajamme viekkaudesta auttaa hän meitä määrämme perille.»

Iivana puristi hyväntekijänsä kättä vasten sydäntänsä, ja kun Jerupkow poistui, tuntui hänestä, ikäänkuin hänen hyvä haltijansa olisi hänet jättänyt. Se olikin todella niin, sillä Shestokow päästi nyt irralleen luontonsa koko raakuuden, ja astuen itkevän nuorukaisen eteen, antoi hän hänelle iskun rintaan ja tarkastellen hänen pukuaan, huusi hän pilkallisesti:

»Mitä merkitsevät nuo herrasvaatteet, ne eivät kelpaa maa-orjalle. Sinun juhlapukusi on valmiina entisessä asunnossasi ja sinun pitää tuossa paikassa vaihtaa tuo keikaripuku säkkikangashousuihin ja paitaan sekä pukeutua lammasnahkaturkkiin, tai saat maistaa solmupiiskaa; meillä on kohta

sananen keskenämme vaihdettava, sinä karannut heittiö! Tahdon sinua opettaa karkaamaan her-rasi luota. Huomisaamuna puhumme enemmän keskenämme. Nyt — pois, mars!»

Hän osoitti mahtipontisesti ovea.

Vapiseva Iivana kohotti katseensa häneen, vaan kauhistuneena hän vetäytyi takaisin, — mutta vaikka hän näkikin ruhtinaan tuimat ilosta ja kos-tonhimosta vääntyneet ja punottavat kasvot, niin uskalsi hän kumminkin kohottaa rukoillen kätensä ja nöyrästi lausua:

»Osoittakaa laupeutta, Teidän Ylhäisyytenne, antakaa minun valvoa ainakin tämä yö isäni ruu-miin ääressä, minä tahdon sitte mukautua välttä-mättömään kohtalooni».

»Hahaha, arveleeko poika yhä edelleen ole-vansa ylioppilas?» huusi Shestokow pistävällä ivalla. »Valvoa isänsä ruumiin ääressä, ikäänkuin hän olisi ollut säätyhenkilö! Me tahdomme vapauttaa sinut siitä lapsellisesta velvollisuudestasi, poika, ja tuon raadon annamme vielä tänä yönä kuopata. Tuo», sanoi hän kääntyen nauravan ympäristön puoleen, »on minulle jo kylliksi rahoja maksanut, minun on pitänyt häntä elättää viimeisen vuoden, vaikkei hän ole voinut toimittaa vähintäkään työtä. Minä olen iloinen, että olen hänestä päässyt, vaikka

minun isäni kerran hänestä maksoi sievoisen summan ruplia. Ruumis kuoppaan!»

Sillä välin kun pari dwornikkaa (talonrenkiä), jotka olivat kantaneet lyhtyä, tarttui vanhan Andreaksen hengettömään, mutta vielä lämpimään ruumiiseen käsiksi, kiskoi petomainen Shestokow tuskasta voimattoman Iivanan ylös, työnsi hänet edellään ulos mökistä, pihan yli, herraskartanoon asti. Sinne tultua jätti hän hänet kahdelle kaitsijalle ja lisäsi vielä uhkauksen:

»Miehet, te vastaatte minulle hänestä!... Voi teitä, jos hän karkaa! Minä annan teitä pieksää niin, että henki lähtee. Te tunnette minut ja tiedätte että pysyn sanoissani!»

»Me tahdomme häntä vartioida, isä rakas», vastasi toinen kaitsija ikeniänsä irvistellen, »aivan kuin olisi hän tsaari itse».

Tämä vastaus herätti ruhtinaan mielisuosion, hän nyökähytti armollisesti päätään ja läksi sitte ystävineen lämmitettyyn vierashuoneeseen, jossa katetulla pöydällä valituimmat herkulliset ruuat ja juomat jo odottivat.

»Tuollainen liikunta tuottaa oivallisen ruokahalun,» naurahti herra Gladkoi ja istui tyytyväisenä pöytään, jonka perästä muut noudattivat hänen esimerkkiänsä. Sittenkun jalosukuiset herrat olivat tyydyttäneet ruokahalunsa, rupesivat he neu-

vottelemaan siivoista tuumistansa. Luonnollisesti juotiin tässä tilaisuudessa paljon viiniä eikä kukaan ajatellutkaan enää tämän yön kauheata näytelmää, itse Jerupkow ja Iivanakin joutuivat unhotuksiin, sillä nyt oli kysymys tärkeämmistä asioista!

VI

Ilian kultavesi.

Joskohta myrsky yhä vieläkin pauhaa, ja lumihiuokset milliardittain putoavat maahan, ikäänkuin he tahtoisivat niin kauan kutoa tätä talvista hikiliinaa, kunnes koko maa makaisi haudattuna sen alla, täytyy meidän kumminkin tehdä se pyyntö ystävälliselle lukijalle, että hän lumesta ja myrskystä huolimatta taivaltaisi meidän seurassamme tuon pitkän, vaivalloisen tien Pietariin, sillä juuri tämä yö on rikas tapahtumista, jotka meidän kertomuksellemme ovat tärkeät.

Lähellä Nevajokea, aivan talvipalatsin likimäisessä läheisyydessä juoksee säteenmuotoisina kolme oikosuoraa katuja, joista yhdellä on nimi Newskii-Prospekt. Koko pietarilainen elämä keskittyy tämän komean, kauneilla kauppapuodeilla täytetyn kadun ympärille. Täällä kävelee iltapuolen ensi hetkinä Pietarin koko hienolisto, täällä

pyörivät rikkaitten vaunut mosaiikin tapaan lasketuilla puisilla katupeitteillä. Myös liike-elämän valtasuoni, n. k. kauppahovi sijaitsee toisella faasadillansa Newskii-Prospektia kohden. Mutta me käännymme kadun vastakkaiselle puolelle seisautuaksemme siihen paikkaan, jossa joukko loistavia ravintoloita sijaitsee.

Vaikka rajuilma riehuikin ja oli jo myöhäistä, liikkui tässä osassa Newskii-Prospektia sangen paljon väkeä. Ylipäänsä talvisaikaan alkaakin elämä Pietarissa vasta yöllä, sillä koko luomakunta on täällä niin sanoaksemme ikäänkuin jäätynyt, ja iloitaan siis, kun pimeyden huntu on laskenut verhonsa tämän vähemmän mieluisan maisemakuvan yli. Vasta kello yhdeksän perästä aamusilla alkaa päivä hämärtää, keskipäivän aikaan muistuttaa alhaalla meridiaanissa seisova aurinko, että se vielä on maailmassa olemassa, ja kello kahden perästä on se jo jälleen poissa — siellä, missä pippuria kasvaa.

Ei ihmettä siis, jos sellaisien olosuhteitten valitessa pietarilaisen mielihalu palaa kirkkaasti valaistuun ravintolaan, jossa suuressa kaakeliuunissa tuli mieluisasti paukkuen palaa, jossa tyhjentyttömissä kattiloissa kiehuva vesi porisee ja kuohuu, odottaen hetkeä, jolloin se rommin ja sokerin kanssa sekoitettuna höyryävänä totina luistaa alas venä-

läisen kurkkua myöten. Täällä sulaa jähmettynyt pietarilainen, täällä hän tulee puheliaaksi, ja ainoa, mikä hänestä tuntuu kiusalliselta, on salaisen poliisin läsnä-olo. Tämä tunkeutuukin monenlaisissa valepuvuissa pääkaupungin kaikkiin soppiin ja kuuntelee ahnaasti jokaista ajattelematonta sanaa, joka voisi aiheuttaa ilmiantoa ja tuottaa vakoojalle jonkun ruplan.

Se ravintola, johon me nyt astumme, oli silloin kaupungin enimmin käytetty. Se veti vieraita puoleensa sekä komean sisustuksensa, kuin myös sen runsaan valikoiman kautta, jota sen kyökki ja kellari tarjosivat. Täällä sai köyhä kirjuri huokean iltaruokansa, samoin kuin ylellisyydessä hemmoteltu herkuttelijakin valikoidumman illallisensa. Siitä syystä olikin seura hyvin sekalainen, jos kohta Pietarissa vallitseva sääty-ylpeys suurella huolella piti silmällä, että yksissä pöydissä aina istui vaan vertaisia, niin että ravintolan laaja tarjoiluhuone oli jaettu moneen osastoon, osasto itsekullekin säätyluokalle, niinkuin korkeammalle ylimystölle, virkaja kauppasäädylle sekä »mustalle kansalle» — työväen luokalle.

Pienen syrjässä seisovan pöydän ääressä, joka oli virkamiesten osastossa, istui vanha mies, jonka lumivalkoiset hiukset ja parta antoivat hänelle kunnianarvoisan ulkonäön. Hänen edessään seisoi pullo,

jonka nimilistä kantoi kuuluisaksi tulleen viinilajin nimen. Kumminkin täytti hän harvoin lasiansa, josta hän ainoastaan joskus hiukan maisteli. Että hän tunsi olonsa sangen mieluisaksi, osoitti hänen tyytyväinen hymyilynsä, joskohta hän silloin tällöin muuttui nähtävästi levottomaksi. Vanha vieras veti usein esille kellonsa. Sen kalleudesta päätäten kuului hän ylimystön korkeampaan luokkaan, sillä kellon kotelo ei ainoastaan ollut puhtaasta, paksusta kullasta, vaan näkyipä siinä myös kruunu, jonka alla jalokivistä sovitettu »A» kirjain säteili.

Mutta ulkomuoto pettää; vanha herra oli tosin hyvin hyvissä olosuhteissa, mutta ei hän voinut ylpeillä vanhasta aatellisesta sukutaulusta. Kello oli hänen keisarillisen suosijansa antama, jonka hengen hän kerran kuumassa taistelussa sotakentällä oli pelastanut. Tämä viittaus riittänee lukijan mieleen muistuttamaan Iliaa — sillä vanha herra ei ollut kukaan muu kuin keisarin oma ylimäinen kuski.

Viekas ja veitikkamainen ilme hänen silmissään ja suupielissään yhdistyneenä sydämen vilpittömyyteen näkyi jokaisesta ukon katseesta; tämä ilme vallitsi hänessä erittäinkin tänään. Mutta tämä veitikkamaisuus hänen kasvojensa piirteissä hävisi, kun se mies, jota hän oli odottanut, vihdoin saapui.

»Te olette pannut minun kärsivällisyyteni kovalle koetukselle, ystävä Markowna», virkkoi hän nadsiratelille, jonka ruumiin pyöreys, siitä kun hänet viimeksi näimme, melkoisesti oli paisunut.

»Asioita, arvoisa herra, tärkeitä asioita», huokaili pikku virkamies istahtaen ikäänkuin väsymyksestä voimattomana sen tuolin pehmoiselle istuimelle, jonka Ilia hänen allensa lykkäsi.

»Vai niin, vai niin, — mitä sitte taas on tapahtunut?»

»Roskajuttuja, kotitarkastuksia korkeitten aatelisherrain luona, nämä kun par'aikaa ovat poissa kaupungista».

Ilia tiesi kokemuksesta ettei nadsirateli ennen puhuisi, kuin hän saisi vatsansa täytetyksi ja kurkkunsa kostutetuksi; sentähden tilasi hän palvelijalta vieraallensa aika portсионin paistia ja pullon punaista viiniä, ja että Markowna niinpian kuin suinkin tulisi sovelialle tuulelle, lisäsi hän vielä että palvelija pitäisi varalla pullon kylmää sektiviiniä.

»No tuli ja leimaus», huusi nadsirateli ja hänen kasvonsa kirkastuivat. »Tehän olette tänään suurenmoinen!...sektiä! Sehän on oikein korkea-aatelinen juoma!»

»Minä olenkin tehnyt hyvän ahveerin», naurahti isä Ilia, »ja tiedättehän että minulle on mie-

luista, kun voin tarjota hyvälle ystäville hienot ryypyt».

Keskustelu koski ensiksi vähäpätöisiä asioita ja lakkasi kokonaan, kun palvelija kantoi pöytään höyryävän paistin. Nadsirateli kiintyi nyt ruokansa nauttimiseen, kostutti samalla niin ahkerasti kurkkuaan, että toinen viinipullo kohta oli tarpeen, ja vasta kun hän mukavasti nojautui tuolinsa selkänojaa vasten ja tapansa mukaan rupesi mauskuttelemaan kielellensä, alkoi Ilia jatkaa aloitettua puhetta kysymällä:

»Kenenkä luona on siis korkea-arvoinen poliisi niin myöhäisenä iltahetkenä pitänyt kotitarastuksen?»

»Niin», mauskutteli nadsirateli, »se on oikeastaan salaisuus».

»Älkää tehkö itseänne naurettavaksi tekaisulla salaisuuden tavoittamisella, etenkin kun te hyvin tiedätte että minä jo huomenna tai ylihuomenna sen saan tietää keisarilliselta herraltani. Eläköön ystävyys ja avomielisyys!» lisäsi hän tähän lasiansa kohottaen. Markowna kilisti lasillansa, tyhjensi sen yhdellä siemauksella ja kuiskasi sitte hiljaa Ilialle:

»Tällä kertaa on se koskenut herroja Trubetskoita ja Gladkoita».

»Noh», kysyi Ilia odotellen, »onko tämä kotitarkastus tuottanut mitään tuloksia?»

Nadsirateli nyökäytti päätään myöntävästi ja hänen yrmeä katseensa osoitti, ettei koko tapah-tuma ollut hänestä mieluinen.

»Silloin on vihdoinkin hänen ylhäisyytensä ruhtinas Shestokow paljastettu», naurahti vanha herra.

»Tuletteko te taas tuohon vanhaan ainee-senne», huusi nadsirateli harmissaan. »Kuinka usein olenkaan jo sanonut teille, etten tiedä mitään ruhtinaasta.»

»Mutta minä en teitä usko sittenkään, ja lop-pupäätös tulee osoittamaan, olenko oikein ar-vannut.»

»Silloin erehdytte», vastasi Markowna näh-tävästi ilosta ilkkuen, »Trubetskoin ja Gladkoin luona löydetyissä papereissa ei ole kertaakaan mainittu hänen ylhäisyytensä nimeä.»

»Siitä huolimatta jään minä uskooni, ettei ruh-tinaan asiat ole aivan selvillä, ja että te hänestä tiedätte enemmän kuin hänelle olisi suotuisaa.»

Nadsiratelin katse tuimistui; hän ilmaisi vi-hastuneen mielialansa, kun hän sysäten lasinsa syr-jään virkkoi: »Jos te ainoastaan sentähden olette kutsunut miuua, että saisitte uudelleen kiusata pitkäpiimäisillä kysymyksillänne, niin en suinkaan

kiitä teitä siitä, ja siinä tapauksessa lienee parasta, että minä jätän hyvästi. On jo myöhäistä ja minun tulee aikaiseen olla esimieheni luona.»

Hän nousi, mutta kun hän tarttui hattuun ja keppiin, ei hän oikein tiennyt josko lähteä vai jäädä, kun palvelija samassa tuokiossa tuli kantaen hopeakaulaista sampanjapulloa, ja vanhus hartaasti pyysi häntä viipymään vielä hetkisen.

Kohta pamahti korkki ja tulinen viini kuo-hua porahteli lasissa.

»Eläköön ystävyystemme!» huusi vanha herra, ja nadsirateli ymmärsi että hänen sivistyneenä miehenä piti kilistäen vastata siihen.

»Te puhutte aina ystävydestänne», lausui hän epäillen, istahtaen samalla entiselle paikalleen, »ja kumminkin en vieläkään tiedä, missä suhteessa minä teihin olen, joskohta onkin jo monta vuotta kulunut siitä, kun minulla oli kunnia tehdä teidän tuttavuuttanne.»

»Se tulee siitä, että te herrat poliisilaitoksessa olette niin suuressa määrin epäluuloisia», jatkoi Iliä nauraan.

»Ei, ei», vastasi Markowna päätä pudistaen. »Minä tiedän hyvin hyvästi, että te olette etsinyt minun tuttavuuttani, koska te luulitte että minä tietäisin jotain, joka paljastaisi ruhtinas Shestokowin. Jokaisessa tilaisuudessa palaatte tähän

asiaan, ja teidän anteliaisuutenne on liian suuri lähteäkseen puhtaasta ystävydestä. Te olette viekas, vanha herra, mutta en minäkään ole päälmeni pudonnut sen saatte uskoa.»

»Muutenhan ette olisikaan salaisen poliisin palveluksessa», myönsi Ilia leikillisesti, koettaen pitää vieraansa lasia reunojansa myöten täynnä, joka nadsiratelin synnynnäisen janon vuoksi oli-kin vaikeata. »Miksi minä kieltäisinkään, että käsi kädessä ystävytyeni kanssa teihin minulla on toivo päästä ruhtinaan salavehkeitten ja juonien perille. Te olette hänen kanssansa tekemisissä suurimmassa salaisuudessa, te teette matkojakin hänen tiluksillensa ja hänen ylhäisyytensä on erittäin antelias teitä kohtaan. Häntä on teidän kiittäminen, että voitte elää niin suuresti, sillä teidän tulonne eivät ole sitä laatua, että voitte niillä niin paljon potkia.»

»Minua hämmästyttää teidän tietonne», sanoi Markowna hämmästyen. »Mistä te kaiken tuon tiedätte?»

»Epärehellisten ihmisten rehellisten tunnus-tusten kautta», naurahteli Ilia viekkaasti ja jatkoi hetken perästä hiljaisella äänellä: »Teidän tulee tietää että minä omistan erään taikajuoman, kulta-veden, jolla on ihmeellinen voima saada jokaisen ihmisen, joka siitä on maistanut tunnustamaan

totuuden, sillä tavalla saan minä tietoa jokaisesta salaisuudesta, olkoon se miten hyvänsä kätkeyty.»

Nadsirateli, joka juuri oli lasia kohottamaisillaan, pani sen säikähtyneenä pöydälle ja katseleli epäluulolla sen kuplivaa sisältöä.

»Juokaa huoleti siitä», nauroi Ilia, »sampanjaan en ole sitä sekoittanut — ei se ole ollut tarpeenkaan, sillä te olette jo maistanut minun taikajuomaani».

»Piru ja helvetti! Sepä vielä puuttuisi!» huusi Markowna tahtomattansa tarttuen vatsaansa.

»Mitenkäs muuten», nyökkäsi vanhus, jonka silmissä ja huulilla veitikka vekkulehti. »Te tullette sen pian havaitsemaan, mutta ensin pitää minun jotain teille ilmoittaa. Tulkaas tänne: eläköön ystävyys!» Hän antoi uuden pullon palkua ja täytti lasit, mutta taikauskoinen ja epäluuloinen nadsirateli ei taipunut maistamaan pisaaraakaan lasin sisältöä.

»No hyvä», nyökäytti isä Ilia päätään, »siloin juon minä tätä jaloa nestettä yksin. Mutta kuulkaas nyt. Te nautitte päällikkönne täyden luottamuksen, ja hän kyllä tietää pitää arvossa teidän virka-intoanne ja viekkauttanne. Siitä huolimatta seisotte nyt sillä asteella, että olette lähellä joutua mahtavan herran epäsuosioon, vieläpä voitte saada matkapassin Siperiaan.»

Jos joku tässä tuokiossa olisi nähnyt nadsiratelin typerää naamaa, niin hän varmaan olisi purskahtanut makeaan nauruun; vanha ystävämme Ilia osasikin vaan suurella vaivalla pysyä totisena.

Markowna koetti tointua ja änkytti: »Te . . tahdotte minua vaan . . . säikäyttää, haha, mutta . . ei se teitä hyödytä!»

»Jos teillä olisi puhdas omatunto, ystäväiseni», kuiskasi Ilia, »niin ette olisi niin säikähtänyt, ettekä tarvitseisi vapista ja tutista. Niin, niin, minun kultaveteni alkaa jo vaikuttaa».

Markownalle nousi kaikki veri päähän; hänen ruumiissansa alkoi kiehua ja kuohua; hän oli vakavasti vakuutettu siitä että Ilian kirottu taikakeino oli syypää tähän kaikkeen. Isä Ilia siirtyi häntä aivan läbelle ja jatkoi kuiskaten salaperäisellä äänellä:

»Kun te ette tahtoneet puhua minulle täyttä totuutta ruhtinaan suhteen, niin käännyin minä erään kirjurinne puoleen. Minun kultaveteni teki hänessä kohta toivotun vaikutuksen. Minä sain tietää että hänellä on ystävä, joka palveli kirjurina erään teidän virkaveljenne luona ja tietäisi teistä sängen paljon. Tämäkin poika sai maistella minun kultavettäni, ja katso minä pääsin rakkaan ystäväni Markownan siivojen salavehkeitten perille.»

Nadsirateli tuli yhä levottomammaksi, ja alkoi tuoliaan työkkiä sinne tänne, mutta Ilia veti istuimensa aina lähemmäksi ja kuiskasi hänelle yhä edelleen:

»Ajatelkaas, muutamia vuosia sitte anasti tuo kunnianarvoinen Markowna virkaveljeltänsä kirjeen, jonka sisällöstä kävi selville, että herrat Trubetskoi ja Gladkoi kuuluivat salaiseen seuraan, joka väijyi tsaarin henkeä. Ruhtinas Shestokowin nimi on myös mainittu tässä kirjeessä ja vieläpä sellaisella tavalla, että siitä tullaan siihen vakaavaan vakuutukseen, että hänkin kuuluu salaliittolaisiin.»

»Haa», höhötti nadsirateli, ja hampaat kolisivat vastakkain, ikäänkuin hän jo olisi tuntenut Siperian jääkylmän tuulahduksen. »Se kirjuri, jolta olette sen tiedon saanut, on heittiö, joka on teille valehdellut!»

»Heittiö hän kyllä olkoon», vastasi Ilia ukko hyvin rauhallisesti, »mutta valhetellut ei hän ole; sitä hän ei voinut kultaveden vuoksi, jota minä annoin maistaa».

»Ja minä sanon sittenkin, se koira valehtelee», huusi Markowna tointuen hämmästyksestään. »Tuokoon todistuksen syytöksistään.»

»Sen hän jo on tehnytkin», nyökäytti vanha herra aivan ystävällisesti, ikäänkuin olisi ollut

kysymys jostain ilosanomasta. Kun hän tiesi, minkä kavalan ketun kanssa hän oli tekemisissä, piti hän varmimpana hankkia itsellensä todistuksia häntä vastaan. Hänen taitonsa jäljitellä toisen kirjoitusta tuli hänelle tässä hyväksi avuksi. Hän kopioi sen kirjeen, jonka hän herraltansa anasti, antoi kopion ystävä Markownalle ja piti itse alkuperäisen.

»Saakeli», huutaa tokasi nadsirateli niin ajattelemta, että Ilian täytyi makeasti nauraa. Kun hänen iloisuutensa jälleen oli asettunut, kertoi hän edelleen:

»Tämän tärkeän paperin olen minä kirjuriheittiöltä ostanut. Mutta kun nyt ystäväni Markowna on virkavalallensa ottanut, että nimet kadonneessa kirjeessä ovat kuuluneet toisin kuin Trubetskoi ja Gladkoi, niin voipi tämä nyt hänet heittää itse helvetin kattilaan. Niinpian kuin minä jätän tämän sisältörikkaan kirjoituksen salopoliisin päällikölle, ja hän saapi tietää ystäväni Markownan vehkeet, niin vaeltaa hän auttamattomasti Siperiaan. Mikä on teidän oma ajatukseenne?»

»Minä olen teidän vallassanne», murisi nadsirateli turhaan miettien keinoa päästä pulasta.

»Mitä te minulta vaaditte?»

»Ensiksikin ettette mieti kosta missään muo-

dossa kirjurianne ettekä virkaveljeänne kohtaan, vaan jätätte heidät rauhassa paikoilleen — ja toiseksi että te, mitä ruhtinas Shestokowiin tulee, puhutte suunne puhtaaksi. Minä tiedän ettei hän ainoastaan kuulu tähän salaliittoon, vaan onpa vielä yksi sen pääjohtajiakin».

»Silloin en todella voi teille paljon enää ilmaista», vastasi Markowna aikaa voittaakseen. »Kumminkin tulee teidän ajatella että ruhtinas on osoittanut minua kohtaan suurta anteliaisuutta, ja että tekisin itselleni hyvin huonon palveluksen, jos minä —»

»Täyden totuuden sanoisin», keskeytti häntä isä Iliä nopeasti, »tällä olettekin nyt kokonaan puhunut itsenne pussiin. No hyvä, toinen käsi pesee toisen, ja ette tarvitse pelätä kärsivänne vahinkoa, jos vihdoinkin kerran päästätte totuuden kunniaansa. Minä jätän teille neljänkolmatta tunnin ajatusajan. Jos te siksi olette jättänyt päälliköllenne tarkan kertomuksen ruhtinaan toimista salaliittolaisena, niin maksan minä teille 10,000 ruplaa ja saattepa vielä lisäksi myös sen palkinnon, jonka salaisen poliisin esikunta on määrännyt salaliittolaisten pääjohtajan ilmisaamisesta. Te saatte siten tosin ruhtinaan vihollisellenne, mutta ette pane arvoisata itseänne vähimmänkään vaaran alaiseksi, kun voitte sanoa, että teidän toimenne

Shestokowin kanssa vaan on ollut näennäinen päästäksenne tarkoituksienne perille. Siten te luultavasti tulette asemassanne edistymään, vaikk'ette ole sitä ansainnut. Mutta niin on nyt meillä Venäjällä, Jumala paratkoon, asioitten meno!»

Näitä sanoja lausueessaan nousi isä Ilia paikaltansa ja otti turkkinsa naulasta. »Siis», virkkoi hän vielä jättäen jäähyväiset tylsästi miettivälle nadsiratelille, »neljänkolmatta tunnin kuluessa toivon saavani vielä kuulla teistä jotain, tai käyn minä tervehtimässä salapoliisin päällikköä, ja silloin on teidän matkanne Siperiaan varma. Miettikää nyt asiaa. Hyvää yötä.» Hän maksoi palvelijalle laskunsa ja läksi pois.

Markowna jäi yhä jöröttämään miettivään asentoonsa. Hetket kuluivat hänen huomaamattansa; hän ei huomannut että vieraat ravintolasta hävisivät ja että hän vihdoin oli yksin — kunnes viimein palvelija astui hänen eteensä sanoen:

»Hyvä herra, isäntä käskee sanoa että ilta nyt on lopussa, hän tahtoo sulkea ovet».

Silloin töytäsi Markowna ylös kiusaavista unelmistaan, tuijotti puhujaa vähän aikaa silmiin, veti kellon taskustaan ja huusi hämmästyneenä:

»Kello on jo yli neljä!... Muutamien hetkien perästä täytyy minun esiintyä päällikköni virkahuoneessa. Perkele, ajallahan on tänään siivet».

Hän veti turkin päällensä, pani hatun päähänsä ja otti kepin käteen. Näin astui hän ulos kadulle.

Myrsky hänen rinnassaan raivosi kilvoin sen myrskyn kanssa, joka pauhaten riehui läpi katujen ja jäätyneet lumihiutuset, jotka tuprusivat hänen kasvojansa vastaan, tekivät hänelle hyvää, sillä ne jäähdyttivät hänen kuumeesta palavaa otsaansa.

Kohta oli hän kadonnut yön pimeyteen.

VII

91 Psalmi.

Talven ankaruus oli tällä kertaa Venäjällä kohonnut korkeimmilleen. Lakkaamatta raivoili jääkylmä koillistuuli ja taivas syöksi kokonaisia lumivyöryjä maahan. Korkea pakkaismäärä puhdisti kadut ja torit ällistelevistä joutilasjoukoista; nähtiin ainoastaan ihmisiä, jotka asioitten ja toimien pakosta olivat uskaltaneet ulkoilmaan huoneitten suloisesta lämpimästä.

Pääkaupungin kolmen kadun yli ulottuvan rikosvankilan mustan ristikkoportin eteen ajoi ankaran lumimyrskyn vallitessa vankivaunut. Sen seurassa kulkeva maasantarmi veti kilisevää kelloa, ja heti tuli ulos vahtimies, jolle hän ojensi virallisen kirjoituksen.

»Hieno vieras», naurahti parrakas vartija törkeällä tavallaan silmäillen sisältöä. »Tulee tietysti aatelisten osastoon.»

Santarmi meni takaisin suljetuille vaunuille,

irroitti raskaan rautatangon sen takapuolelta, avasi kapean oven ja vaati vangittua astumaan ulos sekä seuraamaan häntä.

Jerupkow totteli käskyä ja astui suuren van-
kilan etuhuoneeseen, jonka raudoitettu ovi heti hä-
nen takanansa lyötiin kiinni ikäänkuin ruumis-
arkku. Meidän jalo ystävämme värähti ja hänen
kalpeat kasvonsa kalpenivat yhä enemmän. Hä-
nen silmänsä tarkastivat tuota korkeata, avaraa
ja synkkää holvia, jossa hän nyt seiso, ja hänen
korviinsa kajahti tuo kamala kalske, jonka vahti-
miesten kiväärit aikaan saivat ja herättivät kam-
mottavan kai'un käytävissä. Viimeinenkin jään-
nös rohkeutta, joka häntä oli seurannut aina van-
kilan portille, katosi nyt, ja väristen katseli hän
tuota korkeata rautaristikkoa, jonka ohitse hän
nyt kulki, ja jonka takana kirjurien huone oli.
Sotamies lähestyi häntä tutkiakseen tarkoin hänen
taskujaan ja vaatteitaan. Kaikki otettiin häneltä
pois, ei hän edes saanut pitää paperipalastakaan.

Jerupkow luuli näkevänsä unta, sillä että hä-
net vietäisiin tänne, johon pahimpienkin rikok-
sien tekijät suljettiin, ei hän ollut mahdollisena
pitänyt.

Kun vartija oli jättänyt virkakirjeen ylim-
mäiselle kirjurille, asetti Jerupkow hänelle kysy-
myksen, miksi hänen kanssansa näin meneteltiin.

»Sitä emme tiedä», kuului lyhykäinen selvitys.
 »Vasili, hoi tänne, vie hänet n:o 1!»

Sotamies otti vangitun huostaansa ja kuljetti hänet pienemmälle portille lukuisan vankilavahdin ohitse kivitettyyn, avaraan, korkealla paaluidalla ympäröityyn pihaan, jota joukko korkeita rakennuksia rajoitti. Kaikissa kerroksissa nähtiin rautaristikoilla varustettuja ikkuna-aukkoja, joitten takana nyt uteliaita kasvoja kurkisteli, nähdäkseen sen uuden toverin, jonka venäläinen oikeus oli heille lähettänyt.

Jerupkowin täytyi nousta toiseen kerrokseen portaita myöten, jotka päättyivät pitkulaiseen käytävään. Sen lukuisat ovet olivat numeroidut, ja uusi tulokas työnnettiin huoneeseen n:o 1. Seiniä pitkin kulki lautoja penkkinä, ja sellainen osoitettiin Jerupkowille vuoteeksi, pöydäksi ja tuoliksi.

Kalpeakasvoisia, nälistyneitä ihmisiä tuijotti häntä vastaan, puettuina paitoihin ja housuihin karkeasta säkkikankaasta, yhtä likaisia kuin ne lattiapalkit, joitten päällä he paljain jaloin kävelivät.

Tuskin oli sotamies poistunut, kun nämä elävänä kuolleet ympäröivät Jerupkowin.

»Miksi olette täällä meidän luonamme?» kysyi häneltä nuori poika, joka nälissään oli varastanut.

»Sitä en tiedä», vastasi Jerupkow tuskallisesti ja hänen sanansa herättivät yleisen naurunhalun. Mutta kuinka suuri olikaan hänen hämmästyksensä, kun hän jouduttuaan puheisiin tämän huoneen liikkaisien asukkaitten kanssa huomasi, ettei hän ollutkaan alhaisen roskajoukon seurassa, vaan aate-listen osastossa, joka käsitti kuusi huonetta, jotka kaikki olivat vangituita täynnänsä.

Syylisien ja syyttömien piti näissä terveydelle vahingollisissa huoneissa viettää aikansa. Siellä löytyi kaksi herraa, jotka entisissä viroissaan kolleegianneuvoksina olivat antaneet vääriä todistuksia ja kuitteja, eräs husaariupseeri, joka kostonhimosta oli pistänyt tuleen everstinsä talon; eräs aatelinen apteekkari, joka oli myynyt myrkyä nuorelle rouvalle, vaikka hän tiesi että hänellä oli aikomus sillä katkaista vanhan miehensä elämänlangan. Mutta Jerupkow oppi myös tuntemaan viattomia uhriraukkoja, jotk'eivät olleet mitään rikosta tehneet, vaan jotka olivat tänne suljetut jonkun mahtavan käskystä, kun he rehellisen, avoimielisen puheen kautta olivat saavuttaneet heidän epäsuosionsa. Jo kuukausi sitten odottivat he ikävöiden sitä hetkeä, jolloin heitä kutsuttaisiin tuomariensa eteen tutkittaviksi, sillä he tiesivät että heidän viattomuutensa piti käydä selväksi, mutta viikko viikon, kuukausi kuukauden perästä kului

eikä heitä kutsuttu tilinteolle, — maallinen oikeus näkyi heidät unhottaneen.

Kaksi päivää oli kulunut Jerupkowin sulke-
misesta vankilaan, vasta kaksi päivää, ja kummin-
kin tuntui tämä aika hänestä oikealta ijankaikki-
suudelta, sillä työtä ei siihen aikaan annettu venä-
läisessä vankilassa. Päivä kului kulkemalla edes-
takaisin ahtaassa huoneessa tai hengittämällä tur-
meltunutta ilmaa ummehtuneessa pihassa. Kuo-
lettava ikävä kalvoi ikäänkuin mato Jerupkowin
henkeä ja sielua, ja tähän ahdistukseen liittyi vielä
toinen pahempi, nimittäin nälkä ja inho. Tämä
surkuteltava mies ei voinut nauttia sitä ruoko-
tonta ruokaa, jota vangituille tarjottiin, ja joka
liiankin paljon muistutti sitä, mitä Shestokowin
maa-orjat saivat. Ei edes puhdasta juomavettä
tuotu vankilaan. Hevonen kuljetti pitkin päivää
lähellä olevasta kanavasta viheriäistä vettä kei-
toksi ja juomaksi.

Kolmannen päivän aamu koitti. Muutos tuli
tässä kauheassa yksitoikkoisuudessa. Laajan van-
kilan kaikissa huoneissa alkoi virkeä ja vireä elämä
ja toiminta. Jo yön kuluessa pestiin, maalattiin,
ommeltiin ja silitettiin, ja suuri oli vankien kum-
mastus, kun he aamiaiseksi saivat oikein maidolta
maistuvaa juomaa. Saadakseen lattioita parem-
min kuivumaan pidettiin ikkunat auki ja niiden

läpi tunkeutui pohjakerroksessa olevasta keittiöstä voimakkaan lihaliemen ja paistin haju, niin että moni näistä raukoista tuli siihen ajatukseen, että heille tänään mahdollisesti valmistettiin viimeinen mestaus-ateria. Mutta näistä arveluista päästiinpian selville. Aamupäivän kuluessa tuli vankilan päällikkö päivystäjä upseerien seurassa jokaiseen vankihuoneeseen ja käski vangituita pukeutumaan puhtaisiin vaatteihin sekä käyttäytymään mallikelpoisesti ja olemaan levollisna, koska hänen keisarillinen majesteettinsa, tsaari Aleksanteri oli ilmoittanut kunnioittavansa vankilaa käynnillensä.

Yleinen oli hämmästyks ja suuri oli ihmettely. Sellaista armonosoitusta eivät voineet muistaa edes ne vangitkaan, jotka jo vuosikymmeniä olivat asuneet tässä hautakammiossa. Joka sydämessä leimahti toivon kipinä, sillä keisarin läheisyys ennusti anteeksi antoa, ainakin lievennystä ja pikaisempaa ratkaisua niiden kohtalossa, joita ei vielä oltu tutkittu. Jokainen valmistui rukouksella lyhyesti esittämään viattomuuttansa, ja toinen onneton auttoi toista. Sanalla sanottu, nyt oli yleinen riemujuhla, ja vaikka he olisivat epäilleetkin armonsaantia, niin antoi tämä epäily kumminkin sijaa sille toivolle, että hallitsija koettaisi seurata maailman Herran kaunista esimerkkiä osottamalla armoa.

ja laupeutta. Jaloja päätöksiä tehtiin ja vanki parkojen sydämmet hehkuivat vakavista aikomuksista antaa kärsityt vaivansa jäädä heille ikuisiksi varoituksiksi.

Jerupkow hengitti jälleen helpommin. Hän tiesi että hänen jalot harrastuksensa lieventää maaorjien kurjuutta eivät olleet keisarille tuntemattomia, sillä hän oli saanut tietoa niistä tiedusteluista, joita Aleksanteri hänestä oli antanut tehdä.

Vangit olivat juuri pöydässä; me saatamme käyttää tätä lausepartta, koska tänä päivänä pöytä oli tuotu jokaiseen vankihuoneeseen. Voimakas liemiruoka höyrysi heidän kupeistansa ja vadeilla kannettiin maukkaasti valmistettua lihaa ja vihanneksia. Silloin törmäsi huoneeseen, joka myös Jerupkowille oli osoitettu asuinpaikaksi, vartija huutaen: »Tsaari!... Hiljaa pojat, tai käypi teille pahoin!»

Muutamia hetkiä myöhemmin ilmestyi keisari Aleksanteri oven kynnykselle. Kaikki vangit lankeivat polvilleen paitsi Jerupkow, joka teki syvän kumarruksen hallitsijalle. Tämä katsoi muutamia silmänräpäyksiä häntä tutkistellen, sitte alkoi hän tarkastuksen. Hän katseli puhtaaksi pestyä lattiaa, siistityitä seiniä, kuin myös olkivuoteita ja peitteitä, jotka viime mainitut varhain samana aamuna olivat tuodut huoneisiin. Sitte lähestyi

hän pöytää ja erään upseerin hänen seurueessaan piti maistaa ruokaa.

»Teidän Majesteettinne, se on moitteetonta», kuului arvostelu.

Kaikesta huolimatta jäi tsaarin katse synkäksi. Hän kääntyi nyt vankilan päällikön puoleen ja sanoi:

»On kummallista miten minua petetään. Yksi minun ylhäisimmistä palvelijoistani, joka nauttii minun täydellisen luottamukseni, kuvaili minulle tätä vankilaa kauheimmaksi luolaksi. Minun kävi sääliksi vankiparkoja ja minä päätin vakuuttaa itseäni sen totuudesta. Mutta nyt havaitsen kaikki toisin. Turhaan etsii silmäni mitään siivottomuutta, turhaan haen minä inhottavaa ruokaa. Kaikki on täällä puhdasta, niin hyvin itse huoneet, kuin myös vankien liinavaatteet ja pukimet. Ruoka on voimakkaasti valmistettu, voipiko enempää vaatia?»

»Teidän Majesteettinne», jatkoi päällikkö syvimässä alamaisuudessa, »minä kiitän teitä ja losta päätöksestänne käydä itse vakautumassa, että teille tehty kertomus perustuu parhaaviin ilmiintoihin.»

Aleksanteri loi puhujaan omituisen katseen, sitte puhutteli hän vankeja seuraavilla sanoilla:

»Onko täällä aina tämän näköistä kuin tänään? Onko ruoka aina samallaista?»

Äänetön hiljaisuus seurasi, sillä vankiraukat huomasivat päällikön vihaa säihkyvän katseen ja tiesivät, että solmupiiska raatelisi palasiksi heidän selkänsä, jos he uskaltaisivat lausua totuuden.

»Mitä nyt?» huusi Aleksanteri malttamattomana ja rypisti otsaansa. Jos te vaikenette, niin otaksun, että te olette kaikkeen tyytyväisiä ettekä tarvitse minun armoani.»

Puoleksi hillityitä huokauksia kuului; mutta ei yksikään vangeista puhunut sanaakaan.

Silloin astui Jerupkow esiin kumarsi syvään ja alkoi: »Sire, ei yksikään näistä raukoista uskalla Teidän Majesteetillenne ilmaista täyttä totuutta peljäten sitä rangaistusta, joka epäilemättä kohtaa häntä, niin pian kuin Teidän Majesteettinne on jättänyt vankilan.»

Päällikkö tahtoi raivoten vastustaa uskaliasta puhujaa, mutta Aleksanteri kielsi häntä ankarin sanoin millään tavalla sekaantumasta.

»Kuka te olette?» kysyi hän ystävältämme ja hänen kasvoissaan kuvastui suuri hämmästyks, kun Jerupkow ilmaisi nimensä.

»Oi taivas!» huudahti hän, »mitenkä olette joutunut tähän kauheaan paikkaan?»

Herra Jerupkowilla oli kylliksi taitoa muutamilla sanoilla selvittää tsaarille asemansa.

»Me puhumme vast'edes enemmän tästä», vas-

tasi Aleksanteri, »nyt pyydän teitä minulle jatka-
maan arvokkaita tiedonantojanne tämän vankilan
tilasta.»

»Minä olen tosin ollut täällä vasta muutamia
päiviä», kuului Jerupkowin vastaus,¹ »mutta siitä
huolimatta voin Teidän Majesteetillenne antaa toi-
votut tiedot.»

Sen hän tekikin ja vieläpä niin kaunopuhe-
liaalla tavalla, että ihmisystävällinen Aleksanteri
kauhistui. Vielä toisen kerran tahtoi päällikkö
tehdä vastaväitteitä, mutta keisari huusi hänelle
mahtavasti: »Teidän tulee vaieta!» — Sen perästä
kääntyi hän vielä kerran vankien puoleen, kehoit-
taen heitä puhumaan täyttä totuutta, hän suoje-
lisi heitä kyllä päällikön ja hänen väkensä kostolta.

Nyt hän sai kuulla täyden vahvistuksen kai-
kelle, mitä Jerupkow oli sanonut, vieläpä enem-
mänkin, ja tuli nyt ilmi joukko kauheita julmuuk-
sia, joita vankiraukkoja vastaan oli harjoitettu.

Kun päällikkö näki, että hän oli todistettu
syylliseksi, heittäytyi hän polvilleen keisarin eteen
ja pyysi armoa.

Aleksanteri ei ottanut tätä korviinsakaan, vaan
teki hänelle kysymyksen:

»Mitenkä uskalsitte antaa vangita herra Je-
rupkowin? Puhukaa täysi totuus, muuten se ran-

gaistus, jonka olette ansainnut, tulee olemaan vielä ankarampi!»

Silloin kävi selville, että »siivo» päällikkö ystävydestä ruhtinas Shestokowia kohtaan itse oli antanut käskyn tuoda Jerupkow vankilaan. Tsaari hillitsi vihansa ja sanoi:

»Totisesti, onnellisena hetkenä olen tänne tullut! On jo kyllä aika tehdä loppu tällaisesta taloudenhoidosta. Oi Jumalani, millaisia kurjia palvelijoita minulla kumminkin on! He tietävät varsin hyvästi, että tarkoitan hyvää, että pidän elämäni pääatarkoituksena olla halvimmallekin alamaisselleni armollinen, että tahdon olla oikeutta harrastava hallitsija ja sittenkin — sittenkin!» Hän käveli vihastuneena edestakaisin tuossa pienessä huoneessa, sitte käski hän erään upseerin seurueessaan viemään päällikön ja kaikki vankilan virkamiehet poliisiministerin luo, jonka tuli häneltä odottaa lähempiä määräyksiä. Toiselle korkeammalle upseerille ilmoitti hän, että hänen tuli astua epäsuosioon joutuneen päällikön sijalle, neuvoen häntä samalla harjoittamaan lempeyttä ja oikeutta.

Kun tuomitut olivat jättäneet huoneen, kehotti hän vangituita tuomaan esille pyyntönsä ja toivomuksensa. Paitsi suurien rikosten tekijät saisivat kaikki iloita hänen keisarillisesta armostaan, sillä jalo hallitsija teki kiertokulkunsa läpi

koko vankilan ja hänen lempeytensä kulki käsi kädessä hänen vihansa kanssa, joka hänessä oli herännyt kuullessaan kaikkea kurjuutta ja surkeutta.

Tästä Aleksanterin käynnistä alkaen asetettiin vankilaitos toiselle pohjalle, ja vaikk'ei se vielä kohonnut sille inhimillisyyden kannalle, josta me suomalaiset nyt iloitsemme, niin vika ei suinkaan ollut jalossa keisarissa, joka kyllä tarkoitti kansansa parasta.

Ennenkuin hän erkani vankilasta, oli hänellä herra Jerupkowin kanssa pitempi, salainen keskustelu; seuraus tästä oli, että meidän jalomielinen ystävämme heti päätettiin vapauteen ja sai käskyn kello seitsemän aikaan iltapäivällä saapua talvipalatsiin.

Kun keisari Aleksanteri jälleen nousi vaunuihinsa, huomasi vanha Ilia heti hänen katseestaan, että hän oli asettanut kaikki siihen järjestykseen, kuin asian haarat vaativat. Millainen seuraus keisarillisella käynnillä oli ollut, ei hän tosin voinut aavistaa, koska vankilan päällikkö ja hänen virkamiehensä, välttääkseen ihmisjoukkojen kokouksista, olivat viedyt pois takaportin kautta.

»Hm, hm», mumisi keisarillinen kuski itseksensä päätänsä pudistaen, kun keisarilliset vaunut saapivat talvipalatsille ja hän oli jättänyt hevo-

set ja ajopelit apulaisilleen, »tänään on keisarilisen herrani hyvä mieliala mennyttä, ja kumminkin olin varmaan sitä toivonut kultaveden viimeisen annoksen vuoksi, jonka minun pitää häneltä pyytää, sillä ystäväni Markowna tahtoo maksua rehellisyydestänsä. No, täytyy ajatella, miten saisi asian järjestetyksi. Tänä iltana kello seitsemän, siis kolmen tunnin kuluttua, käypi salapolii- sin päällikkö hänen majesteettinsa luona, ehkä minäkin voin samassa tilaisuudessa päästä puheille.» Näin puhellen oli hän verkalleen lähestynyt asuntoansa. Hän oli siitä ainoastaan muutamien askelien päässä, kun joku pimeässä äkkiä juosten törmäsi häntä vastaan.

»Soh», huusi vanhus harmistuneena, »mikä pöllö tuokin on? Tuli ja leimaus, luuleeko hän keisarin ylimmäistä kuskia paljaaksi ilmaksi?»

»Jumala ja kaikki pyhimykset olkoot kiitetyt», kuului hengästynyt ääni pimeästä vastaan, »sehän on isä Iia!»

»Niinhän se on», vastasi vanhus jotenkin hämmästyneenä, »mutta kuka te olette, joka niin kii- vaasti juoksette minua kohden?»

»Tuntuuko ääneni teistä niin vieraalta, isä, et- tette minua enää tunnekkaan?»

»Tuli ja leimaus, tuntuupa vähän tuttavalta, mutta tällä hetkellä en voi sitä mieleeni johdattaa.

Jos ette valoa pelkää, niin seuratkaa minua asuntooni, siellä voin heti sanoa kenen seurassa olen.»

Vieras noudatti hänen pyyntöänsä, mutta ei tahtonut jaksakaan kulkea yhtä nopeasti, koska häntä näkyi vaivaavan suuri väsymys. Ilia hiljensi sen vuoksi vauhtiaan eikä hätäillyt ennenkuin hän vihdoin oli vieraan kanssa kirkkaasti valaistussa asuinhuoneessaan.

Hetken aikaa katsoa tuijotti hän ryysyihin käärittyä haamua, joka tuskin jaksoi pysyä jaloillaan, sitte huudahti hän lyöden yhteen kämmensä: »Olenko minä sokea, tai oletko sinä nuori ystäväni Iivana?»

»Iivana raukkasi», vastasi haamu päätään nyykäyttäen ja lisäsi murretulla äänellä: »hän on nyt toisen kerran heittänyt orjan kahleet päältään, on päässyt pakenemaan julmien vartijoittensa käsistä, hän on myrskyjen ja jäitten läpi kierrellyt tänne eikä ole ennen rauhoittunut, kuin hän on saapunut tähän kaupunkiin, jossa hänen isällinen ystävänsä elää, hänen *ystävänsä*», toisti hän äänenpainolla, »sillä toista hänellä ei enää ole jälellä maailmassa, sitte kun hänen vanha isänsä on kuollut, ja kun se jalö mies, joka niin hellästi on pitänyt huolen maa-orja raukasta, on vankeuteen heitetty. Jos isä Ilia minut sysää luotaan, niin olen ijäksi kurjuuden ja turmion oma.»

Näitä sanoja lausuesssa murtui uupunut nuorukainen maahan, ukko kumartui säikähtyneenä hänen ylitsensä ja huusi:

»Iivana — sydän käpyni — tule luokseni! Tuli ja leimaus, voithan ajatella, etten hylkää rakasta nuorta ystävääni. Pyhä Jumala, poika raukka on tainnoksissa. Pekka! Mikko!» huusi hän ovesta, »kiireesti tänne... tuokaa ätikkää!» Ja palaten tunnotonna makaavan Iivanan luo jatkoi hän: »Niin, niin, kuka olisi voinut aavistaa tuollaista odottamatonta, hän kun vasta muutamia kuukausia sitte minulle kirjoitti, että hän oli ulkomailla ja että hänen kävi hyvin!»

Molemmat avuksi kutsutut palvelijat kiiruhtivat sinne ja onnistui sekä heidän että Ilian ponnistuksille saada uupunut nuorukainen eloon virkoamaan. Hän tahtoi uudelleen alkaa rukouksilla, mutta vanhus sulki häneltä suun sanoen:

»Kyllä sinä vielä ennätät minulle kaikki selittää, nyt ei ole siihen aikaa. Olethan kylmä kuin jääkurikka, Iivana parkani! Hoi tänne, pojat», käski hän palvelijoita, »hankkikaa tänne lämpimiä vaatteita — te näette kyllä ystävänä ruumiin ko'on, menkää lähimmäiseen puotiin ja ostakaa siisti puku, tässä on rahaa, ja sitte sanokaa sisarelleni Marfalle, että hän kiireimmiten lämmittää viiniä ja valmistaa kelpo illallisen. Joutukaa pojat!»

Palvelijat kiiruhtivat asioille; sillä aikaa voimakas vanhus auttoi uupunutta Iivanaa ylös, tarttui hänen käteensä ja talutti nojatuolille, joka seisoi lähellä lämmintä uunia.

»Noin, poikaseni», mumisi hän kyynelsilmin, »ojenna nyt väsyneet jäsenesi. Mutta oi taivas!» keskeytti hän itseänsä, kun riisui kurjat ryysyt nuoren miehen jaloista, »sinun ihosihan on aivan sininen ja jäsenesi ihan turvoksissa.»

»Sen tiedän. Tietäkää isä Iliä», vastasi Iivana heikolla äänellä, että olen yöt päivät lakkaamatta rientänyt eteenpäin — oi, ja kuinka monta kierrosta olin pakoitettu tekemään päästäkseni vainoojieni kynsistä, mutta Jumala oli armollinen ja antoi minun päästä perille. Olen nyt hyvän isä Iliani turvissa.» Hän sulki silmänsä autuaallisella hymyilyllä, mutta vanhus huudahti säikähtyneenä:

»Älä taivasten tähden taas mene tainnoksiin, sydänpäpyseni!... Tuli ja leimaus, kumminkin hän sen tekee, — voi, voi, ja minun molemmat renkini eivät vieläkään ole tulleet takaisin, ja ätikäpallon ovat miehet vieneet mukanaan. Hiisi viekөө», huusi hän juosten tuskissaan ovelle. »Sisar Marfa, no tule toki vihdoinkin tänne, poika parka on taas tainnoksissa.»

Portaissa kuului nyt askelia, ja kohta seisoi huoneessa vanha mummo, jolla oli vielä useampia

vuosia selkensä takana kuin ukko Ilialla. Kiireesti ilmoitti veli hänelle, että tuo tainnoksissa oleva nuorukainen oli hänen ystävänsä Iivana ja pyysi kaikkien pyhimyksien nimessä noutamaan ätikkäpulloa. Ennenkuin hän palasi tuoden tätä ja varistettua viiniä, oli Iivana vanhan herran iloksi taas tointunut ja lausui hymyillen suojelijalleen, että hän olisi aivan rauhallinen, ei hän enää menisi tainnoksiin.

»Hyvä Jumala sen antakoon», virkkoi Ilia ja kiiruhti sisarta vastaan, ottamaan hänen käsis-tään kuumennetun viinin tarjotakseen tämän virkistävän juoman voimattomalle nuorelle ystäväälle. Tämän voimat palasivatkin vähitellen, hän vielä kumminkin yhä vilusta värisi; pian hävisi tämä vilukin, kun hän oli pukeutut päällensä ne lämpimät pukimet, jotka palvelijat sillä välin olivat hankkineet. Vaikka Ilia häntä pyysi säästämään voimiaan, ei hän kumminkaan voinut vastustaa sydämensä levottomuutta, vaan kertoi tarkasti kuuleville sisaruksille, elämänsä vaiheet päättäen kuvauksensa seuraavilla sanoilla:

»Kun toisen kerran jouduin ruhtinaan valtaan, tein vakavan päätöksen koettaa kaikki pae-takseni kiusaajoitteni käsistä. Kumpaisetkin kait-sijat, joitten vartioittavaksi minut oli jätetty, eli-vät siinä uskossa, etten minä ajattelisikaan uudel-

leen pakenemista ja tämä otaksuminen oli pelastukseni. Kun jo oli myöhään yöllä, ja he olivat nauttineet paloviinaa niin paljon, että eivät voineet valveilla pysyä, niin silloin uskalsin hiipiä ulos huoneesta, jonka oven ulkoa päin väänsin lukkoon tehdxkseni heille minun takaa ajamiseni vaikeammaksi, jos sattuisivat liian aikaiseen heräämään. Vaikka jo olin ennättänyt jokseenkin etäälle, pääsivät kumminkin ruhtinaan lähettämät takaa-ajajat tiukasti kintereilleni, ja ainoastaan vaivaloisien kierrosten avulla onnistui minulle johtaa heidät harhateille. Jumalan armon ja laupeuden kautta olen tänne ehtinyt, — mutta kuinka on minulle käypä, isä Ilia? Voitteko suojella maajorja raukkaa hirmuisen ruhtinaan valtaa vastaan, — kun ei edes jalo Jerupkow kyennyt sitä tekemään, — oi, ja hänenkin kohtalostansa tuntee sydämmeni raskasta huolta.»

»Tahdomme katsahtaa, mitä voimme hänen hyväksensä tehdä», lohdutti hyvántahtoinen ukko, »mutta ennen kaikkea pitää meidän saada sinun asiasi, poikaseni, selville. Ole nyt aivan ääneti», jatkoi hän, kun ystävämme tahtoi jotain vastata, »anna minun miettiä, miten meidän tulee menettellä. Menehän sinä, sisar Marfa, valmista iltaruoka ja lasi lämmintä viiniä väsähtyneelle Iivannallemme . . . ja vanhalle veljellesikin voit tuoda

aika ryyppyn,» huusi hän nauraen perästä, »sillä sitä minun sieluni tarvitsee, — nyt ei hiiskausta-kaan, Iivana, annas minun miettiä; . . . tilaisuus ja hetki ovat meille suosiollisia . . . mutta ole aivan hiljaa vaan!»

Hän oli nostanut oikean käden etusormen ylös ja jäi siihen asemaan kauan aikaa. Äkkiä löi hän kätensä yhteen ja huusi: »niin, niin, aivan niin se on tehtävä, niin se menee . . se tahtoo sanoa . . jos . . niin mitä! Sano, Iivana, rohketko astua keisarisi eteen ja luottamuksella avata hänelle koko sydämmesi?»

Nuori ystävämme tunsu hivkan vavistusta, kun hän ajatteli sitä mahdollisuutta, että keisari Aleksanteri voisi paheksua hänen pakoansa ja voisi jättää hänet ruhtinaan valtaan. Mutta kun hän ei muutakaan keinoa keksinyt, niin luotti hän kokeneen vanhuksen neuvon, jonka hän tiesi olevan keisarin suosikki.

»Minä tahdon uskaltaa!» huusi hän rohkeasti suureksi iloksi isä Ilialle, joka häntä syleili ja suuteli.

»Kello on nyt viisi», sanoi vanha herra vetäen esille kallisarvoisen muistinsa, »minä jätän sinulle kaksi tuntia levätäksesi, sen perästä pu-keudut ja lähdet minun seurassani rakkaan, hy-

vän keisarini luo, — käynnin seuraus on Jumalan käsissä!»

Sisar Marfa palasi palvelijan seurassa kantaen tarjottimella iltaruokaa ja varistettua viiniä. Kun Iivana oli nälkäänsä sammuttanut, piti hänen taas asettua vanhaan nojatuoliin, ja isä Ilia veti isällisessä huolenpidossaan toisen tuolin lähemmäksi, johon nuorukainen voisi panna jalkansa. Sitte puristi hän hänen kättänsä ja ystävällisesti viitaten hänelle poistui hän sisarensa Marfan kanssa toiseen huoneeseen.

Tsaarin työkamariin oli tunti sitte päästetty salapoliisien päällikkö. Hänen ilmiantonsa olivat niin tärkeitä, että ne Aleksanterissa herättivät suurinta hämmästystä. Niihin surkeihin havaintoihin, jotka keisarillinen herra käydessään tänään suuressa rikosvankilassa jo oli tehnyt, tuli nyt lisää katkera vakuutus siitä, että hänellä suuressa, laajassa valtakunnassaan oli ainoastaan harvoja sellaisia ystäviä ja palvelijoita, joitten uskollisuuteen hän voi luottaa. Hänen sydämensä suru vaihtui oikeutetuksi vihaksi ja hän teki lupauksen, että tästä lähtien saisi jokainen kapinoitsija ja uskon palvelija tuntea hänen keisarillista ankaruuttansa.

»Tahdon alkaa kavaltaja Shestokowista ja

hänen tovereistaan Trubetskoista ja Gladkoista», huusi tsaari kauheasti suuttuneena, niin että koko hänen ruumiinsa ja äänensäkin vapisivat vihasta. »Nämät kurjat teeskentelijät! Niitten kohtelias käytös on minun silmiäni lumounut; niitten uskollisuuden ja alamaisuuden vakuutuksiin olen lujasti luottanut, vieläpä silloinkin kun minun uskollisin palvelijani on minua hänestä varoittanut. — Sanokaa», virkkoi hän poliisipäällikölle, »mikä on sen virkamiehen nimi, joka on tuonut esille todistukset ruhtinaan syyllisyydestä ja rikoksellisista hankkeista?

»Sire, se on nadsirateli Markowna ja minä pyydän Teidän Majesteettianne palkitsemaan tämän virkamiehen virkaintoa suvaiten minua ylentämään hänet pristaaviksi» (poliisiviraston päälliköksi kaupungin osassa).

Vihastunut ilme keisarin kasvoissa hävisi hetkeksi, kun hän vastasi:

»Minulla ei ole mitään sitä vastaan, vaikka oikeastaan minun vanha Iliani olisikin ansainnut tämän ylennyksen.»

Salapoliisien päällikkö loi kysyvän katseen tsaariin ja sai hämmästykseseen tietää, että keisarin vanha kuski jo vuosia sitte oli epäillyt ruhtinas Shestokowia tämän salaliiton johtajaksi, ja että Ilia herkeämättä oli ahertanut saada bojaarin

syllisyyden ilmi ja oli luultavasti käyttänyt nadsirateliala välikappaleena.

Kun tsaari poliisipäällikön kanssa vielä oli neuvotellut niistä keinoista, joita lähinnä oli pantava toimeen ja antanut hänelle rajattoman vallan vangita kaikki salaliittolaiset, joitten nimet olivat tunnetut, päästi Aleksanteri uskollisen virkamiehen armossa luotaan.

Jerupkow oli jo etuhuoneessa odottamassa, ja se ystävällinen, sydämmellinen vastaanotto, joka tsaarin puolelta tuli hänen osakseen antoi hänen heti aavistaa, että hän keisarissa oli löytänyt mahdavan suosijan.

»Teidän luonteenne jalomielisyys, rakas herra Jerupkow», lausui keisari hänelle, »on minulle jo aikoja sitte tuttu. Minä ajattelin mielisuosiolla miestä, jolla valtakuntani mahtavitten joukossa oli niin paljon katkeria vihamiehiä, sentähden aunoin kaikessa hiljaisuudessa tehdä tiedusteluja hänestä. Kun minä sain tietää, että teidän jalomielinen aikeenne antaa vapaus tiluksienne maa-orjille oli syynä tähän katkeraan vihaan, päätin vakavasti suojella teitä kaikkea vääryyttä vastaan. Tilaisuus siihen tulikin kohta, kun te autoitte pakoon erään maa-orjan, jonka tuo kurja Shestokow omistaa, vieläpä piditte jalomielisellä tavalla huolta tämän lahjakkaan poika raukan kasvatuksesta. Minä sain tie-

tooni tämän uuden osoituksen teidän rakkaudestanne lähimmäisiänne kohtaan oman vanhan kuskini kautta, jonka suosikki tämä Iivana jo monta vuotta oli ollut. Tuskin olin saanut tietää, että ruhtinas oli nostanut oikeudenkäynnin teitä vastaan, kun neuvottelin oikeuslaitoksen päällikön kanssa ja annoin hänen tietää toivoni, että tätä riita-asiata viivyteltäisiin. Voin teille nyt sanoa, rakas Jerupkow, että tämä oikeudenkäynti olisi venynyt loppumattomiin, ja että Shestokow varmaan ajan kuluessa olisi antanut sen raueta, kun hänen olisi pitänyt suorittaa kaikki kulungit. Te olette kumminkin nyt irti tästä kiusasta, kun teidän luonnottomalla sukulaisellanne nyt on huoli pidettävä omasta onnesta ja onnettomuudesta.

Jerupkowin hämmästyksen voipi helposti ajatella, kun hän nyt tsaarin omasta suusta sai kuulla Shestokowin rikolliset aikeet. Hän alkoi juuri sanoilla ilmaista kummastuksensa, kun rähinää kuului etuhuoneessa.

»Ja minä sanon sinulle, Jyrki, sinun täytyy ilmoittaa minut tuoss' paikassa keisarilliselle herralleni», huusi vihastunut basso-ääni, »tai olet jo tarpeeksi kauan ollut kamaripalvelijana!»

»Tahdotteko olla hiljaa!» kuului uhatun kamaripalvelijan ääni. »Minä en voi nyt teitä ilmoittaa, koska toinen jo on majesteetin luona».

»Taivasten tekijä», tiuskui basso-ääni, minä en hievahda paikaltani, vaikka jäisin tänne huomisaamuun asti».

Aleksanteri nauroi. Hän oli malttamattoman tunkeilijan karkeassa äänessä tuntenut vanhan kuskinsa ja pyysi Jerupkowie käymään vierushuoneeseen sekä astui sitte etuhuoneen ovelle, jonka avasi.

»No, no», huusi hän ystävällisesti, mutta vakavasti, »mitkä sivistymättömät veitikat häiritsevät noin linnani rauhaa?»

»Isä Ilia, minun keisarillinen herrani», vastasi ukko ja pani kumartaen kädet ristiin rinnallensa. »Minulla on tavattoman tärkeä asia, joka ei minikäänlaista viivytystä salli; joka hetki on minulle ja minun nuorelle ystävälleni tuolla kallis», — näitä sanoja lausuesssa osoitti hän kumartuvaa Iivanaa. »Ja kun Jyrki minua ylpeästi käski pois, niin loppui kärsivällisyyteni — ja — ja — no niin, ja sitte olin minä vähän kova-ääninen ja vihainen. Olkoon armollisin Keisarini minulle armollinen ja antakoon anteeksi raju luonteeni».

Tsaari Aleksanteri viittasi ukolle tulla suojattinsa kanssa lähemmäksi, jonka perästä hän sulki työkammarinsa oven.

»Mitä sinulla on asiana, isä Ilia?» kysyi keisari niin hyväntahtoisella äänellä, että vanhuksen kasvot loistivat onnesta.

Lämpimillä, kauniilla sanoilla kuvaili Ilia tarkasti kuuntelevalle keisarille nuoren ystävänsä suurliset vaiheet, lisäten pyynnön että majesteetti suojelisi Iivanaa ruhtinaan vastaisilta väijymisiltä ja ottaisi turviinsa kurjan, kovasti ahdistetun nuoren miehen.

Nyt seurasi äänettömyys. Aleksanterin kasvot värähtelivät tuskaloisesti, ja hän puristi seisoen kirjoituspöytänsä ääressä vasemman kätensä kovasti raamattuun, jota, niinkuin tiedämme, Aleksanteri joka päivä luki ja jolla oli etusija hänen kirjoituspöydällään.

»Hyvä, vanha isä Iliani», alkoi tsaari hiljaisella, hellällä äänellä, »olen sinulle suuressa kiitollisuuden velassa. Harvinaista uskollisuuttasi ja luotettavaisuuttasi on mahdoton palkita, mutta sitä vastoin kyllä sinun rakastavasta sydämmestäsi lähtenyttä velvollisuuden intoa, jolle vihdoinkin vuosikausia kestäneitten vaivojen perästä on onnistunut saada ilmi niitten kurjien johtaja, jotka ovat liittyneet minua ja minun henkeäni vastaan. Minä tiedän», lisäsi hän nopeammin, kun ukko tahtoi tehdä vastaväitteitä, »ettet sinä omasta puolestasi vaadi palkintoa, että sinä sen tahtoisit siirretyksi suojatillesi siten, että minä pelastaisin hänet kiduttajiensa kostonhimolta. Oi, isä Ilia, en ole vielä koskaan tuntenut voimattomuuttani niin, kuin tänä

hetkenä. Sinun nuori ystäväsi on maa-orja, sellaisena hän on herransa oma — ja hänellä on oikeus vaatia hänet minulta takaisin».

»Oi taivaallinen isä», huusi ukko murretulla äänellä, »Iivana parkani on siis hukassa!... Mutta malttakaa, armollisin Keisarini, jos olen oikein käsittänyt, niin tiedätte jo ruhtinas Shestokowin syyllisyydestä ja rikoksesta, silloin on siis hänen oikeutensa omistaa maa-orjia lakannut, koko hänen omaisuutensa ja niinmuodoin myös kaikki hänen tiluksensa lankeavat valtion omaksi ja —»

»Ja valtiolla, isä Ilia», tarttui keisari uudelleen puheeseen, »on liian paljon tekemistä ryhtyäkseen tiluksia hoitamaan, se tulee jälleen myymään ruhtinaan kruunun omaksi joutuneen omaisuuden, siis saavat ruhtinaan maatilat ja maa-orjat toisen omistajan ja hänellä on myöskin oikeus nuoreen ystäväsi. Ystäväsi tulee olemaan hänenkin maa-orja ja on joutuva barinansa armoille, joka taas vuorossansa määrää hänen kohtalonsa».

Ilia puristi suonenvedon tapaisesti käsiänsä, hän ymmärsi että keisari oli oikeassa, mutta hänen rinnassaan riehui vihan myrsky maansa kauheita lakia vastaan. Hän tahtoi puhua, mutta hänen äänensä petti. Sen sijaan tarttui Iivana puheeseen ja kyyneleet silmissä alkoi hän lange-

ten tsaarin jalkoihin liikuttavilla ja suruvoittoisilla sanoilla :

»Ymmärrän kyllä, että minun Keisarini ei voi murtaa minun orjuuteni kahleita, mutta sallittakoon minun rukoilla häntä antamaan minulle tässä avuttomassa tilassani uskonnon lohdutusta, jolla Teidän Majesteettinne sydämessä on niin vankka pohja. Minä olen tähän asti lujasti luottanut Jumalaani, hän yksin oli minun turvani ja linnani, jonka suojelukseen minä uskalsin. Minä elin siinä vahvassa uskossa, että joka antautui Korkeamman varjelukseen, hän saisi häneltä hoivan kaikkea häijyä ja kiusaa vastaan tässä maailmassa, koskapa Hän on antanut käskyn enkeleillensä suojella niitä, jotka vaeltavat hänen teillensä. »Avukses huuda minua hädässäs, niin minä tahdon auttaa sinua ja sinun pitää kunnioittamaan minua.» Niin on kaikkivaltias Jumala luvannut niille, jotka häneen uskaltavat, ja kumminkin näen nyt, että hän on minut hyljännyt, ja sanomaton epätoivo ja tyhjiys täyttävät minun sydämeni, — ja sentähden pyydän Keisariani auttamaan minua, etten vaikeassa koetelemuksessani sortuisi!»

Tämä nuorukaisen harras rukous, niinkuin myös se surumielisyys, joka ilmeni hänen sanoissaan ja liikkeissään, panivat ikäänkuin hunnun Aleksanterin silmien eteen. Yhä lujemmin ja lu-

jemmin puristi hänen kätensä raamattuun, kunnes se äkkiä siirtyi paikoiltansa ja putosi lattiaan.

Iivana nosti sen ylös ja ojensi avaantuneen kirjan säpsähtyneelle keisarille. Hänen silmänsä kohtasivat avaantunutta lehteä, jota hän jäi katsoa tuijottamaan.

Oliko se sattuma tai jumalallinen sallimus! Lehdellä näkyi 91 psalmi, joka sisälsi syvimmän luottamuksen Jumalaan, ja jonka sanoja Iivana oli puheesensa kietonut. Toisen kerran elämässään näki tsaari mitä kummallisemmalla tavalla tämän psalmin sanat silmiensä edessä ja tunsii jälleen saman äänen, joka nytkin niin mahtavasti puhui hänen sydämmellensä.

Kauan aikaa vallitsi syvä hiljaisuus keisarillisessa työkamarissa, mutta sitte kohotti tsaari äänensä ja lausui, nostaen Iivanan ylös:

»Poikani, sinun uskosi ja ylevä luottamuksesi Jumalaan eivät ole sinua pettäneet. Minä olen päättänyt ostaa rikoksenalaisen Shestokowin suuret perintötilukset. Sinun keisarisi tulee sinun heraksesi, mutta ainoastaan antaaksensa sinulle vapauden!»

Raikas riemuhuuto kaikui huoneessa; mutta ei se ainoastaan päässyt Iivanan rinnasta, mutta myöskin isä Ilian, ja vierushuoneessakin kajahti huuto: »Jumala siunatkoon jaloa hallitsijaa!»

Kun nuori ystävämme ja hänen vanha suoje-
lijansa riemuten osoittivat kiitollisuuttaan, yhtyi
tähän myös jälleen näkemisen ilo, kun tsaari Alek-
santeri saattoi jalon Jerupkowin entisen Königs-
bergin ylioppilaan luo.

Näillä sopusointuisilla riemusävelillä, joita pa-
suunan äänet varmaan julistivat taivaasen asti, pää-
tämme kertomuksemme. Meille rakkaiksi tulleet-
ten henkilöitten äänet ovat vaienneet ja meidän
tehtävämme on vaan osoittaa heidän kohtalonsa
loppuvaiheet.

Nadsiratelin kautta sai ruhtinas Shestokow
tiedon siitä vaarasta, joka häntä uhkasi. Hän ja
hänen rikostoverinsa kokoelivat kaikki irtonaiset
varansa ja pakenivat Ranskaan. Heidän maaho-
vinsa ja muut tiluksensa pani valtio takavarikkoon,
mutta tsaari Aleksanteri pysyi sanassaan ja tuli
Shestokowin tiluksien omistajaksi. Jerupkowin vä-
symättömälle ahkeruudelle onnistui aikaa myöten
suurentaa varallisuuttansa siinä määrässä, että hän
voi vähentää keisarillisen herransa huolia maati-
lusten hoidossa siten, että hän oston kautta sai ne
omakseen ja tsaarin suostumuksella antoi vapau-
den kaikille maa-orjilleen. Huolimatta Aleksante-
rin vakavista ponnistuksista lakkauttaa maa-orjuus
maassansa, ei hän kumminkaan jaksanut toteuttaa
tätä tarkoituspäätä, jota hän niin hartaasti oli halun-

nut. Ainoastaan niin kutsutuille kruunun talonpojille sai hän armoansa osoittaa, sillä bojaarier juonet ja vastarinta asettivat hänen tiellensä voittamattomia esteitä. Vasta vuonna 1863 onnistui hänen veljensä pojalle, Aleksanteri II:selle, saattaa päätökseen suuri vapauttamistyö, joka Venäjän maa-orjille antoi persoonallisen vapauden.

Monta surullista kokemusta tuli vielä kunniassa pidettävän tsaarin osaksi. Niitten paino rasitti häntä niin, että hän vaipui liian aikaiseen hautaan. Mutta että hän järkähtämättömällä luottamuksella Jumalaan erkani tästä elämästä, osoittaa hänen viimeinen tahtonsa, jossa hän muun muassa määrää, että kopio 91 psalmista, jonka hän kerran oli saanut kreivitär Tolstoilta, pantaisiin hänen mukaansa ruumisarkkuun.

Isä Ilia eli vielä keisarillisen herransa jälkeen, ja miten syvä hänen surunsa oli, näkyi paraiten vanhan palvelijan uskollisuudesta ja luopumattomuudesta. Häntä ei voitu mitenkään taivuttaa eroamaan hallitsijansa ruumiista, jonka hän Taganrogista, jossa keisari Aleksanteri heitti henkensä, saattoi Pietariin. Huolimatta pakkasesta ja korkeasta iästään, istui hän päivät yöt ajamassa vaunua, joka säilytti vainajan hengettömän verhon.

Isä Ilian ainoa ilo oli hänen rakas poikansa, niinkuin hän edelleen kutsui Iivanaa. Hänen kans-

saan jutteli hän joka päivä ylevästä keisarista, joka siten vielä oli jalomielisyyttänsä lisännyt, että hän tehtyänsä hänestä vapaan miehen antoi hänelle oman sukunimensä »*Romanow*», josta vanhasta venäläisestä bojaarisuvusta nykyinen hallitsijasuku on saanut alkunsa. Nuori Iivana Romanow osoittikin, että hän oli ansainnut tämän kunnioituksen; hänen nimensä tuli kohta kuuluisaksi venäläisten oppineitten joukossa ja vuonna 1829 perustettu Pietarin yliopisto piti kunnianaan omistaa hänet opettajanaan.

Jerupkow oli aina edelleenkin sama jalo mies ja hoiti nyt niinkuin ennenkin tiluksiaan. Nämä muodostivat hänen pienen kuningaskuntansa, jossa hän lempeällä ankaruudella vallitsi pitäen huolta alustalaisiensa sivistystarpeista, ja he taas puolestansa olivat häneen hyvin kiintyneet, heidän kun oli häntä kiittäminen vapaudestaan ja hyvästä toimeentulostaan.

Nadsirateli Markowna yleni pristaaviksi, ja on meille hupaista mainita, että hän on luopunut epärehellisistä vehkeistään ja tullut arvossa pidetyksi virkamieheksi.

Vaikka Shestokow ja hänen kumppaninsa olivat välttäneet hyvin ansaitun rangaistuksen, eivät he ottaneet mitään varoitusta tästä katkerasta kokemuksesta. Päinvastoin suunnittelivat he uuden

salaliiton keisaria vastaan, ja heille onnistui valittavasti hankkia monta liittolaista, jotka peläten tarkoitettuja parannuksia kallistivat korvansa näille häijyille kuiskauksille. Muutamia kuukausia Aleksanterin kuoltua palasi Shestokow ystävineen Pietariin pannakseen kavalat tuumansa toimeen. Laajalle levinnyt kapinaliike syttyi todellakin, mutta saatiin kukistetuksi ainoastaan seuraajan ja veljen, keisari Nikolain oman tarmon ja persoonallisen rohkeuden kautta. Paljon ihmisiä vangittiin ja siinä kulkueessa, jota eräänä päivänä jalkasin kuljetettiin Siperiaan, oli myös Shestokow ja hänen toverinsa Trubetskoi ja Gladkoi.

Me päätämme nyt sillä vakuutuksella, että professori Iivana Romanow on tullut onnelliseksi perheenisäksi, joka lapsilleen ja lastensa lapsille useinkin on kertonut sen surullisen kertomuksen, jonka hän nimittää:

»Pimeydestä valoon.»

Suom. last. kirj. 5.
Nuorisotieteellinen...8

KANSALLISKIRJASTO-KANSALLISKOKOELMA

120 101 6132

Kustannuksellamme on ennen ilmestynyt seuraavat nuorisolle soveliaat kirjat:

— **Nuorisokirjallisuutta:** —

1.

SPYRI, JOHANNA. Hyvässä turvassa.

2.

Juutalaiset kaksoisveljekset.

3.

CERVANTES. Don Quixote. Kuvitettu.

4.

MAYNE REID. Kullankaivajat ja indiaanit.
Varustettu 23 kuvalla.

5.

FRANS HOFFMANN. Tonin kummaliset vaiheet.

6.

I. (Cornelia Levetzow). Kolme kertomusta.

7.

FRANS HOFFMANN. Lumeen haudattuina.
Neljällä teräspiirroksella.

U. V. TELÉN & C:o.

Hinta: 1 mk. 75 p.